

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**MANŽELSKÉ STRATEGIE ČESKÉ ŠLECHTY
V PŘEDBĚLOHORSKÉM OBDOBÍ**

AUTOR: Kateřina Tarantová

OBOR: Kulturní historie

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Pavel Král, Ph.D.

České Budějovice 2009

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Českých Budějovicích

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Pavlu Královi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Manželské strategie české šlechty v předbělohorském období

Anotace

Cílem diplomové práce *Manželské strategie české šlechty v předbělohorském období* je představit strategie, které využívali příslušníci šlechty, především panského stavu, v období před Bílou horou při uzavírání manželství. Výběr partnera je v tomto kontextu chápán jako prostředek (sebe)prezentace jedince a jeho rodiny a měl by sloužit jako jeden ze znaků sebeidentifikace šlechty v raném novověku. Základ diplomové práce tvoří databáze sňatků českých šlechticů mezi léty 1500-1650 a to na základě dostupné literatury a vydaných pramenů. Z takto zjištěných údajů práce sleduje, jak se zmíněné strategie lišily v závislosti na sociálním a majetkovém postavení rodiny. Základními otázkami na požadavky při výběru partnera/partnerky jsou sociální aspekty - z jaké společenské vrstvy pocházeli ženich a nevěsta, jestli se brali jen v rámci svého společenského stavu nebo byly běžné sňatky i mezi mužem z rytířského rodu a ženou z panstva a naopak. Zda si sourozenci brali stejně urozené nevěsty, nebo si prvorození brali urozenější partnerky než ti mladší, popřípadě naopak. Dále aspekty geografické – z jaké oblasti si muži vybírali nevěsty, jestli si častěji vybírali ženy z českého nebo cizího prostředí. V neposlední řadě bude zkoumána i role náboženství, tedy zda při výběru partnera/partnerky rozhodovala jejich víra nebo nikoliv a jestli se mezi sebou brali jen lidé stejného vyznání nebo i různého.

Matrimony strategies of the Czech aristocracy in the pre-White Mountain period

Summary

The goal of this diploma thesis, *Marriage Strategies of the Czech Aristocracy in the Pre-White Mountain Period*, is to introduce strategies, which the members of aristocracy, especially the high nobility, exploited in the period before the battle of White Mountain. The choice of partner is understood in this context as a means of self-presentation of an individual and his or her family, and as symbol of the aristocracy's identity in the early modern period. This diploma thesis is based on a database of marriages of Czech aristocrats between 1500 and 1650, utilising available literature and published sources. The thesis analyses these known facts and observes how the above mentioned strategies differed in dependence on the social and property status of the family. Firstly, the requirements when choosing a partner related to social aspects: for example the social group of the bridesroom and bride; whether their marriage was within their social group, or if marriages between a man from knighthood and woman from nobility and vice versa were common; whether brothers and sisters married partners from the same social group or first-borns married partners from higher social groups than their younger siblings, or vice versa. Secondly, there are geographical aspects: for example the region from which men chose their brides; and whether they preferred women of Czech or foreign origin. Finally, the role of religion will be discussed, to determine whether it was a crucial factor when choosing a partner, and whether marriages of people of different beliefs were possible.

Obsah

1. Úvod	7
1.1. Genealogická literatura a výzkum manželství.....	10
1.2. Metoda práce	17
2. Panský stav v Čechách	22
2.1. Šlechtické tituly	24
2.2. Typologie panského stavu	26
2.2.1. Dělení podle starobylosti	26
2.2.1.1. Starobylé panské rody	27
2.2.1.2. Panské rody povýšené do roku 1557	39
2.2.1.3. Rody povýšené do panského stavu po roce 1557.....	42
2.2.2. Velikost majetku.....	47
3. Sňatková praxe šlechty v 16. a na počátku 17. století	51
4. Výběr partnerky	56
4.1. Věk při vstupu do manželství	57
4.2. Urozenost	60
4.3. Majetek	63
4.4. Sňatky mezi příbuznými	66
4.5. Zahraniční sňatky	68
4.5.1. Ženy provdané do ciziny	71
4.6. Manželství a kariéra	74
4.7. Druhá a další manželství	77
4.7.1. Vdovy	79
4.7.2. Intervaly mezi úmrtím manžela/manželky a novým sňatkem	80
4.8. Role náboženství	81
4.8.1. Náboženské konverze	83
5. Závěr	85
5.1. Databáze	87
6. Použité prameny a literatura	88
6.1. Vydané prameny	88
6.2. Literatura.....	89
7. Přílohy	97

1. Úvod

Výzkumu manželství se v evropské historiografii dostalo značné pozornosti. Existuje řada souhrnných prací o vývoji manželství, které se zabývají především jeho vývoji od pravěku až do současnosti. Stejně tak zkoumají odlišnosti forem rodiny a manželství v různých částech Evropy.

U nás se touto problematikou zabývali nejvíce historičtí demografové, kteří zkoumali vývoj sňatečnosti na základě metody rekonstrukce rodin.¹ Tyto práce byly věnované hlavně venkovskému obyvatelstvu, zatímco hromadný výzkum šlechtických manželství stál stranou. Je to jistě dáno pramennou základnou, protože historicko-demografické práce vycházejí převážně z evidenčních pramenů, tedy farních matrik a soupisů obyvatelstva, a věnují se ve většině případů pozdějšímu období, především 18. století, kdy je takovýchto pramenů dostatek.² Pro šlechtu, a zvláště tu předbělohorskou, však prameny tohoto typu chybí, proto se kvantitativní metody při jejím výzkumu využívají jen zřídka.

Předkládaná práce si klade za cíl analyzovat sňatky uskutečněné příslušníky panského stavu v Království českém v předbělohorské době. Jako hlavní pramen je použita genealogická literatura o šlechtě, na jejímž základě byly vytvořeny rodokmeny panských rodů. Z takto získaných údajů jsem vytvořila databázi šlechtických manželství, která slouží jako základ pro analyzování.

Cílem práce je tedy zmapovat manželské strategie české panské šlechty mezi léty 1500-1650. Manželské strategie jsou zde chápány jako způsob výběru partnera, respektive partnerky, se zaměřením na to z jaké sociální a geografické oblasti pochází. Důraz je kladen především na společenský stav, ze kterého pocházeli ženich a nevěsta, okruh nevěst na který se nejčastěji orientovali příslušníci panského stavu a možnost využití nových kontaktů navázaných sňatkem, vliv pořadí v jakém se muž narodil otcí na výběr nevěsty a sňatkový věk manželů. Stranou pozornosti nestojí ani rozdíly ve věku manželů, intervaly mezi ovdověním a novým sňatkem a vliv náboženství na výběr partnerky.

¹ Josef Grulich, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*. České Budějovice 2008, s. 18-24.

² Např.: Marika Poulová, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Rožmberk nad Vltavou v 19. století*, *Historická demografie* 30, 2006, s. 195-218; Ludmila Fialová, *Vývoj obyvatelstva Prahy v letech 1650-1800 na základě matrik*, *Historická demografie* 30, 2006, s. 219-276.

Manželským strategiím byla věnována pozornost především u venkovského obyvatelstva.³ Jana Mrázková rozlišuje při výběru partnera strategie osobní, převážně u vdovců a mladších synů, a rodinné, u svobodných a často prvorozených synů. Dosud neženatí muži a hlavně ti, kteří měli dědit majetek, se podle ní museli podřídit vůli rodiny při výběru partnerky, zatímco ti ovdovělí měli možnost vybrat si nevěstu sami. Důležité u prvorozených synů bylo hlavně věno, které sloužilo k vyplacení mladších sourozenců.⁴ Otázka ovšem je, jak jsou tyto závěry aplikovatelné na šlechtické prostředí, u kterého byly v poslední době rodinné strategie zkoumány u jednotlivých rodin na základě dochovaných pramenů osobní povahy.⁵

Tato práce se pokouší analyzovat manželské strategie u panského stavu jako celku. Hlavním úkolem jsou odpovědi na otázky: V jakém věku vstupovaly muži a ženy z panských rodin do manželství a jaké byly rozdíly ve věku snoubenců? Z jakého okruhu se vybíraly nevěsty? Byl nejdůležitějším kritériem při výběru nevěsty majetek? Činil se při výběru nevěsty rozdíl, ženil-li se prvorozený syn? Jak se změnily manželské strategie, když byl rod povýšen do panského nebo hraběcího stavu? Bylo obvyklé se po smrti manžela/manželky znovu oženit? A pokud ano, jak dlouhý byl interval mezi smrtí partnera a novou svatbou?

Vzhledem k tomu, že iniciativa k sňatku vycházela ze strany ženicha a také proto, že u mužů je více dochovaných informací než u žen, soustředí se práce pouze na výběr partnerek, ne partnerů.

³ Jana Mrázková, „Přislibujou sobě věnost, lásku a upřímnost až do smrti zachovati.“ Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera – panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století, *Historická demografie* 29, 2005, s. 53-107; Pavla Horská, Rodinné strategie ve vesnici Záblatí na třeboňském panství (1661-1820), *Historická demografie* 17, 1993, s. 131-149; Alice Klášterská, Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století, *Historická demografie* 22, 1998, s. 145-168.

⁴ J. Mrázková, „Přislibujou sobě věnost“, s. 76-78.

⁵ Radmila Švaříčková-Slabáková, Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století, Praha 2007; Petr Vorel, Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v renesančních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 191-205; Václav Bůžek – Josef Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 145-272; Margaret Lembergová, Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického, *Dějiny a současnost* 16, 1994, č. 6, s. 15-18.

Časové rozmezí bylo vybráno záměrně, aby se v něm promítly určité změny, které se v té době udály. Tou první je nástup Habsburků na český trůn roku 1526,⁶ dále je to přeměna Prahy na sídelní město, nejprve místodržitelské za Ferdinanda Tyrolského⁷ a později císařské za Rudolfa II.,⁸ a s tím související možnosti šlechty uplatnit se u panovnického dvora. Dalšími mezníky jsou bezpochyby bitva na Bílé hoře⁹ a vydání Obnoveného zřízení zemského.¹⁰ Zároveň, vzhledem k poměrně dlouhému časovému úseku, je možné sledovat vliv některých dlouhodobějších procesů na výběr partnera, jako to integrace české šlechty ke dvorům Habsburků¹¹ a konfesionalizace.¹²

Práce se zabývá českými panskými rody¹³ a rody nově povýšenými do panského stavu během sledovaného období. Seznam rodů, kterými se řídí, je soupis 47

⁶ Brigitte Hamannová, Habsburkové. Životopisná encyklopedie, Praha 1996, s. 91-94; Josef Janáček, České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547, I-II, Praha 1984, s. 7-100; Jaroslav Čechura, České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně I, Praha 2008, s. 79-98.

⁷ Václav Bůžek, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků, České Budějovice 2006.

⁸ Josef Janáček, Rudolf II. a jeho doba, Praha 2003; Eliška Fučíková, Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy. Praha 1997; Robert J. W. Evans, Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997; Karl Vocelka, Rudolf II. und seine Zeit, Wien 1985; J. Čechura, České země, s. 140-154.

⁹ Jan Pavel Kučera, 8.11.1620 – Bílá hora. O potracení starobylé slávy české, Praha 2003; František Kavka, Bílá hora a české dějiny, Praha 1962, s. 239-293.

¹⁰ Jiří Mikulec, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích, Praha 1992; F. Kavka, Bílá hora, s. 314-321.

¹¹ Václav Bůžek – Géza Pálffy, Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I., Český časopis historický 101, 2003, s. 542-581; Václav Bůžek, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků, České Budějovice 2006, s. 38-67.

¹² Anton Schindling, Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice, Český časopis historický 106, 2008, s. 80-108; Anna Ohlidal, „Konfessionalisierung“- ein Paradigma der historischen Frühneuzeitforschung und die Frage seiner Anwendbarkeit in Böhmen, Studia Rudolphina 3, 2003, s. 19-28; Thomas Winkelbauer, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s.476-540.

¹³ Jedná se o panské rodiny, které žily a měly hlavní rodové sídlo v Čechách a byly uznány za členy panského stavu pro Čechy. Více ke geografickému vymezení české šlechty Petra Mařa, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004, s. 33-34.

starobyklých panských rodů z roku 1500.¹⁴ U nově povýšených rodů vycházím z článku Otty Plachta *Odhad majetku stavů Království českého z roku 1557*,¹⁵ který se zabýval majetkem jednotlivých stavů v Čechách v období let 1557-1654. U šlechty pak popisuje nejbohatší panské rody roku 1557, změny v majetkovém rozvrstvení panského stavu v letech 1557 a 1615 a s tím související výskyt nových panských rodů, které se do Čech přistěhovaly z ciziny nebo byly povýšeny z rytířského stavu. Seznam nově povýšených panských rodů, kterými se zabývá práce, vychází z tabulek, které ukazují majetek a počet poddaných v letech 1557 a 1615.¹⁶ Soupis rodů byl samozřejmě podroben kritice, především byla vyhledávána data povýšení do panského stavu a získání majetku v Čechách u rodů nepocházejících z Čech. Navíc jsem připojila kapitolu o stručné historii všech panských rodů, kterými se práce zabývá především s důrazem na to, odkud rod pocházel a kdy byl přijat do panského stavu.¹⁷

I když se práce v první řadě zabývá šlechtou českou, tedy žijící v Čechách a vlastníci zde majetek, nelze ponechat stranou Moravu, protože řada panských rodů byla i v moravském panském stavu, někdy dříve než v českém, jako například Tunklové z Brníčka.¹⁸

1.1. Genealogická literatura a výzkum manželství

Práce úzce souvisí s výzkumy o šlechtických rodech, ze kterých jsem vycházela při sestavování rodokmenů. Genealogická literatura se u nás vyvíjela už od středověku a její počátky můžeme najít ve starých kronikách, které se věnují většinou privilegovaným vrstvám společnosti. Genealogie šlechty se v plné míře rozvinula v době raného novověku, kdy byla nepřetržitá kontinuita jednotlivých urozených rodů ohrožena jejich vymíráním.¹⁹ Takové genealogie, které měly nejen objasnit příbuzenské

¹⁴ František Palacký (ed.), *Popis staropanských rodů v Čechách roku 1500*, Časopis českého muzea 2, 1831, s. 172-3.

¹⁵ Otto Placht, *Odhad majetku stavů Království českého z roku 1557*, Věstník královské české společnosti nauk, třída filozoficko-historicko-filologická, 1947, Praha 1950, s. 1-114.

¹⁶ Tamtéž, s. 18-19 a 21.

¹⁷ Viz kapitola 2.2.1. Dělení podle starobylosti.

¹⁸ Rod patří mezi starobylé panské rody Markrabství Moravského, v Čechách jsou ale příslušníci rodu počítáni do panského stavu až v první polovině 16. století. Ottův slovník naučný XXV, Praha 1906, s. 870.

¹⁹ K vymírání českých panských rodů Pavel Král, *Das Aussterben böhmischer Adelsgeschlechter an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert*, in: Martin Wrede – Horst Carl, *Zwischen Schande und Ehre*.

vazby mezi jednotlivci, ale především oslavit šlechtický rod jako takový, vycházely z rodových archivů a inspiraci čerpaly v kronikách a erbovních pověstech.²⁰ To dokládá především Bartoloměj Paprocký z Hlohol svými spisy *Diadochus Království českého, Zrcadlo slavného Markrabství moravského* nebo *Štambuch slezský*.²¹

Jedním z nejvýznamnějších genealogických děl renesance je *Historie Rožmberská*,²² sepsaná rožmberským knihovníkem a archivářem Václavem Březanem, který vylíčil životy posledních Rožmberků v kontextu dějin celého království. Kromě údajů o samotných Rožmbercích obsahuje práce řadu biografických a genealogických dat o dalších šlechticích, které s pány z Rožmberka pojily rodinné nebo přátelské vazby.

Rozmach genealogie šlechty nastal také v době baroka, v době nejistoty po událostech první poloviny 17. století, kdy se šlechta upínala na svou slavnou minulost a hledala v ní oporu. Původem šlechtických rodů a genealogiím se věnoval Bohuslav Balbín v *Miscellanea historica regni Bohemiae*.²³

Další zájem o šlechtické genealogie přinesl historismus 19. století, kdy začala šlechta ztrácet své výsadní postavení ve společnosti, uzavírala se stále víc před okolním světem a upírala se ke své slavné minulosti. O dějiny rodu projevovali zájem i sami šlechtici. Jako příklad můžou sloužit *Dějiny rodu Sternbergů*,²⁴ které vypracoval František Palacký na podnět bratrů Kašpara a Františka ze Šternberka.

V 19. století vzniklo několik velkých prací zabývajících se šlechtickou genealogií. Především jsou to *Hrady, zámky a tvrze* Augusta Sedláčka,²⁵ kde je u téměř všech významnějších sídel věnovaná kapitola majitelům, doplněná o údaje z každodenního života. Sedláčkovým dílem je i většina hesel o šlechtických rodech v *Ottově slovníku naučném*. Přestože je v obou dílech problém s ověřováním údajů kvůli nedostatečnému poznámkovému aparátu, jedná se zatím o nejsouhrnnější práce věnované českým šlechtickým rodům. Na Moravě je hlavním dílem k dějinám šlechty

Erinnerungsbrücke und die Kontinuität des Hauses, Mainz 2007, s. 387-398.

²⁰ Petr Vorel, Rodové heraldické pověsti jako prostředek mezigeneračního přenosu informace ve šlechtickém prostředí českých zemí v 16. století, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Paměť urozenosti, Praha 2007, s. 61-66; Václav Bůžek – Josef Hrdlička – Pavel Král – Zdeněk Vybíral, Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha a Litomyšl 2002, s. 54-72.

²¹ Josef Polišínský (ed.), Bartoloměj Paprocký z Hlohol. Zrcadlo Čech a Moravy, Praha 1941.

²² Jaroslav Pánek (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985

²³ Zdeňka Tichá (ed.), Bohuslav Balbín, Kráasy a bohatství České země, Praha 1986.

²⁴ František Palacký – Zdeněk Sternberg, Dějiny rodu Sternbergů, Brno 2001.

²⁵ August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého I-XV, Praha 1993-1998.

práce Josefa Pilnáčka *Staromoravští rodové*.²⁶ Pro rakouské země je to *Siebmachers' Wappenbuch*,²⁷ který vyšel v několika svazcích zabývajících se šlechtou z Horních a Dolních Rakous. U obou autorů je možné najít především souhrnné informace o rodech, ale pokud je snaha zaměřit se na jednotlivé osoby, narazí se na nedostatek údajů. V obou dílech jsou pod šlechtickými rody uvedeny jen vybrané osobnosti, takže výčet není kompletní a z údajů se ve většině případů nedá sestavit rodokmen a není tedy možné sledovat manželské strategie.

Začátek 20. století s sebou přinesl spolu s rozpadem Habsburské monarchie i úpadek zájmu nejen o šlechtické genealogie, ale i šlechtu jako takovou. Zájem o šlechtické rody se v českém dějepisectví plně obnovil až ve druhé polovině 20. století spolu s dějinami každodennosti. Začaly vycházet práce, které šlechtické rody zkoumaly přes významné osobnosti. V 70. letech to byl především Josef Janáček s díly *Ženy české renesance*,²⁸ kde nastínil biografie několika významných žen českého raného novověku, a *Valdštejn a jeho doba*,²⁹ později Jaroslav Pánek s monografiemi věnujícími se posledním pánům z Rožmberka.³⁰

V současné době existuje několik edic, ve kterých vychází souhrnné monografie o šlechtických rodech. Jako příklad může sloužit edice *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska* nakladatelství Lidové noviny³¹ nebo edice *Šlechta zemí České koruny*

²⁶ Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.

²⁷ Johann Evangelist Kirchbauer von Erztätt (ed.), *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Niederoesterreichischer Adel 1*, Nürnberg 1909; J. E. Kirchbauer von Erztätt – Alois von Starckenfels (edd.), *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Oberoesterreichischer Adel I-II*, Nürnberg 1885-1904; Johann Baptist Witting (ed.), *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Niederoesterreichischer Adel 2*, Nürnberg 1918.

²⁸ Josef Janáček, *Ženy české renesance*, Praha 1976.

²⁹ Týž, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.

³⁰ Jaroslav Pánek, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996; týž, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.

³¹ Ivo Cerman, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008; Ondřej Felcman – Radek Fukala a kol., *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008; Miroslav Plaček – Peter Futák, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*, Praha 2006; David Papajík, *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*, Praha 2005; Tomáš Baletka, *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*, Praha 2004; Jan Urban, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003; Tomáš Velimský, *Hrabišici. Páni z Rýzmburka*, Praha 2002.

nakladatelství Veduta.³² Dějinám šlechty se věnují také historikové na regionální úrovni, například *Rodopis pánů z Kolovrat* tvoří součást dějin Rychnova nad Kněžnou³³ V edici Průvodce historií západních Čech vyšla monografie o pánech ze Švamberka.³⁴ Důležitou roli hrají také periodika, především *Heraldická ročenka*, vydávaná pražskou Heraldickou společností, kde pravidelně vycházejí články týkající se šlechtických rodů.³⁵

Mezi literaturou věnující se historii šlechtických rodů nelze opomenout novou knihu *Paměť urozenosti*,³⁶ která si klade za cíl představit prostředky, které využívala šlechta raného novověku k vytváření a uchování rodové paměti. Kromě architektury rodových sídel a předmětů hmotné kultury je zde věnována pozornost i šlechtickým rodokmenům, rodovým legendám a erbovním pověstem, které tvořily důležitou součást jak kolektivní, tak i individuální paměti člověka raného novověku.

V současné době se také objevuje řada populárních děl ke šlechtickým rodům, jako příklad lze jmenovat Haladův *Lexikon české šlechty*³⁷ a Myslivečkovy *Erbovníky*.³⁸ I když většinou vycházejí ze starších knih, především ze Sedláčkových *Hradů, zámků a tvrzí* a *Ottova slovníku naučného*, je třeba mít na zřeteli jejich populární charakter a informace si znovu ověřovat. Takovéto práce jsou většinou zaměřené na významné osobnosti a zajímavosti z dějin rodu, ale ucelené genealogické informace chybí.

³² Simona Kotlářová, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008; David Papajík, *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý rod*, České Budějovice 2007; Martin Šandera, *Páni z Dobrušky a z Opočna. Kolonizátoři, dvořané a válečníci*, České Budějovice 2007; Vladimír Březina, *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století*, České Budějovice 2006; Simona Kotlářová, *Bavorové erbu střely*, České Budějovice 2004; Aleš Valenta, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.

³³ Václav Borůvka, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000.

³⁴ Jiří Jánský, *Páni ze Švamberka – pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.

³⁵ Např.: Stanislav Kasík, *Nejvyšší číšník Království českého v rodě pánů z Vartemberka*, *Heraldická ročenka* 1999-2000, s. 58-71; Jan Loch, *Heraldika a soukromý život Albrechta z Valdštejna a Frýdlantu*, *Heraldická ročenka* 2003-2004, s. 3-72.

³⁶ V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť*.

³⁷ Jan Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I-III*, Praha 1992-1994.

³⁸ Milan Mysliveček, *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě I-II*, Praha 1993-1997; též, *Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české I-II*, Plzeň 2005-2006.

Kromě genealogie souvisí práce i s výzkumem manželství a sňatku jako takového. V evropské historiografii je těmto tématům věnovaná značná pozornost už od přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, kdy se do popředí badatelského zájmu dostala témata spojená s historickou antropologií a dějinami každodennosti.³⁹

Historická antropologie ve svých výzkumech o rodině a manželství navázala na práci historické demografie,⁴⁰ kde byly rodina a manželství zkoumány z hlediska dějin obyvatelstva, sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti.⁴¹ V současné době je rodina zkoumána na základě komparativního studia sociální každodennosti a rodinného cyklu po vzoru Norberta Eliase.⁴² Největší pozornost je věnována odlišným okolnostem uzavření sňatku, problematice rozvodu, vdovství, konkubinátu, dědického práva a příbuzenských vazeb.

I když se dnešní historická demografie přiklání spíše k sociálním dějinám, přesto neztrácí na významu sledování porodnosti, sňatečnosti a úmrtnosti prováděné v závislosti na lokálních podmínkách určitého období. Obyvatelstvu na jihu Čech, převážně na Chýnovsku, je věnována nová práce Josefa Grulichy *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*.⁴³

V evropské historiografii je k dějinám manželství důležitá práce Jacka Goodyho *Proměny rodiny v evropské historii*,⁴⁴ který pomocí srovnávací analýzy zkoumá odlišnosti rodinných forem v různých oblastech Evropy. Věnuje se také vlivu křesťanství na formování manželství. Vzhledem k orientaci práce spíše na západní

³⁹ K historické antropologii Richard van Dülmen, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002; Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.

⁴⁰ Více Josef Grulich, *Historická demografie a dějiny rodiny v Evropě a v České republice po roce 1950*, *Historická demografie* 26, 2002, s. 123-146.

⁴¹ Pavla Horská a kol., *Dětství rodina a stáří v dějinách Evropy*, Praha 1990; Otto Placht, *Lidnatost a skladba českého státu v 16. – 18. století*, Praha 1957; Ludmila Kárníková, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914*, Praha 1965.

⁴² Norbert Elias, *O procesu civilizace. Sociogenetické a psychogenetické studie I. Proměny chování světských horních vrstev na Západě*, Praha 2006; též, *O procesu civilizace. Sociogenetické a psychogenetické studie II. Proměny společnosti. Nástin teorie civilizace*, Praha 2007.

⁴³ J. Grulich, *Populační vývoj*.

⁴⁴ Jack Goody, *Proměny rodiny v evropské historii*, Praha 2006.

Evropu a periodizaci⁴⁵ se však závěry na české prostředí nedají příliš využít. Poznatky aplikovatelné i na prostředí českého raně novověkého státu přináší dílo historického antropologa Richarda van Dülmena *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století)*,⁴⁶ který ale vychází především z městského prostředí západní Evropy. Svatbám a svatebním obřadům se věnuje Jean-Cloude Bologne v knize *Dějiny svatebních obřadů na Západě*.⁴⁷ Autor zde uvádí řadu konkrétních příkladů ze západní Evropy, ale vzhledem k tomu, že se kniha věnuje manželstvím od počátku⁴⁸ až do současnosti, je záběr příliš velký a pro sledované období raného novověku nepřináší zásadní informace.

V souvislosti s dějinami žen se v současné době otázkám manželství věnuje Beatrix Bastlová v práci *Tugend, Liebe, Ehre*,⁴⁹ která se zabývá přímo raně novověkým šlechtickým prostředím z hlediska žen na základě analýzy svatebních smluv. Kromě otázek, jak svatební smlouvy vypadaly po formální stránce, klade důraz i na postavení ženy ve společnosti a její majetkové zajištění. Pozornost také věnuje tématům spojeným tradičně se šlechtickými sňatky, jako blízká příbuznost manželů⁵⁰ a velký věkový rozdíl mezi snoubenci, který se odrážel v dobové literatuře a umění.⁵¹ Sňatkům, především výběru partnera dvorních dam na habsburských dvorech, se věnuje také Katrin Kellerová v díle *Hofdamen*.⁵² Na základě rozboru seznamů dvorních dam z let 1611-1657 se pokouší o skupinovou biografii a díky dochované rodinné korespondenci Harfách představuje i každodenní život ve službách Habsburků spojený s rituály a povinnostmi úřadu dvorní dámy nebo hofmistryně. Bohužel nejsou k dispozici

⁴⁵ Po kapitole o středověku následuje část věnující se reformaci a protireformaci, především z náboženského hlediska.

⁴⁶ Richard van Dülmen, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. I. Dům a jeho lidé, Praha 1999, s. 137-206.

⁴⁷ Jean-Cloude Bologne, *Dějiny svatebních obřadů na Západě*, Praha 1997, s. 142-177.

⁴⁸ Začíná svazkem Adama a Evy. Tamtéž, s. 5-13.

⁴⁹ Beatrix Bastl, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien-Köln-Weimar 2000, s. 25-83, 152-164, 356-375.

⁵⁰ Mezi 288 svatebními smlouvami našla jen 6 příbuzenských sňatků, což je podle mě příliš malé procento na další závěry. Přesto tvrdí, že nejběžnější formou příbuzenského sňatku byl levirát, i když našla pouze jeden takovýto případ. Tamtéž, s. 53-56.

⁵¹ Tamtéž, s. 356.

⁵² Katrin Keller, *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*, Wien-Köln-Weimar 2004.

genealogie významných rodin z habsburského dvora, proto je nemožné sledovat sociální a příbuzenské vztahy, takže strategie spojené s uplatněním u dvora nelze sledovat podrobněji.

V české historiografii se manželstvím zabývá starší práce Josefa Klaboucha, *Manželství a rodina v minulosti*.⁵³ Práci však poznamenala doba, ve které vznikla. Šlechta je zde popsána jako sociální vrstva, kde sňatek vznikl jen jako výsledek majetkových kalkulací pouze s cílem mít děti a lásku si hledal každý z partnerů mimo manželství. Velmi časté zde byly sňatky mezi nezletilými dětmi a příbuznými. Změna těchto manželských poměrů tak nastala až s nástupem kapitalismu.⁵⁴

Šlechtickým manželstvím se dostala ve větší míře pozornost s rozvojem dějin hmotné kultury a každodennosti od devadesátých let 20. století, i když se jedná pouze o kapitoly v souhrnnějších dílech ke každodenním dějinám šlechty. Především jde o dílo Josefa Petráň *Dějiny hmotné kultury*.⁵⁵ Další práce vyšly z Historického ústavu Jihočeské univerzity, jedná se o *Dvory velmožů s erbem růže*,⁵⁶ *Věk urozených*,⁵⁷ *Rodinný život posledních pánů z Hradce*⁵⁸ nebo *Křtiny, svatby a pohřby*,⁵⁹ které se věnují manželstvím jihočeských Rožmberků a pánů z Hradce na základě dochovaných pramenů osobní povahy. Svatbám v perněštejském rodě věnuje pozornost Petr Vorel.⁶⁰

Z novějších prací jsou to opět jen kapitoly v knize Marie Koldinské *Každodennost renesančního aristokrata*.⁶¹ Autorka vychází převážně z dobových deníků a korespondence, problematika manželství je tu však jen nastíněna a ukázána na

⁵³ Josef Klabouch, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.

⁵⁴ Tamtéž, s. 107-108.

⁵⁵ Josef Petráň, *Dějiny hmotné kultury II/1. Kultura každodenního života od 16. do 18 století*, Praha 1995, s. 199-206.

⁵⁶ Václav Bůžek – Josef Hrdlička a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 80-97.

⁵⁷ Václav Bůžek – Josef Hrdlička – Pavel Král – Zdeněk Vybíral, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha a Litomyšl 2002, s. 303-336.

⁵⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička, *Rodinný život*.

⁵⁹ Pavel Král, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10), s. 439-456.

⁶⁰ Petr Vorel, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, s. 220-222, 232-233; též, *Aristokratické svatby*, s. 191-205.

⁶¹ Marie Koldinská, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha a Litomyšl 2004.

obecně známých příkladech a hlubší rozbor chybí. Důkladněji se šlechtickým manželstvím zabývá Petr Maťa ve *Světě české aristokracie*.⁶² Zkoumá zde hlediska vedoucí k uzavření sňatku a důležité aspekty ovlivňující výběr nevěsty a využití kontaktů získaných sňatkem při kariérním vzestupu. Závěry však vycházejí jen z několika konkrétních, často v literatuře o šlechtě uváděných, příkladů a hromadná analýza sňatků chybí. Nový pohled na raně novověkou rodinu, především na vnímání muže a ženy v manželství a očekávané role obou pohlaví přináší práce *Člověk českého raného novověku*.⁶³

Řadu cenných informací lze také najít u autorek zabývajících se pozdějším obdobím, 19. stoletím. Jedná se hlavně o díla Mileny Lenderové,⁶⁴ která zkoumá život šlechty v 19. století z hlediska gender studies. Nově vyšla práci Radmily Švaříčkové-Slabákové *Rodinné strategie šlechty*⁶⁵ se věnuje francouzským Menndorfům-Pouilly a strategiím, které rodina použila, aby se začlenila mezi přední aristokracii Rakouska. Důraz je kladen především na význam sňatku Emmanuela Pouilly, který ho začlenil do šlechtické společnosti Habsburské monarchie a vlivné příbuzenstvo, které tím získal. Příbuzenských vazeb nabytých tímto sňatkem využívaly i další generace rodiny k budování vlastní kariéry. Autorka na příkladu jedné rodiny a její dochované korespondence ukazuje význam sňatku jako prostředku k sociálnímu vzestupu šlechty. I když se kniha věnuje především 19. století, dají se závěry aplikovat i na starší období.

1.2. Metoda práce

U řady autorů, zabývajících se šlechtickými sňatky, lze nalézt pouze informace, že hlavními motivy k uzavření manželství bylo zajistit pokračování rodu a materiální prospěch.⁶⁶ Jaké ale byly aspekty výběru nevěsty? Na to se snaží odpovědět předkládaná práce. Základní literaturou, ze které vychází, jsou Sedláčkovy *Hrady*,

⁶² P. Maťa, *Svět*, s. 605-640.

⁶³ Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 15-30.

⁶⁴ Milena Lederová a kol., *Dějiny každodennosti „dlouhého 19. století II. Život všední a sváteční*, Pardubice 2005; též, *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002; též – Karel Rýdl, *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006.

⁶⁵ Radmila Švaříčková-Slabáková, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007.

⁶⁶ M. Koldinská, *Každodennost*, s. 32; P. Maťa, *Svět*, s. 606.

zámky a tvrze Království českého,⁶⁷ hesla o šlechtických rodech v *Ottově slovníku naučném*⁶⁸ a monografii o jednotlivých panských rodech.⁶⁹ Z údajů, které zde byly k dispozici, jsem vypracovávala rodokmeny⁷⁰ jednotlivých rodů. Takto získaná data jsem pak zadávala do databáze v programu Microsoft Access, kde jsou vytvořeny formuláře. Jeden vždy pro jednoho příslušníka panského stavu.⁷¹

Práce se omezuje na rozmezí let 1500-1650. Tomuto časovému úseku odpovídají i jednotlivé údaje v databázi, přičemž určujícím mezníkem zde bylo datum sňatku.⁷² Rodokmen zpravidla začíná otcem a manželkami prvního muže, popřípadě mužů, kteří se oženili po roce 1500, protože databáze počítá i s rodiči všech zkoumaných mužských členů. Pokud se údaje o rodičích nedaly zjistit, jsou uvedeni jako neznámí. Výjimečně, pokud se rod rozvětvil v 15. století, začíná rodokmen už předkem, od kterého se rod dělí, aby byly zřejmé případné příbuzenské vazby.

Konec rodokmenu je omezen rokem 1650, tedy jsou uvedeni všichni mužští příslušníci rodu, kteří se oženili mezi léty 1500-1650.⁷³ Pokud se muž oženil vícekrát,

⁶⁷ A. Sedláček, Hradý.

⁶⁸ Ottův slovník naučný.

⁶⁹ T. Baletka, Páni z Kravař; V. Borůvka, Rodopis; František Ivan Dvorský, O starožitném panském rodě Benešoviců. Část I. O Benešovicích – vyjímaje rod pánů z Kravař, Brno 1907; Týž, O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař, Brno 1910; J. Jánský, Páni; Martin Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892; Pavel Koblasa, Czerninové z Chudenic. Stručné dějiny rodu a schematismus rodových panství, České Budějovice 2000; S. Kotlárová, Páni z Rožmitálu; Petra Mžýková – Petr Mašek – Stanislav Kasík, Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002; Bohumír Němec, Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu, České Budějovice 2001; F. Palacký – Z. Sternberg, Dějiny; D. Papajík, Páni ze Sovince; M. Plaček – P. Futák, Páni z Kunštátu; J. Urban, Lichtenburkové; A. Valenta, Dějiny; Ota Vinař, Pět století Šliků, Praha 1998; P. Vorel, Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999.

⁷⁰ Ignác Horníček, Kniha o rodopisu. Praktické uvedení do rodopisu s přílohou o obecních kronikách, Vyškov na Moravě 1939.

⁷¹ Vždy pro jednoho muže. Ženy figurují v databázi pouze v pozici manželky nebo matky.

⁷² Pokud datum sňatku není známo a nedá se určit ani podle narození dětí, je prvním v databázi člen rodu, který se jako první objevuje v pramenech po roce 1500.

⁷³ Někdy je datum sňatku jen přibližné. Ke konci období se určuje většinou lépe, protože jsou častější data narození dětí. Pokud se tedy první dítě manželům narodilo roku 1651, dá se předpokládat, že sňatek se uskutečnil minimálně devět měsíců před tímto datem. Stejně tak pokud se manželka narodila roku 1640, dá se předpokládat, že svatba byla později než roku 1650 a do databáze tedy není zařazena.

z toho aspoň jednou ve vymezeném období, je v databázi zahrnut a manželky mimo období jsou uvedeny v závorce.⁷⁴

Samotnou databázi tvoří údaje o jednotlivých mužských členech panských, popřípadě rytířských rodů. Pod jedním číslem je uveden vždy jeden šlechtic a informace o něm, tedy datum narození, úmrtí, pořadí narození,⁷⁵ šlechtický titul,⁷⁶ země, ze které pocházel, vyznání, jméno otce a matky,⁷⁷ nemovitý majetek, který během života vlastnil,⁷⁸ kariéra a úřady, které zastával, spolu s časovým obdobím, kdy se v úřadu nacházel.

Součástí jsou také údaje o manželce, popřípadě manželkách. U každé je uvedeno jméno,⁷⁹ datum svatby, narození a úmrtí, země, ze které pocházela její rodina, šlechtický titul, vyznání, nemovitý majetek⁸⁰ a jméno otce a matky. V poznámkách jsou zpravidla uvedeni ostatní manželé.⁸¹ Pokud není známé jméno manželky, je v kolonce pod jménem stejně jako u matky napsáno „neznámá“.⁸² U každé manželky je uvedeno, jestli byla se svým manželem v příbuzenském vztahu, a pokud ano, zda se jedná o příbuzenství pokrevní nebo sešvagřené.⁸³

Pro snadnější orientaci v databázi používám několik pomůcek k rozpoznání jednotlivých osob. U rozvětvenějších rodin s mnoha mužskými potomky rozlišuji jednotlivé pošlosti tak, jak jsou uvedeny pod hesly rodů v *Ottově slovníku naučném*. Větev, ze které muž pocházel, je uvedena za jménem ve tvaru domicilu. Například

⁷⁴ V poznámkách je uveden důvod, tedy datum mimo časové rozmezí.

⁷⁵ V pořadí kolikátým byl synem svého otce.

⁷⁶ Pokud titul získal přímo zkoumaný muž, je datum povýšení uvedeno v poznámkách.

⁷⁷ Pokud není jméno matky známé, je v databázi uvedeno „neznámá“. Pokud je kolonka prázdná, znamená to, že otec měl více manželek a nepodařilo se zjistit, která z nich byla skutečnou matkou.

⁷⁸ U nemovitého majetku jsem se omezila pouze na výčet, bez časového období a způsobu získání a pozbytí panství, protože u mnoha osob by byly tyto informace velice obsáhlé a zkoumání pozemkového vlastnictví není prvořadým zájmem této práce. O nemovitém majetku šlechty více A. Sedláček, Hradý; Jindřich Gejdoš, Mezi hradem, zámekem a tvrzí. Sídla české šlechty v 16. a 17. století, České Budějovice 2002 (diplomová práce).

⁷⁹ Pokud byla již vdova, je součástí jejího jména i příjmení bývalého manžela.

⁸⁰ U žen se jedná většinou o dědictví po matce, popřípadě po manželovi, pokud zemřel dříve než ona.

⁸¹ Tedy ti předchozí a následující po manželovi, kterého se týká daný údaj.

⁸² V takových případech jsou většinou jediným dokladem sňatku legitimní potomci.

⁸³ Pokrevní příbuzní jsou osoby pocházející od jediného předka. Sešvagřené příbuzenství vzniká na základě sňatku, jedná se o vztah s pokrevními příbuznými manžela/manželky. Ivan Hlaváček – Jan Kašpar – Rostislav Nový, Vademecum pomocných věd historických, Praha 2002, s. 146.

Václav Popel z Lobkovic z chlumecké větve má tvar jména Václav Popel z Lobkovic na Chlumci. Domicil za jménem v mé databázi tedy neoznačuje sídlo, na kterém šlechtic žil, ale rodovou linii, ze které pocházel.⁸⁴

Dalším rozlišovacím znakem je označení starší, mladší, nejstarší a nejmladší u osob z jednoho rodu se stejným křestním jménem, popřípadě jmény. Pokud je toto označení uvedeno v závorce, jedná se pouze o mou pracovní pomůcku. Je-li označení bez závorčky, bylo používáno už v době, ve které daná osoba žila a vychází z použité literatury.⁸⁵ U několika rodů, například u Zajíců z Házmburka nebo pánů ze Švamberka, jsou u mužů stejných křestních jmen jako rozlišovací znak použity pořadové římské číslice, které vycházejí z použité literatury. V databázi jsou pouze muži, kteří se ve svém životě aspoň jednou oženili. Ostatní mužští členové, tedy ti, kteří se dali na duchovní dráhu, zemřeli v dětském věku, nebo neženatí, uvedeni nejsou, protože práce se v první řadě zabývá manželstvím. Mužští příslušníci rodů, kteří se neoženili, jsou přesto uvedeni v rodokmenech, především kvůli jejich kompletnosti a možnosti dalšího využití.

V rodokmenech, i když jsou vedeny v mužské linii, jsou uvedeny i dcery, které se často objevují v databázi jako manželky. U žen jsem se však neustále potýkala s nedostatkem dostupných informací. O řadě z nich existuje jediná zmínka, a to v souvislosti s manželem, většinou když zemřela nebo ovdověla. Informace o ženách jako dcerách jsou pak spíše výjimečné⁸⁶ a často chybějí i životní data. Proto je většinou nemožné manželku zařadit do její rodiny jako dceru.

Podobné je to i se ženami, které se do Čech přivdaly z ciziny. Často znám jen jejich jméno⁸⁷ a informace o rodině nebo aspoň zemi, ze které pocházely, naprosto

⁸⁴ Jsem si vědoma, že se v tom případě může domicil lišit od toho, jak je uváděn v pramenech a literatuře, ale sídlo, na kterém šlechtic žil, se mohlo během jeho života i několikrát změnit, takže podoba jména by pak byla nejednoznačná.

⁸⁵ Tato rozlišovací označení se používala především u osob se stejným křestním jménem žijících v jedné generaci.

⁸⁶ Výjimkou jsou ženy z rodu Lobkoviců a Kolovratů, o kterých je více informací v monografiích k oběma rodům. P. Mžýková – P. Mašek – S. Kasík, Lobkowiczové; V. Borůvka, Rodopis.

⁸⁷ Zatímco česká jména uvádím v jejich české podobě, jména cizinek jsem se většinou snažila zachovávat v původní, cizojazyčné podobě, pokud je uvedena. August Sedláček a Ottův slovník naučný překládají často jména cizinek do češtiny. Při překládání jmen do češtiny je zařazení do rodiny ještě obtížnější, zvláště když se objevuje několik variant překladu, navíc může docházet k záměně osob nebo naopak obtížné identifikaci jedné osoby. Například manželka posledního pána z Hradce Jáchyma Oldřicha

chybí. Připouštím však, že chybějící údaje o ženách by se zřejmě daly nalézt v archivech, v pozůstatostech jednotlivých rodů. Vzhledem k množství a značné rozptýlenosti těchto pozůstatostí bych však musela pátrat v archivech téměř po celé Evropě a informace, které bych případně našla, nejsou pro mou práci klíčové. Proto jsem výzkum omezila pouze na práci s tištěnými prameny a literaturou, i když jsem si vědoma toho, že záznamy v databázi nejsou a nemohou být kompletní. Přesto zacházím s údaji, jako by databáze byla kompletní, jinak by většinu práce tvořily poznámky pod čarou, ve kterých by bylo jen uvedeno proč a kolik údajů není k danému závěru k dispozici.

Jména mužů a žen se v literatuře často liší a není výjimkou, že i v jednom prameni se jedno jméno vyskytuje v několika variantách. U mužů se jedná většinou jen o pravopisné změny, takže Bernard bývá psán jako Bernart nebo Zikmund jako Sigmund, popřípadě o zdobněliny časté především u jména Jiří.⁸⁸ Jiné je to s ženskými jmény. August Sedláček používá jako synonyma jména Eliška, Anežka a Alžběta, což značně stěžuje identifikaci žen.⁸⁹

Rozdílný bývá i pravopis názvů šlechtických rodin. Například páni z Opperstorfu se dají v literatuře najít jako Oprštorfové nebo Opersdorfové. V takových případech jsem byla nucena vybrat jednu z variant, většinou tu nejběžnější, kterou používám ve všech záznamech. U původně českých rodů se držím české varianty jména, i když dodnes žijící členové často dnes užívají cizojazyčnou variantu.⁹⁰

Pro účely práce bylo zkoumáno celkem 1317 manželství uzavřených 1029 příslušníky panského, popřípadě rytířského stavu⁹¹ z celkem 80 šlechtických rodů přijatých do panského stavu v Království českém.

Marie Maxmiliána z Hohenzollernu je jako druhá manželka Adama st. ze Šternberka uvedena jako Marie Maxmiliána z Vysokého Colleru. Ottův slovník naučný XI, s. 733; XXIV, s. 782.

⁸⁸ Ve výjimečných případech jsem pro lepší orientaci v rodokmenech zachovala různé varianty křestního jména. Především tehdy, když se stejné mužské jméno vyskytovalo u několika mužů z jedné rodiny, především ve stejné generaci, a v literatuře jsou tito muži uvedeni v různých pravopisných variantách.

⁸⁹ Pokud je u manželky v literatuře více jmen a jsou vzájemně zaměňována, uvádím další jména v závorce.

⁹⁰ Například Lobkowitzové, Sternbergové nebo Kolowratové.

⁹¹ Pokud byl rod do panského stavu povýšen až během sledovaného období.

2. Panský stav

Ještě ve 14. století nebyly hranice mezi jednotlivými stavy společnosti právně vymezeny.⁹² Šlechtic se od obyčejného člověka odlišoval především majetkem a svým životním stylem. Příslušnost k nižšímu nebo vyššímu šlechtickému stavu⁹³ se měnila podle dané situace. To se však začalo měnit po husitských válkách, v době postupné stabilizace českého státu a sílící moci šlechticů.⁹⁴

Zároveň s tím, jak šlechta upevňovala svou moc na úkor panovníka, sílila také její snaha o ovládnutí klíčových zemských institucí a jejich uzpůsobení stavovským potřebám. Souběžně s uzavíráním všech tří stavů docházelo také k postupnému rozdělení vládních a soudních pravomocí mezi panstvo, rytíře a města.⁹⁵ Více než padesát let trval v Čechách zápas o poměrné zastoupení v nejvyšším zákonodárném orgánu – zemském soudě. Spor vypukl roku 1435 na valentinském sněmu, kde rytíři vystoupili s požadavkem o vlastní zastoupení v dosud výhradně panské instituci. Představitelé královských měst od toho odstoupili po neúspěšném pokusu roku 1436 a spokojili se nadále se zastoupením na autonomních městských soudech. Rytíři docílili roku 1437 zastoupení v poměru osm ku dvanácti, ale neměli stejná práva jako zástupci panského stavu. Spory mezi oběma vyššími stavy trvaly s přestávkami až do kutnohorského sněmu roku 1485, kdy páni přiznali přisedícím z rytířského stavu plnoprávné postavení a tím zažehnali hrozbu měšťansko-rytířské koalice. „Spor o sedání v lavicích“ byl definitivně ukončen roku 1487 a panský stav si i přes řadu ústupků nižší šlechtě zajistil trvalou převahu.⁹⁶

⁹² Více k vývoji šlechtických stavů V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 43-54; V. Bůžek, Urozenec, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Člověk*, s. 79-90.

⁹³ K jednotlivým titulům používaných na území Českého království Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) II*, Praha 2001, s. 335-415. Sémantický rozbor titulů Týž, *Česká středověká šlechta*, Praha 1996.

⁹⁴ K ustanovování stavů a stavovství Jaroslav Pánek, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, *Folia Historica Bohemia* 4, 1982, s. 179-210; František Šmahel, *Obrysy českého stavovství od konce 14. století do počátku 16. století*, *Český časopis historický* 90, 1992, s. 161-187.

⁹⁵ V Čechách existovaly pouze tři stavy – panský, rytířský a městský, duchovenstvo ztratilo svůj stav za husitských válek, J. Pánek, *Proměny*, s. 190.

⁹⁶ Pod vlivem událostí v Čechách probíhal podobný spor od doby Jiřího z Poděbrad i na Moravě, kde se uzavřel dohodou z roku 1492, jíž páni postoupili rytířům 6 ze 20 soudcovských míst. J. Pánek,

Definitivně se panský stav ustanovil na konci 15. století a právně se vymezil ve Vladislavském zřízení zemském, vydaném roku 1500.⁹⁷ Přijímání do panského stavu bylo od té doby zcela v rukou vyšší šlechty a panovník zde mohl sehrát pouze roli přímluvce. Jako hlavní distinktivní znak už nebyl brán v první řadě životní styl, ale urozenost. Uchazeč o povýšení do panského stavu se musel prokázat nejméně čtyřmi generacemi rytířských předků.⁹⁸ Urozenost však sloužila i jako dělicí znak v rámci panského stavu. Roku 1500 se ustanovilo 47 starožitných panských rodů,⁹⁹ které byly nadřazeny rodům novožitným. Nově povýšené panské rody musely čekat další tři generace, než byly přijaté mezi starobylé panstvo.

Urozenost¹⁰⁰ tedy hrála jednu z nejdůležitějších rolí v uspořádání raně novověké společnosti. Čím větším počtem urozených předků se mohl šlechtic prokázat, tím vyšší místo mu náleželo ve společenské hierarchii. Dalšími kritérii pak bylo držení nejvyšších zemských úřadů, osobní privilegia a věk. Nej přednější místo v předbělohorských Čechách náleželo vladaři rožmberského domu,¹⁰¹ na dalším místě pak bylo osm nejvyšších zemských úředníků, sedm přísedících zemského soudu a dále přísedící dvorského a komorního soudu. Ti všichni dohromady tvořily širší královskou radu, za kterou následovala tzv. obec, kterou tvořili ostatní členové starožitných panských rodů, seřazení podle věku a nakonec novožitní páni.¹⁰² Hlavní příležitostí ke scházení panského stavu bylo pravidelné zasedání zemského sněmu.

S nástupem Habsburků na český trůn se však daný pořádek začal pozvolna měnit. Roku 1527 byla zřízena česká komora a roku 1548 apelační soud, jejichž nejvyšší představitelé nechtěli být jen řadoví členové panského stavu. Jejich postavení však nebylo nijak právně vymezeno. Nově se také v zemské hierarchii začaly objevovat dvorské úřady,¹⁰³ se kterými české zemské právo nepočítalo a tak docházelo k řadě nejasností a střetů mezi zemskými a dvorskými úředníky.¹⁰⁴

Proměny, s. 187-188. Více ke sporu J. Markov, Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích, in: Sborník prací k 50. narozeninám J. Kaprasa, Praha 1930, s. 98-103.

⁹⁷ Rytířský stav byl uzákoněn dokonce až zemským zřízením roku 1564, P. Mařa, Svět, s.53.

⁹⁸ František Palacký (ed.), Swolení stawu panského o řád swůj co do rodůw panských i nowých, in: Archiv český 6, Praha 1872, s.231-232.

⁹⁹ Týž, Popis, s. 172-3.

¹⁰⁰ Více o urozenosti V. Bůžek, Urozenec, s. 93-95.

¹⁰¹ J. Macek, Jagellonský věk II, s. 360-361.

¹⁰² P. Mařa, Svět, s. 54.

¹⁰³ Výrazněji však až od roku 1583, kdy se císař Rudolf II. přestěhoval se svým dvorem na Pražský hrad.

Panský stav se začal výrazněji proměňovat v pobělohorské době. V Obnoveném zřízení zemském si panovník vyhradil právo doplňovat šlechtické stavy o nové osoby. Povýšení do panského stavu a polepšení erbu se tak stalo výhradně záležitostí panovníka a u nově povýšených osob se kladl důraz více na osobní zásluhy než na urozené předky. Urozenost, jako základní distinktivní znak předbělohorské doby tak přestala mít hlavní slovo a do popředí se dostaly skutky jednotlivých osob a vůle panovníka.¹⁰⁵

2.1. Šlechtické tituly

Počátkem 16. století existovaly v Čechách jen dva šlechtické tituly, nižší rytířský a vyšší panský. S nástupem Habsburků na český trůn se do Čech postupně začaly dostávat i tituly říšské. Ve Svaté říši římské byla titulatura jiná než v Českých zemích.¹⁰⁶ I když v Českých zemích žilo několik rodů honosících se titulem říšských hrabat nebo knížat,¹⁰⁷ nevedl tento titul k žádným výhodám.

Právně byli v Čechách příslušníci těchto rodů považováni za řadové členy panského stavu, směli sice svůj titul užívat, ale na stavovském shromáždění zasedali mezi starožitnými pány podle věku – jako kterýkoliv jiný příslušník panského stavu. Ne vždy se ale tento systém setkal s pochopením ze strany cizích rodů, o čemž svědčí spor Viléma z Rožmberka s původně německým hraběcím rodem pánů z Plavna.¹⁰⁸

Konflikt mezi ním a Jindřichem IV. z Plavna,¹⁰⁹ který využil příznivé situace¹¹⁰ a dosáhl pro svůj rod potvrzení knížecího titulu a nadřazené místo v české stavovské

¹⁰⁴ Pořadí jednotlivých úřadů se pokusilo vyřešit Obnovené zřízení zemské roku 1627, ale i potom existovala řada nejasností, P. Maťa, Svět, s. 80-81.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 67-76; V. Bůžek, Urozenec, s. 95-96.

¹⁰⁶ Tituly vévoda, kníže a pán pro vyšší šlechtu a svobodný pán a rytíř pro nižší. P. Maťa, Svět, s. 60.

Stejná titulatura jako ve Svaté říši římské byla také ve Slezsku, které formálně náleželo k zemím Koruny české.

¹⁰⁷ Jednalo se většinou o cizí rody vlastníci v Českých zemích nějaký majetek, jako např.: Šlikové, Hardekové, nebo později Salmové a Thurnové.

¹⁰⁸ Jaroslav Pánek, Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století, Československý časopis historický 31, 1983, s. 855-884; August Sedláček, Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův, Praha 1914, s. 11-13; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 140-141.

¹⁰⁹ Jindřich IV. z Plavna se konce sporu nedožil, zemřel 19. 5. 1554, pouhé tři měsíce před zahájením soudního procesu mezi ním a Vilémem z Rožmberka. Spor převzali jeho synové Jindřich V. a Jindřich VI., kteří však nedosahovali otcových politických schopností. J. Pánek, Zápas, s. 864-865.

obci, se táhl několik let a byl definitivně vyřešen až kompromisem dne 15. 5. 1556. Rožmberskému vladaři bylo navraceno první místo v zemském soudu a disponování zemskou pečeti a knížatům z Plavna byla ponechána přednost ve sněmu a královské radě.

Po uznání priority rožmberského domu si Vilém z Rožmberka vyžádal příslušnou opravu zemského zřízení, začal používat nový titul „vysoce urozený“ a navázal styky s předními říšskými knížecími rody, aby dal najevo, že v ničem nezaostává za knížaty.

Právě kvůli narušování tradičních zemských pořádků se čeští šlechtici bránili pronikání cizích titulů na území Českého království. Na opatření proti přílivu cizí šlechty se usnesl zemský sněm už roku 1486 a uzákoněno bylo ve Vladislavském zřízení zemském. Podle něj každý cizinec, který by chtěl v Čechách zakoupit panství, nesmí vlastnit statky mimo země Koruny české a pokud nějaké vlastní, musí je prodat. I přes tato opatření se však našli cizinci vlastníci statky v cizině i na území Čech.¹¹¹

Stejnou měrou, jakou se čeští páni snažili zabránit přílivu cizích titulů do Čech, snažili se naopak spříznit se s významnými říšskými knížecími a hraběcími rody a tím si zajistit vliv u císařského dvora. Nejjednodušší cesta vedla přes sňatek s dcerou z takovéto významné rodiny. Sami Habsburkové pak sňatky mezi rody z různých regionů své říše podporovali, a tím si postupně vytvářeli nadnárodní šlechtu oddanou už ne příliš své zemi, ale především panovnickému dvoru.¹¹²

Situace se však radikálně změnila vydáním Obnoveného zřízení zemského roku 1627. Právo udělovat šlechtické tituly měl mít nadále jen panovník. Povyšování se tak v pobělohorské době stalo jedním ze základních prostředků, jak odměnit loajální šlechtu. Postupně byl tedy zaveden stejný titulární model ve všech zemích Habsburské monarchie. Zároveň s tím však nastal úpadek panského stavu. Účastníkům na vzpouře mohl panovník odebrat majetek, ale tituly jim vzít nemohl. S prosazováním říšské titulatury a povýšením věrných katolických rodů do hraběcího, popřípadě knížecího

¹¹⁰ Vše prošlo bez většího odporu stavovské obce, která se ještě nevzpamatovala z porážky povstání v letech 1546-47. Navíc rožmberský dům, kterému náleželo přední místo, tehdy postrádal nejen vladaře, ale i dospělé muže, dědici byli dva nezletilý bratři – čtrnáctiletý Vilém a desetiletý Petr Vok.

¹¹¹ V první polovině 16. století to byli například právě páni z Plavna vlastníci majetek nejen v Čechách ale i ve Vogtlandu.

¹¹² Jaroslav Pánek, Česká a rakouská šlechta v počátcích Habsburské monarchie, Dějiny a současnost 3, 1990, s. 26-33; V. Bůžek – G. Pálffy, Integrace, s. 542-581.

stavu se ale titul pán postupně začal propadat na nižší úroveň ve společenské hierarchii, až se v 18. století rovnal říšskému titulu svobodného pána.¹¹³ Většina příslušníků předbělohorského panského stavu tak do poloviny 18. století náležela k hraběcímu nebo knížecímu stavu nebo naopak, pokud rod do té doby nevymřel, žila téměř bez majetku¹¹⁴ na úrovni nižší šlechty.

2.2. Typologie panského stavu

Panský stav nebyl skupinou homogenní a existovala řada rozdílů mezi jednotlivými rody předbělohorského doby. Významnou roli v odlišení jednotlivých rodů hrála v raném novověku především urozenost. Jak již bylo řečeno, v Čechách byli za nejurozenější považováni Rožmberkové, kteří zaujímali první místo hned po panovníkovi. Na dalším místě pak byly starobylé panské rody a až za nimi rody novožitné, tedy rody povýšené do panského stavu až po roce 1500, kdy se definitivně ustanovil.¹¹⁵

Stejně jako celý panský stav nebyla ani skupina starobylých panských rodů homogenní. Jednotlivé rody se lišily především velikostí majetku. Dalšími rozdíly mohla být míra zastoupení v zemských a později dvorských úřadech, přičemž některé úřady mohli členové jednoho rodu držet dědičně. Příkladem může být úřad nejvyššího číšníka, který drželi od vlády Jana Lucemburského páni z Vartemberka.¹¹⁶

Práce se zabývá především dělením šlechtických rodů podle doby povýšení do panského stavu.

2.2.1. Dělení podle starobylosti

Tato typologie byla vytvořena pro potřeby práce, vychází ale z použité literatury.¹¹⁷ Dělí šlechtické rody podle toho, kdy byly přijaté do panského stavu Království českého. V první skupině jsou rody, které byly do panského stavu zařazeny

¹¹³ Tedy příslušníka nižší šlechty, P. Mařa, Svět, s. 69.

¹¹⁴ Následkem pobělohorských konfiskací, Tomáš Václav Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I-II, Praha 1882-3.

¹¹⁵ Viz výše.

¹¹⁶ S. Kasík, Nejvyšší číšník, s. 58-71.

¹¹⁷ O. Placht, Odhad majetku, tabulka s.18-19 a 21; F. Palacký, Popis, s. 172-173

při jeho definitivním ustanovení roku 1500,¹¹⁸ ve druhé skupině rody povýšené do roku 1557 a ve třetí potom rody přijaté do panského stavu po roce 1557.¹¹⁹

U každého rodu je napsána jeho stručná historie, kde je uvedena země, ze které pochází. U českých rodů potom tvrz nebo hrad, od kterého rod odvozuje svůj původ. Pokud se rod rozdělil na několik větví, jsou zde i hrady, podle kterých se nazývají jednotlivé odnože. Dále datum přijetí do panského stavu¹²⁰ a významné osobnosti, které se o povýšení zasloužily, popřípadě se staly jinak významnými během sledovaných sto padesáti let. Pokud rod získal majetek po jiném zaniklém rodě, nebo navazoval na jeho tradici přijetím znaku do svého erbu nebo jména ke svému, je to uvedeno, stejně tak i datum povýšení do hraběcího, popřípadě knížecího stavu. Informace většinou končí osudem rodu po Bílé hoře a datem vymření po meči.

2.2.1.1. Starobylé panské rody

Jedná se o 47 šlechtických rodů, které byly 18. března roku 1500 vepsané do desek zemských jako staré.¹²¹

Rožmberkové

Starožitný český panský rod pocházející z rozrodu Vítkovců. Předek Vítek sídlil na Prčici a psal se také z Plankenberka.¹²² Vítkův syn Vok založil kolem roku 1250 hrad Rožmberk. Ke konci 13. století zdědil rod hrad Krumlov po vymřelých příbuzných, pánech z Krumlova, který se stal hlavním sídlem rodu. Od 15. století byli členové rodu prvními po králi a zastávali nejvýznamnější zemské úřady. Majetek spravoval vždy nejstarší mužský člen rodu, který měl právo na titul vladař rožmberského domu.¹²³ Nejvýznamnější člen Vilém, nejvyšší komorník a v letech 1570-1592 nejvyšší purkrabí, rozšířil rodová panství a za pomoci regenta Jakuba Krčina z Jelčan zakládal rybníky, pivovary a mlýny. Roku 1585 získal Řád zlatého rouna. Jeho bratr, Petr Vok, zemřel roku 1611 jako poslední člen. Majetek rodu dědili zčásti páni ze Švamberka a zčásti Petrův synovec Jan Zrinský ze Serynu.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ U druhé a třetí skupiny se řídím tabulkami se seznamem nových panských rodů v článku Otty Plachty. O. Placht, Odhad majetku, tabulka s.18-19 a 21.

¹²⁰ Datum povýšení se týká druhé a třetí skupiny, i když ne u všech je přesně známo.

¹²¹ Tamtéž, s. 172. Pořadí je stejné jako v citovaném pramenu.

¹²² Německý překlad Prčice, Ottův slovník naučný XXII, s. 28.

¹²³ Tamtéž, s. 29.

Páni z Hradce

Starobylý český panský rod, větev Vítkovců. Od počátku 13. století sídlil na Jindřichově Hradci. Členové zastávali významné zemské úřady. Oldřich získal roku 1339 Telč, která se stala sídlem mladší linie rodu. Adam I., od roku 1523 nejvyšší kancléř, usiloval o zvolení Ferdinanda I. českým králem. Jeho syn Jáchym vyrůstal spolu s Ferdinandovými syny jako jejich páže, od roku 1554 byl nejvyšším kancléřem a roku 1561 získal Řád zlatého rouna. Po smrti svého bratra Jáchyma Oldřicha se stala jedinou dědičkou rodu Lucie Otýlie, která se roku 1602 provdala za Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. Slavatové připojili roku 1616 erb pánů z Hradce ke svému.

Páni z Landštejna

Starobylý český panský rod, větev Vítkovců. Jejich předkem byl Vítek z Klokot zakladatel Třeboně. Ojír získal koncem 13. století hrad Landštejn, podle kterého se začal rod psát. Hlavní větev vyhasla koncem 14. století. Vedlejší větev Zubů z Landštejna přesídlila na Moravu, kde během 15. století vymřela. Nejdéle žila linie Svitáků z Landštejna, která vymřela po meči roku 1612.

Sezimové z Ústí

Český panský rod z rozrodu Vítkovců. Sezima založil ve druhé polovině 13. století při řece Lužnici město Ústí. Během husitských válek rodina opustila jižní Čechy a kolem roku 1475 se připomínají její členové na Litoměřicku. Rod vymřel v polovině 17. století. Jejich erb přidali ke svému páni z Kounic.

Páni z Lipé

Český panský rod, větev Ronovců, jehož jméno je odvozeno od hradu a města Lipé.¹²⁴ Chval, pravděpodobný zakladatel, se poprvé připomíná v roce 1253. Jindřich, zemský hejtman, přispěl k volbě Jana Lucemburského za českého krále. Pro svůj rod získal dědičně úřad nejvyššího maršálka. Udržoval poměr s královnou-vdovou Eliškou Rejčkou. Během 16. století začal rod ztrácet moc i majetek. Vymřel v 17. století.

Berkové z Dubé

Český panský rod, jehož zakladatelem byl Hynek, pražský purkrabí ve druhé polovině 13. století. Svou moc a bohatství upevnil rod v 15. a 16. století, kdy se rozštěpil na několik větví a jeho členové zastávali významné úřady. Zbyněk se stal roku 1572 pražským arcibiskupem.

¹²⁴ Dnes Česká Lípa. Tomáš Durdík, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2002, s. 101-102.

Jedna z rodových větví byla roku 1637 povýšena do hraběcího stavu. V Čechách rod vymřel v polovině 18. století. V Sasku a Švédsku se ještě v 18. a 19. století připomínají potomci rodových větví, kteří emigrovali po Bílé hoře.

Páni z Lichtemburka

Starobylý český panský rod, větev Ronovců. První známý předek, Smil Světlický, byl v letech 1193-1197 druhem knížete a pozdějšího krále Přemysla Otakara I. ve vyhnanství. Smil založil v polovině 13. století hrad Lichtemburk,¹²⁵ který se stal sídlem rodu. Česká větev se nazývala Krušinové z Lichtemburka a vymřela na konci 16. století. Bítovští z Lichtemburka sídlili od konce 13. století na Moravě, kde počátkem 14. století získali hrad Bítov. V roce 1572 vymřeli po meči.

Křinečtí z Ronova

Větev staročeského panského rodu Ronovců. Jan získal roku 1463 Křinec u Nymburka. Vilém, jeden z vůdců stavovského odboje v letech 1546-1547, uprchl z Čech a za nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti. Většina členů rodu odešla po Bílé hoře do Saska. Jan Albrecht držel v Sasku panství Valdek, kolem roku 1660 se oženil s Eliškou z Bibrštejna, poslední členkou rodu. 1670 byl císařem povýšen do hraběcího stavu a jeho erb byl polepšen o erb Bibrštejnů. Rod vymřel po meči roku 1892.

Páni z Kunštátu

Moravský panský rod vlastníci od 13. století řadu statků v Čechách i na Moravě. Podle sídel se rod dělil na několik větví, z nichž většina vymřela do počátku 16. století. Nejdéle se udržela poděbradská větev, ze které pocházel český král Jiří z Poděbrad a pozdější knížata z Münsterberka.¹²⁶

Šternberkové

Starobylý panský rod v Čechách a na Moravě. Předkem rodu byl Diviš z Divišova, který je připomínán roku 1220, jeho syn Zdeslav vystavěl roku 1242 nad řekou Sázavou hrad Šternberk. Kolem roku 1269 byl postaven moravskou větví druhý Šternberk u Olomouce. Moravská větev rodu vymřela roku 1574. Česká větev se rozdělila na Holické¹²⁷ a Konopištské ze Šternberka.

¹²⁵ Dnes zřícenina hradu Lichnice u Chrudimi. Tamtéž, s. 331-334.

¹²⁶ Vzhledem k tomu, že ve většině literatury jsou knížata z Münsterberka bráni jako samostatný rod a během 16. století nevladnili statky v Čechách, nejsou jejich členové zařazeni do databáze. Ottův slovník naučný XV, s. 376; XVII, s. 396-398.

¹²⁷ Holičtí se nazývali podle tvrže Holice na Pardubicku. A. Sedláček, Hrady I, s. 63.

Z holické větve, která vymřela roku 1712, pocházela Kunhuta, od roku 1441 první manželka Jiřího z Poděbrad. Konopištská větev se držela katolické víry. Její členové zastávali důležité úřady v Království a vlastnili významné statky po celé zemi. Roku 1661 dosáhla česká větev rodu povýšení do hraběcího stavu.

Zajícové z Házmburka

Český panský rod, větev Buziců. Zbyněk Zajíc z Valdeka postavil v první polovině 14. století hrad Házmburk, podle kterého se začala psát nová větev rodu. Největší slávy dosáhl rod v 15. století. Zbyněk byl v letech 1403-1411 pražským arcibiskupem, který tvrdě stál proti učení Jana Husa. Silně katolický rod patřící k panské jednotě proti Jiřímu z Poděbrad začal upadat během 16. století, po meči vymřel roku 1663.

Lvové z Rožmitálu

Český panský rod z rozrodu Buziců nazývaný podle hradu Rožmitál na Podbrdsku. Ve 12.-15. století patřil rod k nejpřednějším v království. Lev, nejvyšší sudí Království českého, vedl v letech 1465-67 poselství krále Jiřího do západní Evropy. Jeho sestra Johanka se stala druhou manželkou Jiřího z Poděbrad a českou královnou. Zdeněk, od roku 1507 nejvyšší purkrabí, stál v čele katolické strany i celé šlechty v Čechách. Za vlády Ferdinanda I. ale ztratil své výjimečné postavení a navíc se dostal do finančních potíží díky svému nákladnému životu. Jeho syn Adam se před věřiteli vystěhoval na Moravu, kde žil rod do konce 18. století, ale již nikdy nedosáhl svého původního postavení.

Šelmberkové

Český panský rod pocházející z rozrodu Buziců. Přibyslav z Křimína založil na počátku 14. století hrad Šelmberk u Mladé Vožice. Od roku 1349 se připomíná jedna větev rodu na Moravě, která se psala podle svých sídel z Dřevohostic a z Kraví Hory. Z české větve rodu vynikl Jan ze Šelmberka, nejvyšší kancléř a nejvyšší komorník, který zemřel roku 1508. Během 16. století majetek i vliv rodu slábl. Poslední člen zemřel roku 1597.

Páni z Valdeka

Větev staročeského rodu Buziců. Oldřich Zajíc, purkrabí Pražského hradu, postavil kolem poloviny 13. století hrad Valdek¹²⁸ v brdských lesích, kde se potomci připomínají do roku 1344. Později se rod rozdělil na několik větví. Zajíci z Valdeka vymřeli roku 1454, Medkové z Valdeka roku 1506, nejdéle se udrželi Vranovští z Valdeka, kteří vymírají po polovině 16. století.

¹²⁸ T. Durdík, Ilustrovaná encyklopedie, 578-579.

Vartemberkové

Starožitný panský rod z rozrodu Markvarticů.¹²⁹ Markvart vybudoval ve druhé polovině 13. století hrad Vartemberk¹³⁰ u Mimoně, který se stal základnou rodu. Synové pražského purkrabího Beneše založili čtyři hlavní větve rodu, z nichž tři vymřeli do počátku 16. století. Nejdéle se udržela větev Děčínských z Vartemberka, jejichž hlavním sídlem byl v letech 1305-1511 hrad Děčín. Členové této větve rodu zastávali dědičně úřad nejvyššího číšníka. Poslední člen rodu, Jan Jiří, zemřel roku 1631 v emigraci v Sasku. Roku 1758 přijali erb a jméno vartemberského rodu hrabata z Valdštejna.

Janovští z Janovic

Český panský rod, jehož předkové vystavěli v sousedství svých příbuzných z Klenového hradu v Janovicích. Katolický rod přečkal bez následků Bílou Horu, česká linie vymřela roku 1779. Potomci jedné z větví žili od poloviny 16. století ve Virtembersku a Francii.

Pernštejnové

Moravský starožitný rod, jehož předkové, páni z Medlova, se od poloviny 13. století začali psát po nově postaveném hradu Pernštejnu. Vilém, nejvýznamnější člen rodu, patřil mezi nejbohatší muže své doby a rozšířil svůj majetek o panství v Čechách, kde byl přijat mezi starožitné pány. Zemřel roku 1521. Jeho synové a vnuci zastávali vysoké zemské úřady, ale postupně se dostávali do dluhů. Vratislav z Pernštejna, nejvyšší kancléř, získal jako první v Čechách Řád zlatého rouna. Rod vymřel po meči roku 1631. Významnou členkou rodu byla Polyxena z Pernštejna,¹³¹ dcera Vratislava a Španělky Marie Maxmiliány Manrique de Lara. S jejím druhým manželem¹³² Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic přešel erb Pernštejnů na pány z Lobkovic.

Švihovští z Rýzemberka

Starý český panský rod. Děpolt, nejvyšší sudí, založil v polovině 13. století hrad Rýzemberk¹³³ u Kdyně. Ve 14. století získal rod hrad Švihov u Klatov, podle kterého se začal psát. Půta Švihovský z Rýzemberka, nejvyšší sudí, patřil k nejlivnějším šlechticům své doby. Byl horlivý katolík a vystupoval nesmiřitelně proti Jednotě bratrské, zemřel roku 1504 zanechav

¹²⁹ Berthold Waldstein-Wartenberg, Markvartici. Z historie nejstarší české šlechty z ranné doby vlády Přemyslovců, Praha 2000.

¹³⁰ Stráž pod Ralskem u České Lípy; T. Durdík, Ilustrovaná encyklopedie, s. 583.

¹³¹ J. Janáček, Ženy, 200-212.

¹³² Prvním manželem byl Vilém z Rožmberka (zemřel roku 1592).

¹³³ T. Durdík, Ilustrovaná encyklopedie, s. 490-491.

po sobě obrovský majetek, který však jeho synové neudrželi a rod začal během 16. století chudnout a ztrácet vliv, přesto někteří členové zastávali významné úřady. Rod vymřel po meči roku 1720.

Švambergové

Staročeský panský rod sídlící na hradě Krasíkově¹³⁴ u Stříbra, který postavil Bohuslav z Boru počátkem 14. století. Podle svého erbovního znamení začal rod v duchu německé módy užívat poněmčené jméno Švamberg. První s tímto predikátem je znám Bohuslav ze Švamberka zasedající roku 1350 na zemském soudu. Rod, jehož členové zastávali vysoké zemské úřady, se dělil větve zvíkovskou, borskou, ronšperskou a třebelsko-přimdeckou. Jan Jiří z ronšperské větve, nejvyšší komorník, dědil roku 1611 část majetku po vymřelých pánech z Rožmberka. Jeho syn Petr, poslední člen rodu, byl roku 1621 za účast v povstání posmrtně odsouzen ke ztrátě všeho majetku.

Páni z Cimburka

Starobylý moravský panský rod, jehož původ je odvozen od hradu Cimburku¹³⁵ v Čechách. Bernard vystavěl roku 1308 nový hrad téhož jména na Moravě. Moravští Cimburkové zastínili brzy svým významem české příbuzné, hlavní význam měla větev sídlící na Tovačově, která se podle hlavního sídla psala Tovačovskými z Cimburka, ale vymřela již roku 1502. Čeští Cimburkové vymřeli na konci 16. století.

Valdštejnové

Staročeský panský rod pocházející z rozrodu Markvarticů. Prvním známým předkem je Jaroslav z Hruštic, který byl roku 1262 královským purkrabím na Boleslavi. Zdeněk postavil v 2. polovině 13. století hrad Valdštejn u Turnova, po kterém se začal psát. Jeho šesti syny se rod rozrostl a rozdělil na několik větví, které se nazývaly podle hlavních sídel.¹³⁶ Z osobností rodu vyniká především Albrecht z Valdštejna, vévoda frýdlantský, slavný vojevůdce třicetileté války, který pocházel z heřmanické větve rodu. Jedna z větví rodu, povýšená roku 1628 do hraběcího stavu, zdělila roku 1758 erb a jméno pánů z Vartemberka.

¹³⁴ Dnes zřícenina hradu Švamberg. Tamtéž, s. 543-545.

¹³⁵ Hrad Cimburk stával ve 13. století poblíž Kutné Hory, dnes je již zcela zaniklý. M. Mysliveček, Erbovník I, s. 24.

¹³⁶ Jedná se o větve lomnickou, štěpanickou, brtnickou, skalskou, újezdskou, hostinnskou, poličanskou, miletínskou, hradišťskou, dobrovickou, heřmanickou a duchcovskou. M. Mysliveček, Velký erbovník II, s. 295.

Kolovratové

Český panský rod. Albrecht, královský maršálek, vystavěl kolem roku 1375 augustiniánský klášter v Ročově. Jeho potomci založili jednotlivé větve rodu užívající vlastních jmen podle hlavního sídla.¹³⁷ Bezdružičtí z Kolovrat drželi od konce 14. století hrad Bezdružice. Větev vymřela roku 1642 Jindřichem, podkomořím a hejtmanem Chrudimského kraje. V polovině 15. století se od ní oddělila linie Novohradských z Kolovrat. Albrecht vystavěl ve druhé polovině 15. století Nový Hrad u Loun, jeho potomci zastávali důležité zemské a dvorské úřady, roku 1653 byli povýšeni do hraběcího stavu. Mašťovští z Kolovrat sídlili od roku 1454 na Mašťově, zastávali úřad hejtmanů Žateckého kraje a vymřeli roku 1623. Libštejnští z Kolovrat se psali po hradě Libštejn na Plzeňsku, který získali koncem 14. století. Na rozdíl od čtyř členů rodu pánů z Kolovrat potrestaných po Bílé hoře konfiskacemi byl Zdeněk Lev Libštejnský za věrnost císaři povýšen roku 1624 do hraběcího stavu. Linie vymřela roku 1861. Nejvíce rozvětvená větev rodu, Krakovští z Kolovrat, se psala podle hradu Krakovce u Rakovníka, který získala roku 1445. Její vliv a bohatství vzrostly po Bílé hoře. Roku 1671 byla povýšena do hraběcího stavu.

Páni z Plavna

Německý panský rod, jehož jedna větev sídlila od 14. století v severozápadních Čechách. Členové rodu byli katolíci a velcí odpůrci Husitů a krále Jiřího z Poděbrad. Užívali rodové jméno Jindřich. Jindřich IV. z Plavna byl v letech 1542-1554 nejvyšším kancléřem. Jeho synové, poslední z české větve rodu, rozprodali ve druhé polovině 16. století zadlužený rodový majetek.

Páni z Koldic

Německý panský rod původem z Míšně, který se objevuje počátkem 14. století v severních Čechách. Za Karla IV. zastávali členové rodu významné úřady. Těma z Koldic zadlužil rodová panství a koncem 15. století všechna prodal. Naposled se v Čechách připomíná roku 1503.¹³⁸

¹³⁷ Větvě Kornouzských, Žehrovských a Černomických z Kolovrat do práce nezahrnuji, protože vymřeli do počátku 16. století. V. Borůvka, Rodopis, s. 18-23; Ottův slovník naučný XIV, s. 600-605.

¹³⁸ Vzhledem k tomu, že poslední zmínka o pánech z Koldic je z roku 1503 a tedy není znám žádný člen rodu, který by se oženil po roce 1500, nejsou páni z Koldic zařazeni do databáze a práce se o nich již dále nezmiňuje. Ottův slovník naučný XIV, s. 542; M. Mysliveček, Erbovník I, s. 72.

Ilburkové

Německý panský rod, jehož jedna větev vlastnila od 15. století několik hradů v severozápadních Čechách. Vilém podnikal ze svých hradů loupeživé výpravy na některá sousední panství. Jeho syn Vilém zemřel roku 1538 jako poslední mužský člen rodu. Dědičkou majetku se stala jeho dcera Anna provdaná do rodu Kurcpachů z Trachenburka.

Páni z Boskovic

Starobylý moravský panský rod, který vlastnil i statky v Čechách. Děлил se na čtyři větve, které všechny vymřely během 16. století.¹³⁹ Poslední člen rodu Jan Šembera na Bučovicích byl radou Rudolfa II. a zemřel roku 1597. Jeho dvě dcery Anna Alžběta a Kateřina se provdaly za bratry Karla a Maxmiliána z Lichtenštejna, kteří zdědili veškerý majetek pánů z Boskovic.

Páni ze Žeberka

Český panský rod pocházející z německého rodu ze See. První známý člen Mikuláš byl v letech 1410-1413 nejvyšší písař Království českého. Jeho syn Aleš získal roku 1433 Planou, kde rod sídlil do roku 1526. Potomci se psali Plánští ze Žeberka. Během 16. a 17. století rod zchudl a vymřel roku 1741.

Bibrštejnové

Panský rod původem z Míšeňska, který sídlil od roku 1278 na Frýdlantě v Čechách. Zde pobýval až do roku 1551, kdy vymřela frýdlantská větev rodu. Poslední členkou byla Eliška, která zemřela roku 1683. Jméno rodu i s erbem přešlo roku 1670 na Eliščina manžela Jana Albrechta, hraběte Křineckého z Ronova a z Bibrštejna.

Páni z Donína

Starobylý panský rod, který zastával purkrabský úřad na hradě Donín v Sasku, podle kterého začali užívat titul purkrabí z Donína. Od 13. století sídlily dvě větve rodu v Čechách, jedna na hradě Grabštejn v severních Čechách, druhá držela Vildštejn, Okoř a Benátky nad Jizerou. Po potlačení stavovského povstání opustili roku 1620 Donínové zem a jejich majetek byl zabaven. Poslední člen české větve, Vladislav, zemřel roku 1642 v cizině.

¹³⁹ Větev boskovická roku 1589, černošská 1546, svojanovská 1528 a trnavskobučovická 1597, Ottův slovník naučný IV, s. 425-428.

Páni z Potštejna

Český panský rod patřící do rodiny Drslaviců. Od 13. století sídlil na hradě Potštejn u Plzně. Čeněk vlastnil ve druhé polovině 14. století hrad Žampach,¹⁴⁰ podle něhož se jeho potomci začali psát Žampachové z Potštejna. Zdeněk, přísný katolík, zachoval věrnost Ferdinandovi II. a do bělohorské bitvy vypravil na vlastní náklady jezdce na pomoc císaři. Roku 1622 byl povýšen do stavu říšských hrabat, ale zemřel roku 1645 bez potomků.

Páni z Oseka (nebo z Riesenburka)

Staročeský panský rod, větev Hrabšiců, píšící se také po hradu Riesenburk v Krušných Horách. Boreš, syn Bohuslava z Oseka, založil nad Osekem pevný hrad Riesenburk.¹⁴¹ Byl komorníkem Václava I. a stál na jeho straně při povstání králevice Přemysla, pozdějšího krále Přemysla Otakara II.. Roku 1260 bojoval u Kressenbrunu. V 15. století nastal úpadek rodu, který rychle zchudl a vymřel v 16. století.

Krajíři z Krajků

Panský rod pocházející z Kraňska. V Čechách se první připomíná Konrád, nejvyšší hofmistr v letech 1380-85, který získal hrad Landštejn a panství Bystřici. Byl členem poselstva do Anglie, které sjednávalo sňatek Anny, dcery Karla IV., s anglickým králem Richardem II. Koncem 15. století se rod rozdělil do dvou větví. První, katolická, sídlila na Landštejně, Bystřici a Dačicích a její členové zastávali důležité úřady za Ferdinanda I. Z druhé větve, usazené v Brandýse nad Labem a Mladé Boleslavi, vynikl Arnošt, stoupenec a ochránce Jednoty bratrské. Obě větve vymřeli na konci 16. století.

Míčanové z Klinštejna

Větev panského rodu z Klinštejna¹⁴² z rozrodu Ronovců. Předkové se uvádějí koncem 13. století na hradě Klinštejn u Libchavy. Míčanové z Klinštejna drželi od druhé poloviny 15. století Toužetín, Vinařice a další drobné statky na Slánsku a Lounsku. Posledním členem rodu byl Ignác Vojtěch, který zemřel roku 1663.

Kostkové z Postupic

Český panský rod připomínaný od 14. století na Postupicích. Bohuš podporoval Jednotu bratrskou, která měla na jeho panství útočiště. Byl nejvyšším mincmistrem a stál v čele

¹⁴⁰ Dnes zaniklý hrad Žampach, jinak zvaný Chudoba. A. Sedláček, Hrady II, s. 119-131.

¹⁴¹ Jinak také Osek. T. Durdík, Ilustrovaná encyklopedie, s. 407-409.

¹⁴² Ostatní větve rodu vymřeli do počátku 16. století, Ottův slovník naučný XIV, s. 393-394.

protihabsburského odboje proti Ferdinandovi I., po roce 1547 byl odsouzen ke ztrátě většiny majetku. Zemřel roku 1557 jako poslední mužský člen rodu.

Gutštejnové

Starý český panský rod z rozrodu Hroznatoviců pocházející z hradu Gutštejna v západních Čechách, kde je doložen od 14. století. Rod vlastnil i statky v Bavorsku, kde byl přijat do hraběcího stavu.¹⁴³ Ve 14. a 15. století patřil rod k předním katolickým v Čechách a vlastnil velké množství majetku, o který přišel zčásti jako trest za násilnické činy synů Buriana Bohatého z Gutštejna a zčásti konfiskacemi po roce 1620. Gutštejnové vymřeli v polovině 18. století.

Kavkové z Říčan

Větev starobylého rodu pánů z Říčan pocházejících z hradu Říčany u Prahy, založeného kolem roku 1260 Ondřejem, nejvyšším komorníkem Přemysla Otakara II. Kavkové vlastnili od počátku 15. století Štěkeň a Cehnice na Strakonicku. Posledním mužským členem Kavků z Říčan byl Jan Vilém, který zemřel roku 1650.

Slavatové z Chlumu a Košumberka

Staročeský panský rod píšící se po hradu Chlumu na Čáslavsku a hradu Košumberku¹⁴⁴ na Chrudimsku. Slavata, královský hofmistr v letech 1463-1467, zpevnil ve 2. polovině 15. století zděděný hrad Chlum a přikoupil statky v okolí. Potomci přijali jeho jméno jako rodové příjmení. Vilém Slavata získal na počátku 17. století obrovský majetek po vymřelých pánech z Hradce díky sňatku s jejich jedinou dědičkou Lucií Otýlíí. Roku 1618 byl spolu s Jaroslavem Bořitou z Martinic a písařem Fabriciem vyhozen z okna Pražského hradu, po porážce povstání získal roku 1621 hraběcí titul. Rod vymřel po meči Vilémovými vnuky na počátku 18. století.

Černčičtí z Kácova

Český panský rod žijící od 14. století na Kácově. 1527 se rod vystěhoval z Čech na Moravu a vymřel roku 1597.

Bořitové z Martinic

Český panský rod sídlící koncem 14. století na tvrzi Martinice u Votic. Jméno Bořita začali užívat od roku 1479. Počátkem 15. století koupil rod Smečno, které se stalo základnou panství ve Slánském kraji. Jaroslav, královský místodržící, byl v květnu 1618 spolu s Vilémem

¹⁴³ Ottův slovník naučný X, s. 641.

¹⁴⁴ A. Sedláček, Hrady I, s. 94-109.

Slavatou a písařem Fabriciem vyhozen z okna Pražského hradu. Za svou věrnost Habsburkům byl roku 1621 povýšen do hraběcího stavu. Rod vymřel po meči koncem 18. století. Marie Anna se roku 1791 provdala za hraběte z Clamu a roku 1792 připojil Karel Josef se souhlasem císaře jméno a znak Martiniců ke svému, takže se začal psát Clam-Martinic.

Páni z Talmberka

Český panský rod příbuzný s Černčickými z Kácova z rodu Kouniců. Vilém držel roku 1291 hrad Talmberk. Bedřich, horlivý katolík ve službách Habsburků, byl v roce 1621 členem mimořádného soudu nad poraženými povstalci. Roku 1625 se stal nejvyšším komorníkem a 1638 nejvyšším hofmistrem. Rod vymřel po meči 1735.

Rychnovští z Rychnova

Český panský rod, větev rodu Kouniců. Heřman, stoupenec Přemysla Otakara II., založil roku 1258 Rychnov nad Kněžnou. V roce 1278 bojoval na Moravském poli. Během 16. století rod zchudl, připomíná se ještě během 17. století na drobných statečích.

Páni z Kounic¹⁴⁵

Panský rod žijící v Čechách i na Moravě rozdělen na větve Stošů a Šišků z Kounic. V Dolních Kounicích u Ivančic založila jedna z větví ve 13. století hrad. Větší význam než Stošové měli Šiškové, předkové pozdějších hrabat z Kaunitz. Oldřich koupil roku 1509 panství Slavkov u Brna, které se stalo hlavním sídlem rodu. Jeho syny se rod rozdělil na českou a moravskou větev. Lev Vilém byl roku 1642 povýšen do hraběcího stavu. Na přelomu 17. a 18. století vystavěl rod reprezentační zámek ve Slavkově a v té době získal dědičný titul hrabat z Rietbergu a dědictví po Questenbercích. Moravská větev vymřela roku 1848, česká 1919.

Lickové z Rýzemburka

Český, původně rytířský, rod z hradu Rýzemburk¹⁴⁶ u České Skalice. Lick držel počátkem 15. století Borohrádek, potomci se začali psát po něm Lickové. Mikuláš byl roku 1500 přijat mezi starožitné panské rody. Zikmund, pokutován za účast ve stavovském povstání, sloužil jako rytmistr ve vojsku protihabsburské koalice a roku 1634 byl znovu odsouzen ke ztrátě všeho majetku. Další osudy rodu nejsou známy.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Rod je zařazen v soupisu starožitných panských rodů z roku 1500, F. Palacký, Popis, s. 173. Přesto je v literatuře uváděn rok 1532 jako datum přijetí do panského stavu. Ottův slovník naučný XIV, s. 1000; M. Mysliveček, Erbovník I, s. 67.

¹⁴⁶ A. Sedláček, Hrady V, s. 38-42.

¹⁴⁷ M. Mysliveček, Erbovník I, s. 134; Ottův slovník naučný XV, s. 1040.

Krubicové z Veitmile¹⁴⁸

Český, původně rytířský, rod se připomíná od počátku 14. století. Beneš, kanovník pražské kapituly, řídil od roku 1355 stavbu Chrámu sv. Víta a na popud krále Karla IV. sepsal kroniku. Beneš, karlíštejnský purkrabí, později nejvyšší mincmistr byl roku 1475 přijat do panského stavu. Šebestián pomáhal roku 1547 Ferdinandovi I. potlačit stavovský odboj. Po jeho smrti začal rod ztrácet vliv i majetek, poslední člen se uvádí počátkem 18. století.

Páni z Lobkovic

Starobylý český rod, nazývající se podle tvrze Lobkovice, kterou koupil roku 1409 Mikuláš zvaný Chudý. Roku 1417 zastával úřad nejvyššího písaře, z rozkazu krále Václava IV. dobyl hrad Hasištejn, který si směl ponechat. Jeho syny se rod rozdělil na dvě větve – Hasištejnskou a Popely, užívající rodové heslo: „Popel jsem a popel budu.“ Členové přísně katolické linie Popelů zastávali v 16. století významné úřady. Zdeněk Vojtěch byl nejvyšším kancléřem a oženil se s Polyxenou z Pernštejna. Roku 1623 byl povýšen do stavu říšských knížat a přijal do erbu znak Pernštejnů.

Smiřičtí ze Smiřic¹⁴⁹

Český panský rod pocházející ze Smiřic u Hradce Králové, kde je uváděn počátkem 15. století. V průběhu 16. století získali schopní Smiřičtí značný majetek, takže počátkem 17. století držel rod nejrozsáhlejší pozemkový majetek v království, do něhož spadaly desítky hradů a měst převážně ve středních a severovýchodních Čechách. Albrecht Jan byl jedním z vůdců stavovského povstání. Podílel se na defenestraci, která byla předem domluvena v jeho pražském domě, zemřel však již roku 1618. Jím vymřel rod po meči, neboť jeho bratr Jindřich Jiří byl nesvéprávný. O rodový majetek vedli spory sestry Eliška Kateřina, provdaná Vartemberková, a Markéta Salomena, vdaná Slavatová. Spor skončil 1.2.1620 výbuchem jičínského zámku, kde zahynula Eliška Kateřina spolu se švagrem Jindřichem Slavatou z Chlumu a Košumberka. Markéta Salomena uprchla po porážce povstání do ciziny a obrovského majetku rodu Smiřických se zmocnil Albrecht z Valdštejna, vzdálený příbuzný.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Kromě panského rodu Krubiců z Veitmile najdeme v Čechách v 16. století i rytíře užívající stejného jména; Ottův slovník naučný XIV, 1061-1063.

¹⁴⁹ Erbovník uvádí, že Smiřičtí byli do panského stavu povýšeni až roku 1554, vzhledem k tomu ale, že je rod uveden na soupisu staropanských rodů roku 1500, řadím Smiřické ke starobylým rodům. F. Palacký, Popis, s. 173; M. Mysliveček, Velký erbovník II, s. 210.

¹⁵⁰ Ke sporu o majetek posledních Smiřických Jindřich Francek, Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál, Praha 2005, s. 93-112.

Dobrohosti z Ronšperka

Český panský rod, jehož členové koupili roku 1459 městečko Poběžovice, které Dobrohost přejmenoval na Ronšperk, opevnil je hradbami a na nejvyšším místě vystavěl vodní hrad. Podle městečka se začal rod zvat z Ronšperka. Od konce 15. století byl rod v panském stavu, ale vymřel již v polovině 16. století.

2.2.1.2. Panské rody povýšené do roku 1557¹⁵¹

Jedná se o rody, které byly do panského stavu přijaty během 15. století, ale nejsou uvedeny na seznamu 47 starobylých panských rodů a rody povýšené do panského stavu do roku 1557.¹⁵²

Pluhové z Rabštejna

Český rytířský rod povýšený v 15. století do panského stavu. Oldřich je uváděn ve druhé polovině 13. století na tvrzi Pluhův Žďár u Kardašovy Řečice. Oldřich, podkomoří Jana Lucemburského a v letech 1332-1343 nejvyšší komorník, koupil ve 30. letech 14. století hrad Rabštejn. V 15. století získal rod Bečov nad Teplou a Horní Slavkov. Kašpar zdědil po strýci Hanušovi velké jmění. Roku 1647 stál v čele protihabsburského odboje a po jeho potlačení uprchl z Čech. Jím vymřela roku 1585 česká větev.

Páni z Vrtby

Český panský rod pocházející ze západních Čech, kde Sezima ve 14. století založil hrad Vrtbu. Potomci se začali psát Sezimové z Vrtby, ale počítali se mezi příslušníky rytířského stavu. Panský stav byl obnoven synům Sezimy Prostibořského 18.10.1584.¹⁵³ Z rodu vynikl Sezima, který roku 1620 přestoupil na katolickou víru a zachoval věrnost císaři v době povstání,

¹⁵¹ O. Placht, Odhad majetku, tabulka s.18-19. V soupisu je navíc uveden rod Robmháповé ze Suché, který byl do panského stavu povýšen až v roce 1644, kromě jedné větve rodu, která obdržela panský stav už roku 1532 ale pouze v Rakousku, ne v Čechách; Ottův slovník naučný XXI, s. 864-865. Dále Zmrzlíkové ze Svojšína a rod z Miletínka a Pardubic, oba tyto rody jsou v literatuře uváděné pouze jako rytířské, bez jediné zmínky, že by někdy byly povýšené do panského stavu. Ottův slovník naučný XXVII, s. 653; XVII, s. 335. Stubenberky ze Stubenberka uvádí Erbovník, ovšem dostupných informací je tak málo, že se nedají využít pro potřeby práce, M. Mysliveček, Erbovník I, s. 56. O rodech Humburk z Humburka, z Pacova, Novohradský z Újezda, z Hrádku a ze Strakonic, z Kunic, z Tarnova nebyly v použité literatuře nalezeny žádné údaje.

¹⁵² Původní snaha byla seřadit rody podle data jejich povýšení, to se ale ukázalo jako nemožné, protože u většiny přesné datum chybí. Pořadí se tedy řídí tabulkou v článku Otty Plachta. O. Placht, Odhad majetku, tabulka s. 18-19.

¹⁵³ Ottův slovník naučný XXVI, s. 1058.

za to získal z konfiskací velký majetek a roku 1624 hraběcí titul. Od roku 1723 zastávali členové rodu dědičně úřad pokladníka Království českého. Rod vymřel v první polovině 19. století.

Tunklové z Brníčka

Starobylý moravský rod, který vlastnil od počátku 16. století i statky v Čechách. 3.5.1465 jim císař za zásluhy obnovil stav korouhevních pánů, ale panský stav v Království českém jim byl obnoven až později.¹⁵⁴ Během 16. století rod zchudl a o řadě potomků neexistují žádné zprávy. Potomkům byl roku 1720 znovu obnoven panský stav.

Páni ze Sovince

Moravský panský rod pocházející z hradu Sovinec na severní Moravě, který vystavěl v polovině 14. století předek Vok z Úsova. V 15. století patřil rod k nejvýznamnějším na Moravě a zastával důležité zemské úřady, zejména úřad nejvyššího moravského soudce. Kolem roku 1540 prodali páni ze Sovince zadlužený rodný hrad a roku 1581 vymřeli po meči.

Kurcpachové z Trachenburka

Slezský panský rod. Jan¹⁵⁵ získal sňatkem s Annou z Ilburka, dědičkou starobylého panského rodu, majetek v severních Čechách. Jeho synové však zadlužené statky ještě v 16. století ztratili. Rod vymřel roku 1706.

Roupovští z Roupova

Český rytířský rod, později panský, z hradu Roupov u Přeštic, který získali předkové koncem 14. století. Koncem 15. století byl rod přijat do panského stavu. Václav Vilém, královský komorník a nejvyšší berník císaře Matyáše, se stal jedním z vůdců stavovské opozice. Ve vládě Fridricha Falckého byl nejvyšším kancléřem. Po Bílé hoře uprchl ze země a v nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti. Pobělohorskými konfiskacemi byla postižena i katolická větev rodu. Během třicetileté války rod opustil Čechy, kde mu byl zabaven všechn majetek. Potomci Zdeňka z Roupova se připomínají na Moravě koncem 17. století.

¹⁵⁴ Ottův slovník naučný XXV, s. 870.

¹⁵⁵ Erbovník uvádí jako manžela Anny z Ilburka Jindřicha, který je uveden i v Ottově slovníku naučném pod heslem z Ilburka, M. Mysliveček, Erbovník I, s. 47; Ottův slovník naučný XII, s. 501. V literatuře věnované přímo rodu Kurcpachů je ale Jindřich až synem Jana Kurcpacha a Anny z Ilburka, Ottův slovník naučný XV, s. 389.

Páni z Oppersdorfu

Slezský rytířský rod. Jan bojoval v habsburských službách proti Turkům a roku 1547 pomáhal potlačit povstání českých stavů. Za to získal zkonfiskovaná panství Dub a Frýdštejn v severních Čechách. 24.6.1554 byl přijat do panského stavu a získal titul svobodný pán z Dubu a Frýdštejna. V polovině 18. století byla česká větev povýšena do hraběcího stavu a roku 1781 zdělila panství vymřelé slezské větve, která byla v hraběcím stavu již od roku 1626.

Páni ze Žerotína

Starobylý moravský panský rod. Prvním známým předkem je Blud z Bludova, přerovský purkrabí v letech 1213-1215. Koncem 13. století získali jeho potomci hrad Žerotín. Během 14. a 15. století se rod hojně rozvětvil a roku 1478 byl povýšen do panského stavu. Několik větví se usídlilo i v Čechách. Karel st., moravský zemský hejtman v letech 1608-1615, se stal vůdcem moravské stavovské opozice, ale svým váhavým neutrálním postojem způsobil nečinnost velké části moravských stavů v době povstání. Roku 1627 odešel do exilu do Vratislavi. Ladislav Velen, z jiné větve rodu, se postavil přes varování strýce Karla st. do čela moravského stavovského odboje a byl zvolen za zemského hejtmana. Roku 1620 byl jmenován radou a komorníkem Fridricha Falckého. Po porážce stavů uprchl ze země, v nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti a ztrátě majetku. Jedna z větví rodu zůstala po Bílé hoře na Moravě a roku 1665 přestoupila pod nátlakem na katolickou víru. Roku 1720 byl rod povýšen do hraběcího stavu. Vymřel v první polovině 20. století.

Meziříčští z Lomnice

Větev starobylého moravského rodu pánů z Lomnice pocházející z hradu Lomnice u Tišnova, kde je připomínám od 12. století. Meziříčští z Lomnice sídlili od 13. století na Velkém Meziříčí. Zdeněk vyženil v polovině 16. století s Markétou Ledeckou z Říčan Leděč nad Sázavou a usadil se v Čechách. Poslední známý člen rodu, Tas na Jemnici, zemřel před rokem 1603.

Páni ze Šlejnic

Saský panský rod sídlící od druhé poloviny 15. století v severních Čechách. 1. května 1532 byl rodu potvrzen panský stav v Čechách. Albrecht, královský rada, se účastnil stavovského povstání, ale zemřel už roku 1620. Majetek byl jeho dědicům zkonfiskován. Česká větev rodu vymřela roku 1689. V Prusku žila do roku 1885 hraběcí pošlost.

Haugvicové z Biskupic

Hodně rozvětvený rod původem z Haugvic v Lužici. Jedna z větví rodu se připomíná od roku 1376 na Moravě. Drobné statky drželi Haugvicové také v Čechách, kde byli roku 1502

přijati do panského stavu. Moravská větev sídlící na Náměšti a Kojetíně byla v 18. století povýšena do hraběcího stavu.

Ungnadové ze Suneku

Původně německý panský rod z Weissewolffu. Jan, správce horní komory císaře Fridricha III., získal ve druhé polovině 15. století hrad Sonegg v Korutanech, po kterém se začal rod psát. V polovině 16. století drželi členové rodu panství Hlubokou a počítali se do panského stavu v Čechách.¹⁵⁶

Šlikové z Pasounu a Holejče

Původem chebský měšťanský rod. Kašpar, kancléř krále Zikmunda, byl v polovině 15. století povýšen do panského stavu a později do stavu říšských hrabat, získal pro rod řadu panství na Loketsku. V roce 1516 byla na šlikovských panstvích objevena ložiska stříbrné rudy. Štěpán založil u naleziště město Jáchymov a začal razit stříbrné tolary. Za účast v povstání v letech 1546-47 byli Šlikové odsouzeni ke ztrátě jáchymovských dolů i panství v Loketském kraji. Udrželi si však řadu majetku v západních a severních Čechách. Jáchym Oldřich patřil k vůdcům stavovského povstání, za Fridricha Falckého získal úřad nejvyššího sudí. Byl první z popravených roku 1621 na Staroměstském náměstí.

2.2.1.3. Rody povýšené do panského stavu po roce 1557¹⁵⁷

Jedná se o rody povýšené do panského stavu po roce 1557, seřazeny jsou podle data povýšení.

¹⁵⁶ Ottův slovník naučný XXVI, s. 183-184.

¹⁵⁷ O. Placht, Odhad majetku, tabulka s. 21. U rodů Sadovských ze Sloupna a Střelů z Rokyc chybí v použité literatuře zmínka, že by kdy byly povýšeny do panského stavu, proto s nimi dále nepracuji. Ottův slovník naučný XXII, s. 482-483; XXIV, s. 229-230. Stošové z Kounic jsou jednou z větví starožitného rodu pánů z Kounic, viz výše. Pruskovští z Pruskova byli do panského stavu v Čechách přijati roku 1560; M. Mysliveček, Erbovník II, s. 147. Páni z Fünfkirchen byli přijati roku 1603, tamtéž I, s. 26. V obou případech však chybí informace o jednotlivých členech rodu, které by byly využitelné pro databázi. U cizích rodů Solnhaus ze Solnhausu, z Libenthalu, Schwendi, z Almendynku, z Trautsohnu, Hofmann z Grünpüchlu, z Thurnu, z Hohenlohe a Černhaus z Černhausu se nacházejí informace pouze v Siebmacherových Wappenbüchern, ovšem v tak malém množství, že se nedají pro práci využít. Viz seznam literatury.

Březničtí z Náchoda

Český rod pánů z Náchoda. Hron postavil ve druhé polovině 13. století hrad Náchod. Česká větev zanikla v průběhu 15. století, ale moravská, sídlící na hradě Březník u Náměště žila dál pod jménem Březničtí z Náchoda. Jindřichovi byl v první polovině 16. století obnoven panský stav, kterého se rod dříve zřekl kvůli chudobě. Jeho vnuk Bohuchval Jaroslav zakoupil statky v Čechách. Jiří byl roku 1615 plukovníkem moravských stavů, přeběhl však na habsburskou stranu a roku 1619 získal hraběcí titul a erb vymřelých pánů z Lichtemburka. Jeho synem Ferdinandem Leopoldem rod roku 1672 vymřel.

Trčkové z Lípy

Český rytířský rod pocházející z Lípy u Hradce Králové. Mikuláš získal v první polovině 15. století značný majetek a založil tak moc a bohatství rodu. Od Mikuláše st. pochází vlašimská větev rodu, která vymřela roku 1569. Starší lipnickou pošlost založil Mikulášův bratr Burjan, od roku 1457 nejvyšší písař a stoupenec krále Jiřího z Poděbrad. Jeho syn Mikuláš ml., který hojně rozšířil rodová panství, dal roku 1507 zazdít svoji nevěrnou manželku Kateřinu ze Šelemberka. Rod byl roku 1562 přijat do panského stavu a na přelomu 16. a 17. století patřil k nejbohatším v Čechách. Jan Rudolf se roku 1588 oženil s Marií Magdalenou Popelovou z Lobkovic a když byl obžalován za sympatie se stavovskou opozicí během povstání, dokázala jeho manželka zajistit zproštění viny. Majetek rodu ohrožený konfiskacemi dokázala Marie Magdalena ještě rozmnožit. Roku 1629 byl rod povýšen do hraběcího stavu. Adam Erdman, syn Jana Rudolfa, byl důstojníkem ve vojsku Albrechta z Valdštejna a roku 1634 byl spolu s ním zavražděn v Chebu, v témže roce zemřel i jeho otec jako poslední mužský člen rodu.

Colonnové z Felsu

Tyrolský panský rod. Kašpar, zakladatel české větve rodu, byl komorníkem a tajným radou Karla Habsburského. Roku 1562 byl přijat do panského stavu v Čechách. Jeho syn Linhart byl nejvyšším maršálkem českého stavovského vojska, zemřel roku 1620 na následky zranění v bitvě u Sinzendorfu. Po Bílé hoře byla prokleta jeho památka a synům zabaven všechen majetek.

Páni z Redernu

Slezská rytířská rodina sídlící od roku 1558 na Frýdlantě v Čechách. Roku 1562 byl rod přijat do panského stavu. Kryštof patřil k předním strůjčům stavovského povstání. Bojoval ve stavovském vojsku a na Frýdlantě ukrýval Jáchyma Ondřeje Šlika. Po jeho zajetí uprchl z Čech a za nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti. Usadil se v Polsku, odkud podnikal loupeživé výpravy na svá bývalá panství obsazená Albrechtem z Valdštejna. Slezská větev rodu byla roku 1669 povýšena do stavu říšských hrabat.

Zejdlicové ze Šenfeldu

Slezský rytířský rod sídlící od konce 14. století na Šenfeldu¹⁵⁸ v Čechách. V 16. století se připomínají dvě větve rodu – encovanská a polenská. Hertvík, z polenské větve, byl roku 1580 přijat do panského stavu. Jeho syn Rudolf vyslal na vlastní náklady vojsko na pomoc stavům do bělohorské bitvy. Zemřel roku 1622 jako poslední člen této větve a ještě před smrtí mu byl zkonfiskován všechnen majetek. Z encovanské větve byl do panského stavu povýšen Ladislav roku 1610, po Bílé Hoře také odsouzen ke ztrátě statků. Zemřel bez potomků ve vyhnanství v Sasku.

Leskovcové z Leskova

Český rytířský rod pocházející z tvrze Leskovec¹⁵⁹ u Počátek. Jan, zemský soudce a královský rada, byl v posledním roce svého života, roku 1583, přijat do panského stavu. Jan Kryštof zemřel roku 1680 jako poslední mužský člen rodu. I když byl šestkrát ženatý, přežily ho pouze dvě dcery.

Rozdražovští z Rozdražova

Původně polský hraběcí rod. Jan získal roku 1579 hrad Blatnou a roku 1584 inkolát v Čechách. František Ignác působil jako horlivý stoupenec katolické protireformace. Blatná zůstala ve vlastnictví rodu až do jeho vymření roku 1691.

Zárubové z Hustířan

Větev starého rytířského rodu z tvrze Hustířany u Jaroměře. Roku 1586 byli přijati do panského stavu a jedna z linií dosáhla roku 1695 povýšení do hraběcího stavu. Rod vymřel v 18. století.

Španovští z Lisova

Český rytířský rod přijatý v letech 1588 a 1589 do panského stavu. Michal, nejvyšší písař, sídlil na Pacově, Mladé Vožici a Šelmberku. Jeho syn Erich se přes otcův zákaz oženil s Lidmilou Pekárkovou z Poněšic, načež ho otec uvěznil na Pacově. Po čtvrt roce se mu podařilo utéct s manželkou na Moravu. Jeho bratři neudrželi majetek a během 17. století rod zanikl.

¹⁵⁸ Dnešní Žižkovo Pole u Havlíčkova Brodu, M. Mysliveček, Erbovník I, s. 47.

¹⁵⁹ A. Sedláček, Hrady IV, s. 316.

Vchynští ze Vchynic

Český rytířský rod ze Vchynic u Lovosic. Rod sídlící na řadě statků v severních Čechách se rozdělil na několik větví, které se psaly po svých sídlech. Radslav byl poručníkem rodu Tetaurů z Tetova a snažil se využít podobnosti erbů obou rodů¹⁶⁰ k dosažení panského stavu pro Vchynské. K tomuto účelu nechal v roce 1596 vyrobit několik falešných listin dokazujících příbuznost Vchynských s panským rodem Tetaurů z Tetova,¹⁶¹ čímž chtěl dokázat starobylost svého rodu. Na základě doporučení české kanceláře a úřadu nejvyššího purkrabí obnovil panovník 21. března 1596 Vchynským status starého panského rodu a jeho členové se nadále směli psát „páni z Vchynic a Tetova“. To však vyvolalo odpor starých panských rodin a spor se táhl až do roku 1611. Mezitím si Radslav Vchynský pojišťoval přízeň císaře i řady pánů finančními úvěry, takže 11. března 1611 mu císař panský stav opět potvrdil a 18. března téhož roku nakonec souhlasil i český zemský sněm a rodina Vchynských byla definitivně přijata mezi starobylé pány.¹⁶² O konečné přijetí do panského stavu se zasloužil také Radslavův synovec Václav, který se vyznamenal roku 1611 při vpádu Pasovských do Čech. Jeho bratr Vilém byl roku 1628 povýšen do hraběcího stavu a jako první z rodu začal používat poněmčenou podobu jména Kinský.

Harantové z Polžic a Bezdružic

Český rytířský rod pocházející z hradů Polžice a Bezdružice na Plzeňsku ze 14. století. Kryštof bojoval roku 1593 v Uhrách proti Turkům a roku 1603 byl přijat do panského stavu. Zúčastnil se aktivně stavovského povstání a 21. června 1621 byl popraven na Staroměstském náměstí. Jeho manželka přestoupila na katolickou víru, v níž vychovala jejich tři syny. Rod vymřel roku 1728.

Lokšanové z Lokšan

Slezský rytířský rod. Jiří, sekretář Ludvíka Jegellonského, později královský rada Ferdinanda I., získal roku 1533 panství Kašperk, jež vyměnil roku 1548 za panství Březnice. Pod ochranou Jiřího manželky, Kateřiny Adlerové ze Špýru, byl březnický zámek místem schůzek a tajného sňatku arciknížete Ferdinanda Tyrolského a Filipiny Welserové.¹⁶³ Jiřího

¹⁶⁰ Oba rody mají původně ve štítu shodně tři vlčí zuby, které se lišily pouze barvou. Tetauři z Tetova měli červené zuby v bílém poli a Vchynští bílé zuby v červeném poli, Ottův slovník naučný, XIV, s. 240; XXV, s. 294.

¹⁶¹ Tetaurové z Tetova byli německý rytířský rod, jehož jedna větev žila na Moravě, kde byla roku 1549 přijata do panského stavu. V Čechách žila od konce 15. století také jedna z větví, která však v panském stavu nebyla, Ottův slovník naučný XXV, 294-295; M. Mysliveček, Erbovník I, s. 139.

¹⁶² A. Valenta, Dějiny, s.23-25.

¹⁶³ Filipina byla dcerou Kateřiny sestry Anny Adlerové; V. Bůžek, Ferdinand, s. 94-95.

synové byli roku 1604 povýšeni do panského stavu. Adam se stal komorníkem Fridricha Falckého, s nímž ujel po porážce povstání z Čech. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti a jeho bratrům byl zabrán téměř veškerý majetek. V 17. století vymřel rod po meči, počátkem 18. po přeslici.

Hodějovští z Hodějova

Český rytířský rod z Hodějova u Volyně. Přech byl roku 1604 přijat do panského stavu, jeho synovec Smil byl komorníkem Fridricha Falckého, se kterým hned po Bílé hoře odjel ze země. V nepřítomnosti byl odsouzen ke ztrátě cti, hrdla a statků. Zbytek rodu byl potrestán konfiskacemi a většina emigrovala z Čech. Vymřeli během 17. století.

Vřesovcové z Vřesovic

Původně moravský rytířský rod z Březovic u Kyjova. Jakoubek z Vřesovic byl od roku 1420 v Čechách, kde se prosadil mezi husitské hejtmany. Včas však uznal Zikmunda za krále a rozšířil tak majetek v severních Čechách. Jeho potomci se rozdělili do pěti rodových linií, které měli za sídla Doubravskou Horu, Brozany, Kostomlaty, Kyšperk a Žlutice. Hlavní větev rodu, na Doubravské Hoře, byla roku 1607 přijata do panského stavu. Vilém, nejvyšší mincmistr, opustil roku 1618 Čechy a roku 1628 byl povýšen do hraběcího stavu. Jeho synem, Janem Vejkartem, tato větev roku 1659 vymřela. Ostatní větve rodu vymřeli postupně do poloviny 18. století.

Černínové z Chudenic

Český rytířský rod pocházející z hradu Chudenice u Klatov, který byl v majetku rodu od roku 1291 až do roku 1945. Předkem byl Černín, nejvyšší komorník v letech 1193-1212. Rod byl rozdělen na několik větví, z nichž některé vymřely během 16. století. Diviš byl hejtmánem Pražského hradu a roku 1618 do něj vpustil ozbrojené vůdce stavovského odboje. Byl jmenován nejvyšším hofmistrem Fridricha Falckého. V roce 1621 byl popraven na Staroměstském náměstí spolu s vůdci povstání. Jako jediný z odsouzených byl katolíkem. Heřman bojoval na Bílé hoře v císařském vojsku a roku 1607 byl povýšen do panského stavu. V roce 1623 získal titul říšského svobodného pána a roku 1627 s bratrem Humprechtem hraběcí titul. Založil rodinný fideikomis, který zdědil vnuk jeho bratra Humprechta Humprecht Jan.

Vratislavové z Mitrovic

Český rytířský rod z Mitrovic u Sedlčan, kde je roku 1448 připomínán předek rodu Vratislav. Jan získal roku 1487 hrad a městečko Mníšek, kde se rod udržel až do roku 1655. Katolický rod Vratislavů z Mitrovic stál věrně na straně císaře, za což byl roku 1607 povýšen do

panského stavu. V roce 1620 získali někteří členové rodu hraběcí titul.¹⁶⁴ Od 18. století zastávali dědičně úřad nejvyššího kuchmistra království.

Budovcové z Budova

Český rytířský rod, od 14. století na tvrzi Budov u Karlových Varů. Václav, absolvent pražské univerzity, byl členem Jednoty bratrské a mluvčí evangelických stavů. Roku 1607 byl povýšen do panského stavu. Jako jeden z hlavních aktérů stavovského povstání byl 21. června 1621 popraven na Staroměstském náměstí. Jeho syn Adam emigroval ze země. Rod vymřel během 17. století.

Čertorejští z Čertorej

Moravský rytířský rod z Čertorej u Prostějova sídlící na Moravě od 14. století. Zikmund vyženil v Čechách s Lidmilou Žehušickou z Nestajova po roce 1580 statek Skály a Starkov. Roku 1607 byl rod povýšen do panského stavu. Bernard Hertvík, hejtman Chrudimského kraje, zemřel roku 1654 jako poslední mužský člen rodu v Čechách.

Hrzánové z Harasova

Český rytířský rod připomínaný od 14. století na Kokořínku. Adam, sídlící na Červeném hrádku u Chomutova, zajistil bohatství rodu. Roku 1623 a 1624¹⁶⁵ byly obě rodové větve povýšeny do panského stavu a roku 1666 získal rod hraběcí titul. Vymřel v polovině 19. století.

Páni z Klenového a Janovic

Český, původně rytířský rod příbuzný s pány Janovskými z Janovic, pocházející z hradu Klenová. Vilém st. z Klenového stál za stavovského povstání věrně na straně Habsburků, což mu vyneslo roku 1629 povýšení do panského stavu¹⁶⁶ a roku 1630 do hraběcího.

2.2.2. Velikost majetku

Jedním ze znaků, kterým se šlechta odlišovala od ostatních stavů společnosti, bylo vlastnictví nemovitého majetku. Podle tehdejšího řádu se šlechtický majetek dělil na statky svobodné, které plně podléhaly dědickému právu, statky zápisné a manské,

¹⁶⁴ Celý rod byl do stavu říšských hrabat povýšen až v roce 1701, M. Mysliveček, Erbovník I, s. 102.

¹⁶⁵ Ottův slovník naučný XI, s. 813; Erbovník uvádí jako datum povýšení do panského stavu až rok 1650, M. Mysliveček, Erbovník I, s. 26.

¹⁶⁶ Erbovník uvádí jako datum přijetí do panského stavu rok 1623, Ottův slovník naučný však uvádí přesné datum 15.1.1629. M. Mysliveček, Erbovník I, s. 21.

jinak podřízené lennímu právu.¹⁶⁷ Už od husitské revoluce usilovala šlechta o to, aby její nemovitosti byly neomezeně dědičné, aby byly osvobozeny od zásahů panovníka a stavovské obce a aby podléhaly výhradně zemskému právu. Jednalo se především o panovnickovo právo odúmrť, které bylo na Moravě zrušeno už roku 1484, ale pouze v mužské linii. Čeští šlechtici toho dosáhli až roku 1497, kdy král Vladislav Jagellonský vydal privilegium, které rušilo královskou odúmrť v případě, že se k dědictví hlásí jakýkoliv příbuzný po zesnulém, tedy po meči i po přeslici.¹⁶⁸

Původně dědili rovnoměrně všichni přímí potomci zesnulého, tedy synové i dcery, kteří zůstávali po otcově smrti v rodovém nedílu.¹⁶⁹ U nedílu se předpokládalo, že se od něj členové časem oddělí, takže majetek rodů se často dělil mezi řadu sourozenců a velká rodová dominia se rozpadla na řadu malých panství. Během 15. století se začaly mezi šlechtou projevovat snahy nedělit rodový majetek a odkázat ho celý univerzálnímu dědici. Tak to fungovalo například u Rožmberků, kde dědil nejstarší mužský člen a měl právo na titul „vladař rožmberského domu“.¹⁷⁰

Rodinný nedíl byl nakonec odstraněn roku 1627 Obnoveným zřízením zemským.¹⁷¹ V té době se také v Čechách začal uplatňovat rodinný fideikomis, tedy nedělitelnost rodového majetku a dědictví na základě primogenitury.¹⁷²

Největším majetkem disponoval v předbělohorských Čechách právě panský stav, to ovšem neznamená, že v rámci něj neexistovaly rozdíly mezi jednotlivými rody. Stav panského majetku se dá celkem spolehlivě zmapovat na základě dochovaných berních rejstříků.¹⁷³

Podle rejstříku z roku 1529¹⁷⁴ patřily na samém počátku habsburské vlády v Čechách mezi nejbohatší panské rody Pernštejnové, dále Rožmberkové, Kolovratové,

¹⁶⁷ Ke šlechtickému majetku J. Macek, Jagellonský věk II, s. 416-417; P. Maťa, Svět, s. 118-120.

¹⁶⁸ Více k vývoji majetkového práva tamtéž, s. 416-417; J. Kapras, Manželské právo majetkové dle českého práva zemského, Praha 1908.

¹⁶⁹ Více Karel Kadlec, Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském, Praha 1898.

¹⁷⁰ V. Bůžek, Urozenec, s. 85.

¹⁷¹ Hermenegild Jireček (ed.), Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého 1627, Praha 1888, s. 438-441.

¹⁷² Valentin Urfus, Rodinný fideikomis v Čechách, Sborník historický 9, 1962, s. 193-237.

¹⁷³ K majetkovému rozvrstvení předbělohorské šlechty O. Placht, Odhad majetku, s. 17-32; Václav Bůžek, Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách, Hospodářské dějiny 14, 1986, s. 175-197; P. Maťa, Svět, s. 111-274.

¹⁷⁴ V. Bůžek, Majetková skladba, s. 182.

Lobkovicové, páni z Rožmitálu, Šlikové z Pasounu a Holejče, Švamberkové, Slavatové z Chlumu a Košumberka, Šternberkové, Švihovští z Rýzemberka, páni z Veitmile, Vartemberkové, Krajířové z Krajku, páni z Hradce a Kostkové z Postupic.

Roku 1557 tvořilo panský stav 183 šlechticů z celkem 62 panských rodů, kteří vlastnili téměř polovinu celo zemského panského i poddanského majetku.¹⁷⁵ Z toho více než polovinu vlastnilo tehdy deset nejbohatších rodů, v čele s pány s Rožmberka, jejichž majetek tvořil 12,8 %, dále Lobkovicové se 7,8 %, Pernštejnové s 6,9 %, páni z Hradce s 5 %, Šlikové z Pasounu a Holejče s 4,6 %, Švamberkové se 4 %, Berkové z Dubé se 3,9 %, Vartemberkové se 3,8 %, Smiřičtí se 3,6 % a Šternberkové se 3,4 %. Porovná-li se stav s rokem 1529, je vidět, že majetkové rozvrstvení nejbohatších rodů v Čechách se příliš nezměnilo, nově se mezi špičku dostal rod Berků z Dubé a Smiřických ze Smiřic a naopak některé rody byly v té době, co se týče majetku, na sestupu. Mezi nejbohatšími šlechtici se v obou letech objevují až na výjimku, kterou byli Šlikové, pouze starožitné panské rody.

K roku 1615 se situace proměnila podstatně více. Z deseti nejbohatších rodů vymřeli Rožmberkové a páni z Hradce. Na špičku se dostal rod Smiřických ze Smiřic, dále Lobkovicové, na třetím místě byli Švamberkové, na čtvrtém Trčkové z Lípy, na pátém Šternberkové, na šestém Slavatové, dále Berkové z Dubé, Vchynští ze Vchynic, Hrzánové z Harasova, Pernštejnové, Hodějovští z Hodějova a na dvanáctém Šlikové.¹⁷⁶ Z dvanácti nejbohatších panských rodů bylo roku 1615 již pět nově povýšených, původně rytířských. Těchto 12 rodin ovládalo na počátku 17. století více než dvě třetiny poddaných v Čechách, zatímco zbývajících 54 panských rodů dohromady necelou třetinu. Je tedy patrné, že rozdíly v majetku jednotlivých panských rodin byly značné, ale v žádném případě ne stabilní.

Hlavním faktorem, který ovlivňoval nárůst majetku, bylo dědictví. Například rod Slavatů z Chlumu a Košumberka se roku 1557 mezi nejbohatšími rodinami vůbec neobjevuje, zato roku 1615 se řadí na šesté místo díky dědictví po vymřelých pánech z Hradce.¹⁷⁷ Stejně i Švamberkové, kteří se díky částečnému dědictví po Rožmbercích dostali z šestého místa roku 1557 na třetí místo v roce 1615.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 180.

¹⁷⁶ O. Placht, *Odhad majetku*, s. 21-22.

¹⁷⁷ Vilém Slavata se roku 1604 oženil s univerzální dědičkou rodového majetku Lucií Otýlí z Hradce.

¹⁷⁸ O. Placht, *Odhad majetku*, s. 19-22.

Naopak negativně ovlivňovalo rodový majetek především zadlužení spojené s nákladným životním stylem. Například Vratislav z Pernštejna, od roku 1567 nejvyšší kancléř království, zdědil po otci a částečně i bratrech rozsáhlé, ale již značně zadlužené dominium vybudované jeho dědem Vilémem. Díky nákladům na reprezentaci a podpoře umění a věd se však dostal do dluhů a byl nucen majetek odprodávat.¹⁷⁹ Pernštejnové, kteří byli roku 1529 vůbec nejbohatším rodem v Čechách, klesli z třetího místa roku 1557 na místo desáté roku 1615.¹⁸⁰

Během sledovaných sto padesáti let se mezi nejbohatšími rody Království vyskytuje celkem 21 rodin, z toho 17 starobylých panských.¹⁸¹ Práce se bude dále zabývat především tím, jestli se manželské strategie těchto nejbohatších rodů lišily od panského stavu jako celku. Zda si muži vybírali nevěsty z jiných rodin a pokud ano, tak z jakých, jestli byly častější příbuzenské sňatky, aby se zabránilo dělení rodového majetku, popřípadě jestli se příslušníci těchto rodů více ženili s cizinkami nebo dávali přednost domácím nevěstám.

¹⁷⁹ Petr Vorel, Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999, s. 237-258.

¹⁸⁰ O, Placht, Odhad majetku, s. 19-22.

¹⁸¹ Viz tabulka v příloze č. 15.

3. Sňatková praxe šlechty v 16. a na počátku 17. století

Sňatek patřil snad ve všech dobách a kulturách, vedle narození a úmrtí, mezi důležité přechodové rituály.¹⁸² Stejně tomu bylo i v raně novověkých Českých zemích.

Ve šlechtickém stavu byl sňatek důležitá událost, protože podmiňoval narození legitimních potomků, a tím zajištění rodové kontinuity. Zároveň sloužil jako důležitý prostředek sebe prezentace jedince i celého rodu. Pro mladého šlechtice a šlechtičnu byl výrazným životním mezníkem, protože ukončoval dospívání a začínal čas dospělosti, který často také znamenal vymanění se z otcovské nebo poručnické péče. Se sňatkem nedílně souvisel i vzrůst odpovědnosti za reprezentaci rodiny a stavu.¹⁸³

Hlavní motivace k uzavření sňatku byla snaha zajistit pokračování vlastního rodu. Pro mnohé šlechtické rodiny konce 16. století byla možnost vymření více než reálná, především tehdy, když v rodině chyběl mužský potomek.¹⁸⁴

Nedostatek mužských potomků se projevil například v poslední generaci pánů z Rožmberka. Poté co se starší z bratrů Vilém nedočkal dítěte ani se svou třetí manželkou Annou Marií z Bádenu, začal o manželství uvažovat do té doby svobodný čtyřicetiletý Petr Vok. Vilém si dokonce vymínil právo rozhodovat o výchově případného mužského potomka vzešlého z manželství Petra Voka s asi třináctiletou Kateřinou s Ludanic.¹⁸⁵ Dědice se však nedočkal ani Vilém se svou čtvrtou manželkou

¹⁸² K přechodovým rituálům více David Cressy, *Birth, Marriage and Death. Ritual, Religion and the Life-Cycle in Tudor and Stuart England*, Oxford 1997; Josef Grulich, „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. poloviny 17. století), *Historická demografie* 23, 2000, s. 49-82; Pavla Horská – Milan Kučera – Eduard Maur – Miroslav Stloukal, *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*, Praha 1990; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 283-306; Pavel Král, Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století, in: V. Bůžek – P. Král, *Šlechta*, s. 439-456.

¹⁸³ K životním cyklům šlechtické rodiny více tamtéž, s. 265-380; J. Petráň, *Dějiny II/1*, s. 189-198; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 265-380.

¹⁸⁴ K vymírání českých panských rodů P. Král, *Das Aussterben*, s. 387-398.

¹⁸⁵ Václav Březan k tomu píše: „*K tomu manželství, když tak šťastně naměřeno bylo, pan vladař (Vilém z Rožmberka), aby své podstatě dům svůj tak jako páni předkové jeho postavil, u sebe rozsoudiv, kdyby z téhož manželství pan bratr jeho plod mužského pohlaví vyvedl (neměv on, pan vladař, s předešlými manželkami, ani s tou třetí, rodiny), na tom s panem bratrem (Petr Vok z Rožmberka) zavřel, pokudž by Pán Bůh syna jemu s manželkou budoucí dáti ráčil, aby doжда let svých osmi, panu vladařovi k cvičení odevzdán byl otcovským právem...*“ J. Pánek (ed.), *Životy II*, Praha 1985, s.446. Požadavek Viléma měl i náboženské pozadí vzhledem k tomu, že se Petr Vok odklonil od katolické víry, chtěl

Polyxenou z Pernštejna, ani Petr Vok, který se tak stal posledním členem starobylého rodu pánů z Rožmberka.¹⁸⁶

Svatba nebyla v raném novověku záležitostí soukromou, ale veřejnou, odehrávající se podle přísných ritualizovaných pravidel. Základem budoucího sňatku bylo najít vhodnou nevěstu, a i když námluvy mohly provázet pocity vzájemné náklonnosti a lásky, nebyly rozhodně hlavním činitelem výběru. Obecně se předpokládalo, že vzájemný cit se prohloubí až po svatbě, během manželského soužití.¹⁸⁷

Když si muž vyhlédl nevěstu, začínal rituál námluv. Muž za pomoci „pánů a přátel“¹⁸⁸ hledal vhodné příležitosti k setkání se svou vyvolenou a k věnování drobných dárků a zároveň se snažil zajistit si souhlas nevěstina okolí. Pokud se mu to podařilo a i nevěsta s případným sňatkem souhlasila, stávali se oficiálně snoubenci a začínalo se s přípravami na svatbu.

Jako příklad mohou sloužit námluvy Zdeňka Brtnického z Valdštejna. Zdeněk si roku 1603 vybral ve fraucimoru Marie Magdaleny Trčkové¹⁸⁹ Magdalenu z Thurnu. Když se ubezpečil, že sympatie jsou vzájemné, začal se jí dvořit a vyžádal si přes prostředníka Adama staršího z Valdštejna povolení paní Trčkové, aby si mohl se svou vyvolenou promluvit. Příležitost se naskytla ještě týž den na svatebním veselí dcery Volfa Novohradského z Kolovrat, kde si s Magdalenou zatancoval a poté ji doprovodil domů. Po dvou týdnech, když se opět setkali, jí daroval prsten a Magdalena mu vyznala svou náklonnost. Tím byli považováni za snoubence. Při další návštěvě od ní Zdeněk Brtnický obdržel věneček jako znamení náklonnosti a čistoty. Zároveň se dozvěděl, že Magdalenin otec Martin z Thurnu se sňatkem souhlasí, takže svatbě nestálo už nic v cestě.¹⁹⁰

případnému pokračovateli starobylého katolického rodu zajistit řádnou katolickou výchovu. Tamtéž, s. 655.

¹⁸⁶ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 90-93.

¹⁸⁷ Tíž, Rodinný život, s. 146.

¹⁸⁸ Více o raně novověké instituci „pánů a přátel“ Václav Bůžek, "Páni a přátelé" v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, Český časopis historický 101, 2002, s. 229-264.

¹⁸⁹ Marie Magdalena Trčková, rozená Popelová z Lobkovic byla manželkou Jana Rudolfa Trčky z Lípy.

¹⁹⁰ Petr Mat'a, Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra, Dějiny a současnost 18, 1996, č. 6, s. 11-15.

Rituál námluv byl ukončen sepsáním svatební smlouvy, která tvořila právní základ uzavření sňatku. Kromě výše věna obsahovala smlouva i obvěnění, tedy zajištění vdovského podílu z majetku manžela.¹⁹¹

Svatební smlouva chránila hlavně nevěstu v případě ovdovění. S možností předčasného úmrtí manžela a zajištění manželky se počítalo už při jejím sepisování. Například Anně Maxmiliáně z Oppersdorfu zajišťovala smlouva k věnu dvou tisíc kop grošů českých obvěnění tři tisíce kop a v případě úmrtí manžela Petra II. ze Švamberka na Ronšperku ji měla být celá suma, tedy pět tisíc kop grošů českých vyplacena ještě téhož roku.¹⁹² Někdy smlouva stanovila i přesné datum sňatku.

Sňatek se mohl konat v den zasnub nebo i později a zpravidla se uskutečnil na sídle otce nevěsty.¹⁹³ Volbu data ovlivňoval především církevní kalendář, podle nějž se slavnosti, tedy ani svatební veselí, neměly konat v době půstu, který byl o adventu, čtyři

¹⁹¹ Základem, ze kterého se určovala výše obvěnění, bylo věno. U nevěsty-panny bývalo obvěnění 2,5x vyšší než věno, u vdovy zpravidla jen 2x vyšší. Linda Tupá, Šlechtična a sňatek v raném novověku ve světle svatebních smluv, České Budějovice 2002, s. 42-45.

¹⁹² „*A totěž páni jmenovali jsou věna dvěma tisíci kop groši českými, kteréž ji kšafiem od dobré paměti urozeného pána pana Jana z Oppersdorfu, svobodného pána na Dubu a Frýdštejně, Horním Hlohově a Kozlím, jeho milosti císařské radě, z lásky strýcovské odkázány a poručeny jsou. Sumy totiž dva tisíce grošů českých a že táž suma panu Petrovi ze Švamberka od data cedulí těchto v roce pořád zběhlém dána a vyplněna bude... Proti kterémžto věnu jmenovaný pán Petr ze Švamberka jest tu sumu dva tisíce kop grošů českých panně Anně Maxmiliáně z Oppersdorfu, již manželce své, třetinou výše podle obyčeje a pořádku Království českého obvěnil. Tak aby panna Anna Maxmiliána z Oppersdorfu, manželka jeho, věna svého pět tisíc kop grošů českých měla. A kdyby ho pán Bůh od smrti uchovati neráčil, je jí táž suma věna v roce pořád zběhlém zaúplna dána...*“ SOA Třeboň, sb. Cizí rody, inv.č. 558, sign. Švamberk 4/2, kart. 88, fol. 1-2.

¹⁹³ Pokud se stalo, že průběh svatebních oslav vybočoval z ustálených zvyklostí, mohlo to vyvolat značné rozpaky. Když například Jáchyma z Hradce postihla nemoc očí a on na základě toho požádal poručníky nevěsty Anny z Rožmberka o přeložení svatby z Českého Krumlova do Jindřichova Hradce, odpověděli poručníci, že: „*jsou té noviny neradi uslyšeli a že pánu toho srdečně nepřejí. Než aby jměli pannu nevěstu do Hradce dovézti za pánem, že se jim vidí to býti něco neobyčejného a v domu rožmberském, aby se taková věc kdy sběhla, neslýchaného. A poněvadž oni toliko poručníci jsou, aby jim to k ničemu jinému, že něco nového začali, přičteno nebylo, což by se jim k nějakýmu posměchu potom vztáhnouti mohlo, a pán z Hradce bezpochyby že by jim toho příti neráčil.*“ Až když poručníci obdrželi kladné vyjádření „pánů a přátel“, svolili k přesunutí svatby na Jindřichův Hradec. J. Pánek, Životy I, s. 22.

týdny před Vánoci a v období od Popeleční středy do Velikonoc.¹⁹⁴ Podle demografů se nejvíce sňatků uskutečňovalo před začátkem adventu, tedy v listopadu a v období od 25. prosince do Popeleční středy. Dalšími oblíbenými měsíci byly říjen a květen.¹⁹⁵ Tomuto rozvrstvení odpovídají i údaje zjištěné v databázi o českých panských rodech.¹⁹⁶ Téměř polovina manželství bylo uzavřeno v listopadu a v období mezi Vánoci a Popeleční středou, z toho v listopadu 13 %, v lednu 16 % a v únoru 19 %. 12 % sňatků se uskutečnilo v říjnu a 8 % v květnu, téměř stejný počet svateb jako v těchto dvou měsících se konalo i v září (9 %) a v červnu (7 %), které demografové mezi oblíbené neřadí. To může souviset s tím, že jak výzkum Ludmily Fialové, tak i Václava Hofmana vychází z farních matrik především venkovského obyvatelstva, které bylo na rozdíl od šlechty v období od června do září zaměstnáno prací na poli a na pořádání svatebního veselí nezbýval čas. V březnu a dubnu se svatby konaly pouze minimálně,¹⁹⁷ a když už ano tak na začátku března nebo na konci dubna, dá se tedy předpokládat, že se uskutečnily těsně před začátkem půstu nebo naopak po jeho skončení.

Svatba byla především velkolepá reprezentace rodu a podle toho musela taky vypadat, přípravy bývaly často dlouhé a nákladné. Na slavnost byli písemnými pozvánkami zváni „páni a přátelé“ obou rodin. Výběr hostů byl velice důležitý, protože nesměla být opomenuta žádná významná osobnost. Pozvánka byla obvykle zasílána i panovníkovi a nejvyšším zemským úředníkům, kteří se dostavili buď osobně nebo častěji v zastoupení.¹⁹⁸ Vlastní přítomností poctil císař Rudolf II. například svatební veselí nejvyššího purkrabího Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna.¹⁹⁹ Osobně

¹⁹⁴ Velikonoce jsou pohyblivé svátky a období půstu připadalo na rozmezí mezi 5. únorem a 10. březnem až 22. březnem a 25. dubnem. Ludmila Fialová, Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století, *Demografie* 37, 1995, s. 16.

¹⁹⁵ Tamtéž s. 17; srov. Václav Hofman, Sezónní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století, *Historická demografie* 26, 2002, s. 82.

¹⁹⁶ Přestože je jejich počet omezen, vzhledem k množství sňatků, u kterých není známé přesné datum. Viz tabulka v příloze č. 1.

¹⁹⁷ V databázi se nacházejí pouze tři v každém měsíci. Tamtéž.

¹⁹⁸ Při svatbě Jáchyma z Hradce s Annou z Rožmberka byl král Ferdinand I. pozván jak Jáchymem, tak i poručníky Anny Rožmberské a na svatbě ho zastupoval nejvyšší převor řádu johanitů Zdeněk Berka z Dubé. V. Bůžek – J. Hrdlička, *Rodinný život*, s. 147.

¹⁹⁹ Vilém z Rožmberka patřil mezi oddané služebníky Rudolfa II. i jeho otce Maxmiliána II., proto lze přímou účast císaře pokládat za projev osobní náklonnosti. P. Král, *Křtiny*, s. 452.

se také panovník účastnil, pokud byl sám iniciátorem spojení dvou šlechtických rodů.²⁰⁰ Organizace svatby členem habsburské rodiny patřilo k jednomu ze způsobů, jak mohl panovník ocenit věrné služby šlechtice.²⁰¹

U šlechtických svateb bývalo obvyklé barevné sladění oděvů jednotlivých hostů. Barevná kombinace byla pro hosty ze strany nevěsty a ženicha odlišná a bývala sdělena s předstihem, často už s oznámením o chystané svatbě, aby si hosté stihly dát ušít dostatečně reprezentativní oděv v požadované barvě.²⁰²

Samotná svatba začínala obřadem v kostele²⁰³ se svatebním kázáním, po kterém následovalo předávání darů a svatební veselí s hostinou,²⁰⁴ které trvalo obvykle více dnů. Dále následovala svatební noc, která patřila v raném novověku také mezi veřejné záležitosti a předání jitřního daru²⁰⁵ nevěstě. Ten býval stanoven už svatební smlouvou, většinou v podobě šperku.

Po skončení svatby se ženich vrátil domů a připravoval se na příjezd nevěsty - tzv. přínos, který patřil také mezi veřejné slavnosti. Přínos první manželky Viléma z Rožmberka, Kateřiny Brunšvické, se konal více než půl roku po svatbě, kdy se dostavila v doprovodu své rodiny na manželovo sídlo do Českého Krumlova.²⁰⁶

Nevěsta si s sebou do svého nového domova přivázela výbavu a manžel jí připravil ženskou část rezidence s ubytováním pro její doprovod, tzv. fraucimor²⁰⁷. Po přínosu nevěsty začínal společný život manželů.²⁰⁸

²⁰⁰ Více v kapitole Zahraniční sňatky.

²⁰¹ P. Král, Křtiny, s. 453.

²⁰² P. Vorel, Aristokratické svatby, s. 202.

²⁰³ Obřad v kostele nebyl do počátku 17.století závazný, jako závazný jej stanovila až pražská synoda roku 1605 na základě usnesení Tridentského koncilu z 11. 11. 1563, podle kterého byl sňatek umožněn pouze za přítomnosti faráře se souhlasem obou snoubenců, měl se konat během mše a po jejím skončení byl zapsán do matriky. J. Grulich, Populační vývoj, s. 232-23. Srov. J.-C. Bologne, Svatby, s. 179.

²⁰⁴ Hostinám se věnuje Josef Hrdlička, Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (Ke stavu a perspektivám výzkumu každodenní kultury), Český časopis historický 98, 2000, s. 18-47; Týž, Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku, in: V. Bůžek - P. Král (edd.), Slavnosti, s. 293-314.

²⁰⁵ Jednalo se o dárek ženicha nevěstě po svatební noci jako poděkování za její panenství. B. Bastl, Tugend, s. 52.

²⁰⁶ J. Pánek, Životy I, s. 155-157.

²⁰⁷ Z německého „Frauzimmer“. Označení fraucimor se používalo pro ženskou část šlechtického sídla, kterou bývala manželka pána domu se svým doprovodem, tak i jako označení pro vlastní doprovod

4. Výběr partnerky

Jaká ale měla být ideální manželka? Z raného novověku existuje řada pojednání dobových moralistů, která se zabývají výchovou dívek a jejich přípravou na manželství.²⁰⁹ Podle nich byly žádoucí spíše ženy vzhledově nenápadné, protože přílišná krása v sobě skrývala mnohá nebezpečí.²¹⁰ Hlavní důraz byl kladen na charakterové vlastnosti, z nichž nejdůležitější byly pokora, poslušnost, zbožnost, mlčenlivost a pracovitost.²¹¹

Rady, jaké vlastnosti by měla mít manželka a jak se k ní po sňatku chovat, aby bylo manželství šťastné dostal od svého otce Jaroslav Hasištejnský z Lobkovic. Ten jej nabádá, aby při výběru nevěsty upřednostňoval uši před očima, to znamená aby dbal více na to, co o nevěstě a jejích vlastnostech uslyší, než na její vzhled.²¹²

I Ludvík z Pernštejna žádá ve svém naučení rodičům otce, aby mu vybral nevěstu urozenou a ctnou, ani ne moc bohatou a příliš krásnou, ale moudrou, bohobojnou, poctivou a prostou pomluv.²¹³ Stejně i měšťan Jan Kocín z Kocínetu

šlechtičny. Ten tvořily většinou neprovdané dívky ze šlechtických rodin. Věra Petráčková – Jiří Kraus a kol., Akademický slovník cizích slov, Praha 2001, s. 245. Více J. Janáček, *Ženy*, s. 93-102. Srov. s fraucimorem habsburských císařoven a arcivévodkyň: K. Keller, *Hofdamen*, s. 17-31.

²⁰⁸ Martin Holý, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 22-32.

²⁰⁹ Více Ilona Slabová, *Konstrukce ženskosti v raném novověku*, České Budějovice 2008, zejm. s. 25-63.

²¹⁰ L. Tupá, *Šlechtična*, s. 17.

²¹¹ I. Slabová, *Konstrukce*, s. 94-106.

²¹² „*Chcešli se ženiti, hled' šlechetnosti a zachování rodičův, a žeň se ušima a ne očima, a raději kterouž pojítí chceš, zvěz, a na místo přezvěz její obyčeje, než měj a ptej se na těch, kdožby jejích obyčejů svědomi byli, aby se nezklamal, a v angelské postavě aby sobě čerta nepojal. Neb ji nebudeš moci prodati a odbýti pojma ji, a jako koně šada koupě jej zase prodati a nebo profrejmarčiti. Pojmešli dobrou a ctnou, tehdy máš čest, radost a srdci svému veliké potěšení, pakli pojmeš zlou, hněvivou, tehdy máš hanbu, žalost, čerta a celé peklo v domě každý den, leč z toho smrt pomůže, a tě s ní rozloučí.... Ženě hněvivé, všetečné a blekotné, cožť poví na koho, ne všemu věř; prvé se na jiných toho grunter vyptej a pravdy, aby, uvěře jí, něco náhle neučinil, ješto by toho potom pykal. Neb zlá žena z hněvu ledacos sobě smyslí, na kohož se rozhněvá, leda se pomstila na tom, k tomuž zlou vůli má.*“ František Bolemír Květ (ed.), *Urozeného Pána Pana Jana z Lobkovic na Hasištejně správa a naučení jeho synu Jaroslavovi o tom, co činiti a co nechatí, a kterak se a pokud v čem zachovati má*, Praha 1851, s. 13-16.

²¹³ Antonín Jaroslav Vrťátko (ed.), *Ludvíka z Perštýna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá*, Časopis musea království českého 38, 1864, s. 64-65.

v *Abecedě pobožné manželky a rozšafné hospodyně* dává přednost kladným vlastnostem manželky před vzhledem. Podle něj sváděla ženská krása muže k hříšnému životu a měla sklony k parádivosti, lenosti a nehospodárnosti. Na druhou stranu na sebe měla žena dbát i při domácích pracích a být vždy upravená. Jednoznačně však u manželky upřednostňoval charakterové vlastnosti před vzhledem.²¹⁴

Vzhled budoucí manželky tedy neměl být podle dobových konvencí tím hlavním kritériem jejího výběru. Jaké tedy byly aspekty, podle kterých muž svou partnerku hledal? Podle mravokárců neměl být na prvním místě ani majetek, naopak vyzdvihovali společenskou rovnost partnerů, podobnost věku a zákaz pokrevního příbuzenství.²¹⁵ Jaká ale byla realita?

4.1. Věk při vstupu do manželství

Výběr vhodného manžela či manželky byl v raném novověku v zásadě v rukou rodičů, popřípadě poručníků a podílel se na něm široký okruh osob, především příbuzných a dalších „pánů a přátel“. V řadě případů byl sňatek mezi příslušníky panského stavu domluven už v dětství, zajištěn smlouvou a uskutečnil se po dosažení plnoletosti obou snoubenců. Na druhou stranu se předpokládalo, že pár vytvoří po uzavření manželství vlastní domácnost, takže bylo žádoucí, aby byl muž před svatbou ekonomicky zajištěn. Podle Beatrix Bastlové se tedy dá přepokládat, že existovala přímá souvislost mezi dědictvím a uzavřením manželství, která se projevovala ve věku snoubenců.²¹⁶

Richard van Dülmen uvádí průměrný sňatkový věk u žen v raném novověku 24-25 let,²¹⁷ Josef Petráň bere jako průměrný sňatkový věk u aristokratických vrstev v raném novověku u žen věk 22 let.²¹⁸

Obecně za sňatku schopnou byla dívka považována po dovršení 15 let věku. Stávalo se však, že svatební smlouva byla uzavřena i dříve. Pak se zpravidla čekalo právě na patnácté narozeniny nevěsty, po kterých mohl být svazek naplněn. Vilém

²¹⁴ J. Janáček, *Ženy*, s. 10-11.

²¹⁵ I. Slabová, *Konstrukce*, s. 113.

²¹⁶ Ten byl podle Beatrix Bastlové u rakouské šlechty při prvním sňatku u mužů asi 27 let a u žen 22 let. Beatrix Bastl, *Manželstvo a výběr partnera v Rakúsku v ranom novoveku*, in: Tünde Lengyelová (ed.), *Žena a právo: právné a společenské postavení žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 164-167.

²¹⁷ R. van Dülmen, *Kultura I*, s. 138.

²¹⁸ J. Petráň, *Dějiny II/1*, s. 199.

z Pernštejna provdal roku 1496 svou jedenáctiletou dceru Bohunku za šestnáctiletého Jindřicha z Lipé, svatební smlouva však stanovila, že k naplnění manželství dojde až za čtyři roky, tedy po dovršení Bohunčiných 15. narozenin.²¹⁹ Z údajů shromážděných v databázi vyplývá, že celých 19 % nevěst z českých šlechtických rodin vstoupilo do manželství před dovršením 15. roku života.²²⁰

Za nejvhodnější věk na provdání dívek bylo bráno 15 až 20 let. To dokládá i fakt, že v tomto rozmezí se vdávala polovina nevěst (52 %).²²¹ Například všechny dcery Jana a Vojtěcha z Pernštejna byly provdány ve věku 15-16 let.²²² Po dosažení věku 25 let byly už dívky obecně považovány za „staré“ a jejich šance na uzavření sňatku se rok od roku snižovala. Existují ale samozřejmě i výjimky, které tvoří 7 % případů.²²³ Nejmladší sestra Viléma a Petra Voka z Rožmberka Eva se poprvé vdávala ve svých 27 letech za uherského šlechtice Mikuláše Zrinského ze Serynu. Nejstarší dcera Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara Johanka se provdala až ve svých 28 letech v Itálii, kam odešla v doprovodu vdovy Marie Habsburské, za vévodu Fernanda de Aragón de Villahermosa.²²⁴

Po dosažení 30 let měla žena už pouze minimální šanci na uzavření sňatku. Eva Eusebie, dcera Jiřího staršího Popela z Lobkovic na Chlumci, se dokonce vdávala až ve 34 letech. Její situace ji ovšem neumožnila uzavřít sňatek dříve. Po uvěznění svého otce za spiknutí proti Rudolfovi II. se snažila pro Jiřího vyprosit u císaře milost, po vydání apologie byla však sama uvězněna v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě odkud byla propuštěna až po otcově smrti roku 1607. Hned následujícího roku se provdala za svého bratrance Jana Mikuláše Popela z Lobkovic na Chlumci.²²⁵

²¹⁹ P. Vorel, Páni, s. 216.

²²⁰ Údaje jsou omezené tím, že se sňatkový věk dá doložit pouze u malé skupiny nevěst, vzhledem k nedostatku údajů o datech narození a často i svatby manželek českých pánů. Věk při vstupu do prvního manželství se podařil zjistit pouze u 58 žen z databáze. Viz tabulka v příloze č. 2.

²²¹ Českých nevěst se v tomto věkovém rozmezí provdalo 46 % a cizinek 67 %. Tamtéž.

²²² Jedná se o předposlední generaci rodu z Pernštejna, Janovy dcery Markétu (nar.1514), Johanu (nar.1516), Kateřinu (nar.1518), Marii (nar.1524) a Kateřinu (nar.1534) a Vojtěchovy dcery Bohunku (nar.asi 1519) a Annu (nar.asi 1525).

²²³ Viz tabulka v příloze č. 2.

²²⁴ Charlotte Fritzová – Jindřich Růžička, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 64.

²²⁵ P. Mžýková, – P. Mašek – S. Kasík, Lobkowiczové, s. 34-35. Srov. také J. Janáček, Ženy, s. 128-146.

U žen, které se do Čech provdaly ze zahraničí, se sňatkový věk liší především v tom, že na rozdíl od českých nevěst nebyla nalezena žádná, která by se provdala ještě před dovršením 15 let.²²⁶ To může být zapříčiněno tím, že svatební smlouvy mezi dětmi byly uzavírány především v blízkém okruhu „pánů a přátel“ po domluvě rodičů a hlavním cílem bylo upevnění vztahů mezi spřízněnými rody. Takto byl například domluven sňatek mezi Kateřinou z Pernštejna a Vilémem z Lipé v době, kdy bylo nevěště pouhých pět let. Snoubenci byli zároveň blízcí příbuzní, protože Kateřinina teta Bohunka, sestra jejího otce, byla zároveň Vilémovou babičkou. Byla to pravděpodobně také ona, kdo byl hlavní iniciátorkou tohoto sňatku, Kateřina totiž po jeho uzavření měla dědit Bohunčin majetek.²²⁷

U mužů je průměrný sňatkový věk uváděn zpravidla mezi 27-28 lety,²²⁸ vzhledem k tomu, že šlechtic se obvykle ženil až po ukončení vzdělání a absolvování kavalírské cesty po evropských aristokratických dvorech.²²⁹ Většinou bylo také žádoucí, aby měl před sňatkem zajištěnou ekonomickou nezávislost. U českých panských rodů se však polovina šlechticů oženila ještě před dosažením 25 let, z toho nejvíce v rozmezí 21-25 let.²³⁰ Pokud se ale objevila vhodná nevěsta, uskutečnil se sňatek i dříve. Například Vilém z Pernštejna oženil svého sedmnáctiletého syna Vojtěcha s Markétou Kostkovou z Postupic. Jednalo se ovšem o dvojité sňatek, neboť starší syn Jaroslav si zároveň bral sestru Markéty Annu Kostkovou z Postupic. Při sňatcích šlo především o získání panství Lanškroun a Lanšperk.²³¹

Nezřídka se muži poprvé ženili až po dosažení 35 let věku. Takových mužů bylo v Čechách 14%. Vojtěchův otec Vilém z Pernštejna se poprvé ženil ve 37 letech s mladičkou Johankou z Liblic.²³² Ve svých 41 letech se poprvé ženili Jošt III.

²²⁶ Opět však s ohledem na to, že přesný věk vstupu do manželství je znám pouze u malého vzorku nevěst. Viz tabulka v příloze č. 2.

²²⁷ Sňatek se však nikdy neuskutečnil, viz kapitola 5.4.1. Ženy provdané do ciziny.

²²⁸ R. van Dülmen, *Kultura I*, s. 138; B. Bastl, *Manželstvo*, s. 164-167.

²²⁹ Ke kavalírským cestám více V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 293-303; P. Maťa, *Svět*, s. 307-317; Zdeněk Hojda, *Kavalírské cesty v 17. století a zájem české šlechty o Itálii*, in: *Itálie, Čechy a střední Čechy*, Praha 1986, s. 216-239.

²³⁰ Stejně jako u žen je sňatkový věk zkoumán pouze u mužů u nichž je znám aspoň rok narození a rok vstupu do prvního manželství a podařil se určit u 78 mužů z databáze. Viz tabulka v příloze č. 2.

²³¹ P. Vorel, *Páni*, s.100.

²³² Tamtéž, s. 72.

z Rožmberka i jeho syn Petr Vok. Jak Jošta, tak Petra Voka vedly k poměrně pozdnímu sňatku podobné důvody.

Jošt III. byl třetím z pěti synů Voka z Rožmberka. Nejstarší bratr Jindřich zemřel v dětském věku, druhý Jan se dal na duchovní dráhu a ze zbylých dvou byl ženatý pouze Jindřich, který však zemřel bez potomků už roku 1526. Pokud neměl Rožmberský rod vymřít po meči, bylo potřeba zajistit mužské potomky.

Ve stejné situaci se ocitl o půl století později Joštův nejmladší syn Petr Vok poté, co se jeho staršímu bratru Vilémovi nepodařilo zplodit potomka ani s jeho třetí manželkou. Otázkou ovšem zůstává, proč si jako manželku, od které by měl očekávat především rození dětí, vybral tehdy teprve asi třináctiletou Kateřinu z Ludanic.²³³ Jedním z důvodů mohl být majetek. Od sedmdesátých let 16. století začal mít Petr Vok problémy s věřiteli, kteří se domáhali vrácení půjčených peněz. Pokud chtěl sňatkem získat peníze, měl dvě možnosti. Tou první byla bohatá vdova, u které však byla menší pravděpodobnost narození potomka. Druhou možností byla bohatá dosud neprovdaná dívka, nejlépe univerzální dědička. Právě takovou byla Kateřina z Ludanic, poslední členka starobylého moravského rodu.²³⁴ Dalším z faktorů, které mohly ovlivnit Vokovo rozhodnutí, byla Kateřinina příslušnost k Jednotě bratrské, se kterou sám sympatizoval. Petr Vok se tak sňatkem dostal do kontaktu s moravskou bratrskou šlechtou a počátkem osmdesátých let 16. století sám přestoupil na bratrskou víru.²³⁵ Sečteme-li všechny tyto faktory, jeví se Kateřina pro Petra Voka jako ideální manželka.²³⁶ Dědice se však nakonec nedočkali, takže Petr Vok se stal posledním členem nejmocnějšího rodu v království.

4.2. Urozenost

Jaké tedy byly aspekty pro výběr vhodného partnera nebo partnerky? Podle Beatrix Bastlové byly hlavními cíli hospodářský profit pro rodinu, rovnost obou

²³³ O Kateřině z Ludanic více Zdeněk Vybíral, Zánik rodu Ludaniců, Časopis Matice moravské 115, 1996, s. 237-250.

²³⁴ I když se její dědictví díky správě poručníků podstatně zmenšilo, přesto získal Petr Vok sňatkem panství Helfštejn a Lipník nad Bečvou. Z. Vybíral, Zánik, s. 237-249.

²³⁵ J. Pánek, Životy II, s. 657.

²³⁶ U Kateřiny se projeví známky duševní poruchy. V 90. letech navíc udržovala poměr s komorníkem a několikrát odjela bez manželova vědomí na své moravské statky. Více Tamtéž, s. 497, 657; Týž, Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka, Praha 1996, s. 113-128.

partnerů ve společenské hierarchii, zachování kontinuity rodu a zabezpečení šlechtického majetku.²³⁷

Aktivita při výběru partnerky pocházela většinou ze strany ženicha a hlavním aktérem býval, pokud byl ještě naživu, jeho otec. Ale i v případě, že si vybíral manželku sám již dospělý muž, musel respektovat určitá pravidla. Předně musel dbát na to, aby budoucí manželka byla z urozeného rodu. Z počátku 17. století jsou známé dvě smlouvy jako opatření před nerovnými sňatky, které mezi sebou podepsali členové významných panských rodin. 28. března 1611 podepsalo deset pánů z Lobkovic,²³⁸ tedy všichni v té době dospělí členové rodu, s císařovým souhlasem, že žádný z nich ani z potomků se nesmí oženit se ženou, která by nebyla zplozena z poctivých rodičů a nebyla ze stavu panského nebo aspoň starobylého rytířského. Pokud by to některý nedodržel, jeho statky propadnou nejbližšímu příbuznému a on už nikdy nesmí užívat titul ani erb lobkovického rodu.²³⁹

Podobnou smlouvu podepsali 27. ledna 1629²⁴⁰ všichni žijící zástupci čtyř větví rodu pánů z Kolovrat.²⁴¹ Domluvili se, že pokud by se někdo nynější nebo budoucí dopustil toho, že by si vzal osobu, která by nepocházela z panského nebo rytířského rodu, aby jim nedovolili používat jméno a erb kolovratského rodu a jejich děti neměli považovat za příbuzné. Když se pak Zdeněk Novohradský z Kolovrat oženil ve Španělsku s málo urozenou Eleonorou de Rojas, vzbouřili se proti tomu ostatní členové rodu a jejich syna Jana Václava nechtěli uznat za příbuzného. Uznán byl nakonec až na přímluvu císaře a pražského arcibiskupa.²⁴²

Důležitým kritériem výběru nevěsty byl tedy především dostatečně urozený původ. U panského stavu jako celku tvořily téměř polovinu nevěst (48 %) ženy z panského stavu, jednou třetinou nevěst (30 %) byly ženy – rytířky a 4 % žen

²³⁷ B. Bastl, *Manželstvo*, s. 164-176.

²³⁸ Kryštof Hasištejnský na Údlicích, Děpolt Popel, Ladislav IV. Popel, Vilém st. Popel, Zdeněk Vojtěch Popel, Jan Kryštof Popel, Jan Mikuláš Popel na Chlumci, Vilém ml. Popel na Bílině, Václav Popel na Bílině a Václav Vilém Popel na Duchcově.

²³⁹ A. Sedláček, *Pýcha*, s. 14.

²⁴⁰ Smlouvu potvrdil 15. září 1634 císař Ferdinand II. Tamtéž.

²⁴¹ Vilém Jindřich Bezdrůžický, Jindřich, Albrecht IV., Ferdinand, Oldřich František, Jaroslav Julius, Vilém Bedřich, Julius Albrecht, Zdeněk Lev a Zbyněk Leopold Libštejnští, Zdeněk a Jáchym II. Novohradští a Bohuslav Jiří, Maxmilián, Kryštof Jaroslav, Vilém Albrecht a Rudolf Jošt Krakovští.

²⁴² A. Sedláček, *Pýcha*, s. 14-15.

pocházelo z hraběcích rodin.²⁴³ Nepatrně nižší počet nevěst z panského stavu se vyskytuje u prvních sňatků, tvoří 46 %, zatímco ženil-li se muž podruhé, potřetí nebo počtvrté, přesahují nevěsty z panských rodin vždy 50 %.²⁴⁴ To může být zapříčiněno tím, že pokud se muž po smrti manželky rozhodl oženit znovu, vedl ho k tomu především nedostatek mužských potomků. Při prvním manželství mohl dát přednost velkému věnu, které přinášela i rytířka, když se s ní ale nedočkal mužského potomka, zvolil si jako další manželku raději sobě rovnou nevěstu, do které vložil naděje na pokračování rodu.

Jak ukazují výsledky výzkumu, nehrálo při výběru urozené nevěsty roli v jakém pořadí se muž narodil svému otci. Jinými slovy druhorození synové měli v raném novověku nárok na stejně urozenou nevěstu jako prvorození. U těch ženy z panského stavu tvořily 47 % všech manželek, u druhorozených to bylo 42 % a u synů narozených svému otci jako třetí a další v pořadí tvořily ženy z panského stavu 48 % nevěst. Manželky z rytířských rodin byly vybírány ve 30 % manželství, ať už se muž narodil jako prvorozený nebo ne.²⁴⁵

U rodů povýšených do panského stavu až během sledovaného období let 1500 až 1650 je situace poněkud odlišná. Dokud rod setrval v rytířském stavu, tvořily převážnou část nevěst ženy ze stejně urozených rodů (68 %), ženy z panského stavu byly zastoupeny pouze 16 %.²⁴⁶ Jakmile byl rod povýšen do panského stavu, téměř polovina nevěst už pocházela z panských rodin. Například rod Leskovců z Leskova byl do panského stavu povýšen roku 1583. Mezi léty 1500 a 1650 se oženilo šestnáct mužů. Z toho osm jich bylo v rytířském stavu a osm v panském. U mužů-rytířů se jako manželky vyskytují výhradně nevěsty z rytířských rodin, u pánů je mezi všemi sedmnácti manželkami už osm z panského stavu.²⁴⁷ Jak už bylo řečeno, šlechtila se žena při sňatku po svém muži. Pokud se tedy dáma z panského stavu provdala do rytířského rodu měla nárok pouze na titul rytířky a stejně tak její děti. Takovéto dobrovolné snížení sociální statutu bylo pro mentalitu raně novověkého člověka nemyslitelné. Proto se

²⁴³ Viz tabulka v příloze č. 3. U 15 % nevěst se stav nepodařil zjistit, je tedy uveden jako neznámý a zbylá 3 % tvoří tituly jiné, většinou knížecí tituly, jako v případě manželek Vilém z Rožmberka, popřípadě tituly, které se v zemích Habsburské monarchie nepoužívaly.

²⁴⁴ U druhých manželství je to 55 %, u třetích 56 % a čtvrtých 57 %. Tamtéž.

²⁴⁵ Viz tabulka v příloze č. 4.

²⁴⁶ Viz tabulka v příloze č. 5.

²⁴⁷ Viz rodokmen v příloze č. 6.

nevěsty z panských rodů objevují až u mužů, kteří byli povýšeni do stavu panského. To se také jeví jako pochopitelné, protože pokud byl rytíř povýšen do panského stavu, snažil se svůj sociální status potvrdit a navázat nové příbuzenské vztahy v rámci nové skupiny. To se dalo nejlépe uskutečnit právě sňatkem s dcerou z panské rodiny.

Ke konci sledovaného období se v Čechách začaly uplatňovat ve větší míře tituly užívané ve Svaté římské říši. Do hraběcího popřípadě knížecího stavu bylo povýšeno několik panských rodin. S tím souvisí i větší zastoupení nevěst z hraběcích rodin. U mužů užívajících titul hrabě tvoří ženy-hraběnky 20 % nevěst a ženy z panského stavu už jen 40 %.²⁴⁸ To opět souvisí se snahou upevnit sňatkem svůj nově získaný sociální status.

Rytířky se stávaly žádanými nevěstami pro pány především pokud byly univerzálními dědičkami.²⁴⁹ V takovém případě platilo, že žena se šlechtí po svém muži, tedy že po svatbě jí náležel titul paní, stejně jako jejím dětem.²⁵⁰ Tak přišel například Albrecht z Valdštejna k rozsáhlým statkům na Moravě poté, co se roku 1609 oženil s vdovou Lukrécie Nekšovou z Landeka, poslední členkou moravské větve rytířského rodu.²⁵¹

4.3. Majetek

Jedním z dalších požadavků při výběru budoucí manželky byl tedy majetek. V Čechách byl největší podíl majetku soustředěn v rukou několika nejbohatších panských rodin.²⁵² Pokud muž z bohatého panského rodu hledal také bohatou nevěstu, musel se porozhlédnout v nejbližším okolí, většinou právě v okruhu „pánů a přátel“. Je tedy zřejmé, že bohaté panské rody v Čechách byly mezi sebou spřízněné nejen přátelskými, ale i příbuzenskými vztahy právě díky uzavíraným manželstvím. Vezmeme-li v úvahu již zmíněné dochované berní rejstříky s odhadem majetku, vyskytuje se mezi deseti nejbohatšími rody v království v letech 1529, 1557 a 1615 celkem 17 panských rodin,²⁵³ z toho všechny, kromě Šliků, patří mezi starobylé panské

²⁴⁸ Viz tabulka v příloze č. 7.

²⁴⁹ Rytířky tvořily asi třetinu všech nevěst, viz tabulka v příloze č. 3.

²⁵⁰ P. Vorel, *Aristokratické svatby*, s. 198.

²⁵¹ J. Loch, *Heraldika*, s. 42-43.

²⁵² Viz kapitola 2.2.2 Velikost majetku.

²⁵³ Jedná se o Pernštejny, Rožmberky, pány z Kolovrat, Lobkovice (dohromady větve Hasištejnských i Popelů), pány z Rožmitálu, Šliky z Pasounu a Holejče, Švamperky, Slavaty z Chlumu a Košumberka,

rody. Pokud tedy muž z jedné z těchto rodin měl zájem o bohatou nevěstu, musel si vybrat opět v rámci této skupiny.²⁵⁴ Takové sňatky tvoří 34 % manželství. Manželkami nejbohatších mužů se mnohem častěji stávaly ženy z panského stavu (63 %) a také hraběnky ze sousedních zemí (7 %), méně jsou zde zastoupeny ženy z rytířského stavu (16 %).²⁵⁵ To zřejmě souvisí se skutečností, že rytířky se stávaly vyhledávanými manželkami především kvůli majetku a u nejbohatších rodů v zemi nebyl majetek na prvním místě při výběru partnerky. Naopak se muži z těchto rodin více ženili z hraběnkami z říše. To souvisí s mentalitou předbělohorského panského stavu v Čechách. Protože zákon uznával za nejvyšší titul panský i pro rody, které vlastnily hraběcí titul v říši, považovali se čeští pánové z předních šlechtických rodin za rovné říšským hraběcím rodinám a potvrzovali to právě sňatky s hraběcími dcerami.

V berním rejstříku z roku 1615 se mezi nejbohatšími rody nově objevuje i několik původně rytířských rodin. Jedná se o Trčky z Lípy, Vchynské ze Vchynic, Hrzány z Harasova a Hodějovské z Hodějova. U těchto rodů tvoří téměř polovinu manželek (45 %) ženy z rytířského stavu, ale vzhledem k tomu, že rody byly do panského stavu povýšeny až ke konci sledovaného období, není toto číslo nijak překvapivé. Manželky z panského stavu jsou zastoupeny 34 %, z toho 15 % nevěst pocházelo z nejbohatších panských rodin a 3 % jsou ženy z hraběcích rodin.²⁵⁶

Žadánými nevěstami se stávaly ženy bez mužských sourozenců, u kterých byla naděje, že se stanou univerzálními dědičkami. Lucie Otýlie z Hradce, jediná dědička hradeckého dominia, byla již zmíněna, stejně tak i Kateřina z Ludanic, poslední členka starobylého moravského panského rodu, se kterou se oženil Petr Vok z Rožmberka.²⁵⁷

Žadánými dědičkami se staly také sestry Eliška Kateřina a Markéta Salomena ze Smiřic. Dědicem rozsáhlého majetku rodu Smiřických byl jejich bratr Albrecht Jan, který však roku 1618 náhle zemřel.²⁵⁸ Z mužských potomků zůstal naživu už jen slabomyslný Jindřich Jiří. Vystala tedy otázka, kdo se ujme rodového majetku. Správy se ujala Markéta Salomena, provdaná za Jindřicha Slavatu z Chlumu a Košumberka,

Šternberky, Švihovské z Rýzemberka, pány z Veitmile, Vartemberky, Krajíře z Krajku, pány z Hradce, Kostky z Postupic, Berky z Dubé a Smiřické ze Smiřic. Viz tabulka v příloze č. 16.

²⁵⁴ Viz rodokmen v příloze č. 8.

²⁵⁵ Viz tabulka v příloze č. 9.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 91.

²⁵⁸ M. Lembergová, Hanavské zasnuby, s. 15-18.

kteřá se stala i poručnící bratra Jindřicha Jiřího. O dědictví se však hlásila i její starší sestra Eliška Kateřina, se kterou se po dlouhých jedenácti letech věznění oženil Ota Jindřich z Vartemberka. Eliška Kateřina však podle zákona nárok na dědictví pozbyla díky svému vztahu s neurozeným Jiříkem Vágnerem.²⁵⁹ Spor nakonec skončil tragédií na jičínském zámku roku 1620, kde se Eliška usadila se svým manželem a pokoušeli se ovládnout panství. 1. února 1620 se do Jičína sjela královská komise, aby sepsala inventář statků, které v té době těhotné Elišce Kateřině podle práva nenáležely. Komisaři však spolu s Eliškou Kateřinou a jejím švagrem Jindřichem Slavatou zemřeli na zámku při výbuchu střelného prachu.²⁶⁰ Dědicem obrovského majetku Smiřických se po Bílé hoře, kdy ovdovělá Markéta Salomena opustila s malým synem i duševně nemocným bratrem Čechy, stal vzdálený příbuzný Albrecht z Valdštejna.²⁶¹

Velikost majetku tedy byla jedním z důležitých kritérií výběru nevěsty. Ovšem ne vždy muselo být velké věno vnímáno kladně. Jak již bylo zmíněno, dával muž své budoucí manželce k věnu obvěnění, tedy zajištění v případě jeho smrti, které u panny čítalo dvou a půl násobek výše věna. Pokud tedy bylo věno příliš vysoké, mohlo se stát naopak překážkou případného sňatku, zvláště pokud manželka ovdověla a rodina zesnulého manžela musela vdově vyplatit obvěnění.²⁶²

Jedním z dalších kritérií při výběru nevěsty mohla být tradice rodiny, popřípadě celého rodu. To znamená, že muž se po nevěstě mohl poohlížet v rodině, ze které již pocházely jeho příbuzné v ženské linii. Rodová paměť hrála důležitou roli v životě raně novověkých šlechticů, od dětství slýchali o hrdinských činech urozených předků, které chtěli následovat. I při výběru budoucí manželky mohl být kladen důraz na rodovou tradici, žena musela odpovídat rodinné strategii, musela být z dostatečně urozeného rodu nebo i z rodiny se kterou pojila rodinu ženicha rodová paměť.²⁶³

²⁵⁹ Při řešení dědického sporu obou sester se vycházelo z ustanovení zemského zřízení o ztrátě nároků na dědictví v případě, že by panna nezachovala své panství a to se podařilo dokázat. J. Francek, Příběh, s. 94.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 98-100.

²⁶¹ Albrechtovou matkou byla Markéta Smiřická, sestřenice otce Elišky Kateřiny a Markéty Salomeny Zikmunda Smiřického ze Smiřic.

²⁶² Více B. Bastl, Tugend, s. 76-83; L. Tupá, Šlechtična, s. 35-41 a 83-86.

²⁶³ O rodové paměti více V. Bůžek – P. Král (edd.), Paměť urozenosti, Praha 2007.

Přesto rody, kde by se partnerky tradičně vybíraly ze stejných rodin, najdeme v Čechách jen výjimečně. Takovou výjimkou mohou být páni z Talmberka, kde ve třech generacích po sobě najdeme nevěsty a ženichy z Lobkovického rodu.²⁶⁴

4.4. Sňatky mezi příbuznými

Na prvním místě se budoucí ženich nebo nevěsta vybírali z okruhu „pánů a přátel“, především z domácího prostředí.

Vzhledem k tomu, že domácí sňatkový trh byl díky požadavkům na dostatečnou urozenost budoucí partnerky poměrně omezený, nebylo výjimkou uzavírání sňatků mezi blízkými příbuznými. K uzavření takového svazku byl zapotřebí církevní dispens, pro představitele vysoké šlechty nebyl však většinou problém souhlas získat.²⁶⁵

O dispens si musel zažádat například Jan z Pernštejna roku 1587 před sňatkem se svou sestřenicí Marií Annou Manrique de Lara y Mendoza, Marie byla totiž dcerou bratra Janovy matky Marie Maxmiliány Manrique de Lara. O dispens musel zažádat i Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka před svatbou s dědičkou hradeckého panství Lucií Otýlíí z Hradce. Jeho babička Alžběta z Hradce byla zároveň sestrou dědečka Lucie Otýlie Jáchyma z Hradce.²⁶⁶

Šlechtické sňatky mezi příbuznými nebyly tedy v raném novověku nic neobvyklého. Novým svazkem se upevňovaly starší rodinné a přátelské vazby a věno zůstávalo prakticky v rodině. Podle Beatrix Bastlové tvořily v Rakousku příbuzenské sňatky asi 2% veškerých manželství.²⁶⁷ V Čechách to bylo téměř dvakrát tolik, tedy asi 4%.²⁶⁸ Opět tu však narážíme na nedostatek informací. Řada manželek totiž pochází ze stejného rodu jako jejich manžel, ovšem jestli byli v blízkém příbuzenském vztahu už se nepodařilo zjistit, protože často chybějí údaje o rodičích nevěsty. Kdyby byly známe všechny potřebné údaje, dá se předpokládat, že by poměr příbuzenských sňatků byl mnohem vyšší.

²⁶⁴ Viz příloha č. 10.

²⁶⁵ B. Bastl, Tugend, s. 53. Lateránský koncil roku 1215 zakázal sňatky osob do 4. stupně příbuzenství ať šlo o příbuzenství pokrevní, sešvagřené nebo kmotrovství. Tamtéž.

²⁶⁶ M. Holý, Šlechtické sňatky, s. 16.

²⁶⁷ Beatrix Bastlová našla mezi 288 svatebními smlouvami 6 s dispensem. B. Bastl, Tugend, s. 53.

²⁶⁸ Viz tabulka v příloze č. 11.

Mezi nejbohatšími panskými rody v Čechách tvořily příbuzenské sňatky dokonce 6 % všech manželství.²⁶⁹ I přesto, že může vyšší číslo než u celého panského stavu souviset s větším množstvím dochovaných informací u těchto rodů,²⁷⁰ domnívám se, že příbuzenské sňatky byly častější. Členové starobylých bohatých panských rodů hledali své budoucí manželky častěji opět mezi starobylými bohatými rody, tedy mezi sobě rovnými, v nejbližším okruhu „pánů a přátel“. Velikost majetku se totiž poměrně snadno mohla zmenšit při velkém množství potomků, hlavně dcer, kterým bylo při sňatku nutné vyplatit věno, někdy v podobě nemovitého majetku. Proto, chtělo-li příbuzenstvo, aby majetek zůstal v rodině, nezbývalo než provdat dcery za nejbližší příbuzné.

Ve dvou po sobě jdoucích generacích rodu Popelů z Lobkovic je možné najít hned pět příbuzenských sňatků. Druhou manželkou Kryštofa mladšího se stala roku 1581 vnučka otcova bratrance Eliška. Jeho bratranec Jan mladší se podruhé oženil s vlastní sestřenicí Kateřinou a Janova sestra Markéta se stala třetí manželkou syna otcova bratrance Jana V. Bratrance byli i otcové Viléma mladšího a jeho manželky Benigny Kateřiny. Vlastní sestřenice s bratrancem byli manželé Jan Mikuláš a Eva Eusebie Popelové z Lobkovic.²⁷¹

Motivy k uzavírání sňatků mezi blízkými příbuznými mohly být různé. Jedním z nich byl požadavek na dostatečnou urozenost nevěsty, kterou příslušnost ke stejnému rodu zajisté zaručovala. Dále snaha upevnit příbuzenské vazby mezi členy rodu.²⁷²

²⁶⁹ Viz tabulka v příloze č. 12.

²⁷⁰ O řadě nejbohatších panských rodech existují monografie, takže se rodokmen lépe sestavuje. V. Borůvka, Rodopis; J. Jánský, Páni; M. Kolář, Rod; S. Kotlářová, Páni; P. Mžková – P. Mašek – S. Kasík, Lobkovicové; B. Němec, Rožmberkové; F. Palacký – Z. Sternberg, Dějiny; A. Valenta, Dějiny.

²⁷¹ Viz rodokmen v příloze č. 13.

²⁷² Vzájemná soudržnost rodu Popelů z Lobkovic s prokázala v letech 1593 a 1594. Ladislav starší a jeho bratr Jiří starší se tehdy pokusili využít nespokojenosti českých stavů s habsburskou vládou, když se jim podařilo rozvrátit jednání zemského sněmu dříve, než schválil daně. Hněv císaře Rudolfa II. se obrátil nejprve proti Ladislavovi, který narychlo uprchl ze země, a později i proti Jiřímu, nejvyššímu hofmistru království Českého. Začaly se rojit pověsti o proticísařské činnosti a Lobkovicové se stali terčem posměchu a provokací. 15. února 1594 zaslalo osm Lobkoviců v čele s Jiřím starším list císaři, ve kterém se ostře ohradili proti všem nařčením. Dopis byl otevřenou akcí podniknutou zástupci všech linií Popelů z Lobkovic na záchranu Jiřího staršího, přesto mu ale nepomohl. Jiří byl následujícího dne vykázán z Prahy, později zbaven úřadu a majetku a odsouzen k doživotnímu žaláři. P. Mařa, Svět, s. 596-597. Srov. J. Janáček, Ženy, s. 128-146.

Sňatky mezi blízkými příbuznými mohly ale vést ke genetické zátěži panstva, takže se pak stávalo, že rody trpěly nedostatkem mužských potomků. To se projevilo na jejich vymírání na přelomu 16. a 17. století, kdy během několika desítek let vymřelo 37 z celkových 67 panských rodin.²⁷³

4.5. Zahraniční sňatky

Kromě domácího prostředí bylo možné nevěstu vybírat i ze zahraničí, což s sebou přinášelo určité výhody. České země patřily od roku 1526 do mezinárodního soustátí, do Habsburské monarchie, a kromě zeměpanských úřadů začaly pro šlechtu nabývat na významu i dvorské úřady ve Vídni. Ke kariéře u dvora mohl nejspíše pomoci vlivný příbuzný, který se dal nejlépe získat sňatkem. Naproti tomu pro zahraniční, především rakouské šlechtické rody, byl lákadlem velký majetek významných českých rodin.²⁷⁴

Sňatky mezi rody z jednotlivých zemí monarchie podporoval od počátku i samotný panovník. V Čechách se silnou stavovskou obcí, která lpěla na svých vydobytých výsadách, bylo důležité najít šlechtice loajální habsburskému domu. Navíc významní čeští šlechtici zpočátku ignorovali možnost uplatnění se na císařském dvoře a upřednostňovali nadále zemské úřady nad dvorskými. Proto bylo jedním z cílů Habsburků vytvořit nadnárodní šlechtu, oddanou už ne své zemi, ale panovnickému dvoru. A jedním z nejlepších prostředků, jak toho dosáhnout, bylo propojit významné rody z různých částí monarchie sňatky.²⁷⁵

Největší zájem krále a jeho dvořanů se od počátku soustředil na nejmocnější šlechtickou rodinu v zemi, na jihočeský rod pánů z Rožmberka. Kolem roku 1526 se rod dostal do krize, protože žádný ze stárnoucích bratrů neměl dosud mužskému potomka. Proto se na vídeňském dvoře zrodila myšlenka oženit čtyřicátníka Jošta III. s nějakou rakouskou šlechticnou. Roku 1529 se tedy Jošt III. z Rožmberka oženil s Vendelínou (česky Bohunkou) ze Starhemberka, jejíž rodina odvozovala svůj původ od štyrských vévodů a patřila k předním panským rodům v Rakousku. Vendelína však zemřela už rok po svatbě při porodu dcery Anny a Habsburkové našli Joštovi okamžitě novou nevěstu. Roku 1530 se Jošt ženil podruhé s Annou z Roggendorfu, dvorní dámou

²⁷³ O. Placht, *Odhad*, s. 19-20.

²⁷⁴ P. Mařa, *Svět*, s. 611-614.

²⁷⁵ Ke snaze panovníka vytvořit si loajální šlechtu pomocí sňatků s významnými rody z Říše V. Bůžek – G. Pálffy, *Integrace*, s. 559-561; J. Pánek, *Česká a rakouská šlechta*, s. 29; P. Mařa, *Svět*, s. 630-640.

královny Anny Jagellonské. Svatba se konala v Augsburgu při příležitosti zasedání říšského sněmu a stala se jedním ze symbolů Habsburských snah.²⁷⁶ Rožmberkové se tak ocitly v těsném příbuzenství s prohabsbursky orientovanými Roggendorfy, hrabaty ze Salmu, Starhemberky a Hofmanny z Grünpüchlu.²⁷⁷

Nové příbuzenské vztahy a bilingvní výchova pomohla později i staršímu Joštovu synovi Vilémovi k navázání styků s německými knížaty, které pak využil při hledání vlastní nevěsty. Z jeho čtyř manželek byly tři z významných německých vládnoucích rodin. První Vilémovou manželkou se stala Kateřina Brunšvická, dcera vévody Ericha II. z Brunšviku, druhou byla Žofie Braniborská, dcera kurfiřta Jáchyma II. z Braniboru z rodu Hohenzollernů, spřízněným s polskými Jagellonci, Habsburky a dánskou vládnoucí dynastií. Třetí manželkou se stala Anna Marie z Bádenu, sestra markraběte Filipa II. Bádenského.²⁷⁸

Muži z rožmberského rodu uzavřeli během zkoumaných sto padesáti let celkem devět manželství, z toho pět manželek pochází ze zahraničí, z významných rakouských nebo německých, tři dokonce z knížecích rodin. To je více než polovina a Rožmberkové tvoří těmito zahraničními sňatky výjimku mezi panskými rody v království. Jak již bylo uvedeno, důležitý požadavek při výběru nevěsty byl dostatečně urozený původ. V Čechách byl nejvyšší možný stav panský, kterému byli Rožmberkové svým postavením nadřazeni. Když Vilém z Rožmberka hledal pro sebe vhodnou nevěstu, neváhal se proto rozhlédnout mezi knížecími rodinami v Říši, protože se pokládal za stejně urozeného.

²⁷⁶ J. Pánek, *Česká a rakouská šlechta*, s. 29.

²⁷⁷ Sňatkem ovšem panovníkova iniciativa nekončila. Měl se stát pouze východiskem pro vývoj osudů další generace česko-rakouské aristokracie. Svůj záměr císařský pár potvrdil tím, že se stal kmotrem Joštových dětí, Anny z prvního a synů Ferdinanda Voka a Oldřicha z druhého manželství.²⁷⁷ Příbuzenství s významnou rakouskou šlechtou ovlivnilo především výchovu dvou Joštových mladších synů Viléma a Petra Voka. Vilém se vyučoval v Pasově, v katedrální škole svého strýce biskupa Wolfganga ze Salmu, kde mu byly vštěpovány nejen základy humanistické vzdělanosti, ale i oddanost habsburskému rodu. Mladší Petr Vok získával vědomosti v českokrumlovské hradní škole, kde se spolu s ním učili bratranci Ferdinand a Jan Fridrich Hofmannové z Grünpüchlu. Oba bratři tak vyrůstali v bilingvním, česko-německém prostředí a byli vychovávaní k lojalitě k Habsburskému domu. Tamtéž, s. 29.

²⁷⁸ Týž, *Der böhmische Vizekönig Wilhelm von Rosenberg und seine deutschen Ehen*, in: Sabine Tanz (Hrsg.), *Mentalität und Gesellschaft im Mittelalter*, Frankfurt am Main 1993, s. 271-300.

Přestože u Rožmberků tvoří zahraniční manželství více než polovinu sňatků, pro celý panský stav v Čechách je číslo mnohem nižší. Ze zahraničí pocházelo jen 10 % všech manželek,²⁷⁹ přičemž největší procento z nich (45 %) pocházelo z německých zemí, 32 % bylo z rakouských zemí a 12 % ze slezských knížectví.²⁸⁰ Protože se práce zabývá panským stavem v Čechách, tedy přesněji řečeno v Království českém, jsou jako nevěsty z jiné země brány i ženy pocházející z Markrabství moravského. I přesto, že česká šlechta žila takřka v neustálém kontaktu s moravskou, protože řada českých panských rodů vlastnila majetek i na Moravě a jejich členové tam často zastávali významné úřady,²⁸¹ tvoří nevěsty z Moravy pouhých 9 %.

U nejbohatších rodů v Království je situace trochu odlišná. Nevěsty ze zahraničí tvoří 15 % všech manželek, zato dámy z Moravy pouhých 8 %.²⁸² Jak již bylo řečeno výše, pro nejbohatší rodiny nebyl majetek tím nejdůležitějším důvodem k uzavření manželství. Častěji ho využívaly k navazování příbuzenských vazeb s předními rody v Říši, které pak mohly zúročit k vlastnímu prospěchu. Kromě již zmíněných Rožmberků můžeme vysoké procento takovýchto sňatků najít i u Pernštejnů (45 %) nebo Šliků (40 %).²⁸³ U Pernštejnů se zahraniční manželky objevují ve třech posledních generacích. Třetí manželkou Jana z Pernštejna se stala uherská vdova Magdalena Zeklová z Ormosdu a s její dcerou z prvního manželství se oženil Janův syn Jaroslav. Pernštejnové těmito sňatky vstoupili do aliance s předními rody v monarchii. Jejich příbuznými se staly uherské rody Thurzové z Bethlenfalvy a Széchyové z Felső-Lindva a rakouská rodina Salmů.²⁸⁴ Nově navázané vztahy pak využil především Jaroslav ke své kariéře u císařského dvora.

Jiná situace, co se týče zahraničních nevěst, je vidět v rodě Šliků z Pasounu a Holejče. Šlikové vlastnili své statky v pohraniční oblasti v sousedství Saska, odkud

²⁷⁹ Viz tabulka v příloze č. 14.

²⁸⁰ Viz tabulka v příloze č. 15.

²⁸¹ Stejně tak i moravská šlechta vlastnila pozemky v Čechách.

²⁸² Seznam nejbohatších rodů v království a počet manželek z ciziny, z Čech a Moravy viz tabulka v příloze č. 16.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Aliance Pernštejnů s rakouskou a uherskou šlechtou viz rodokmen v příloze č. 17.

také často pocházely jejich manželky. Zde výběr nevěsty neměl vliv na kariérní postup, ale vycházel spíše ze sousedských a příbuzenských vztahů.²⁸⁵

Pokud se tedy muž rozhodl vybrat si za manželku cizinku, porozhlédl se v naprosté většině případů v sousední zemi. Dámy ze vzdálenějších území se nevěstami v Čechách stávaly pouze ve výjimečných případech. Manželkou Vratislava z Pernštejna se stala Španělka Marie Maxmiliána Manrique de Lara. Seznámili se na panovnickém dvoře, kde Vratislav působil jako komoří arciknížete Maxmiliána a Marie jako dvorní dáma Marie Habsburské.²⁸⁶ S další Španělkou se o několik let později oženil jejich syn Jan, vzal si za manželku vlastní sestřenicí, dceru Mariina bratra, Marii Annu Manrique de Lara y Mendoza. Obě dámy se staly významnou oporou španělské strany a Jezuitů v Čechách.²⁸⁷

4.5.1. Ženy provdané do ciziny²⁸⁸

Pro ženu byl zahraniční sňatek téměř vždy spojen s odchodem do neznámého prostředí, jehož jazyk navíc šlechtična nemusela znát, a občas i s přerušením styků s vlastní rodinou díky velké vzdálenosti.

Například Eva z Rožmberka poté, co se roku 1578 přes nesouhlas svých bratří podruhé provdala za italského hraběte Pavla z Gassolda, odstěhovala se s ním do Mantovy a Čechy navštívila do své smrti pouze dvakrát.²⁸⁹ Ze zápisu kronikáře Václava Březana²⁹⁰ je patrné, že se Eva z Rožmberka vzpříčila dobovým konvencím. I když

²⁸⁵ K saským šlechtickým rodům bohužel neexistuje česká literatura a německou se z časových důvodů nepodařilo sehnat, takže příbuzenské vztahy nelze určit.

²⁸⁶ Marie Habsburská pocházela ze španělské větve Habsburků, byla manželkou arciknížete Maxmiliána, pozdějšího císaře Maxmiliána II.

²⁸⁷ J. Janáček, *Ženy*, s. 87-96.

²⁸⁸ Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena především na mužské členy panských rodů a jejich manželství, nelze se při zkoumání zahraničních sňatků žen z českých panských rodin opřít o výsledky z databáze. Kapitulu však přesto zařazuji, aby byl pohled na zahraniční sňatky kompletní, i když je vytvořena především na základě literatury.

²⁸⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s.93.

²⁹⁰ „16. septembris, jinak v outerý po Povýšení sv. Kříže, na Krumlově Českým pan vladar²⁹⁰ paní sestře své, paní Evě hrabince ze Serynu, když se podruhé za hrabě vlaské... vdávala, strojiti ráčil. Kteráž jměvši v zemi hodné pány i jinde i též z Polska, kteříž o ni stáli, nevidělo se jí, zavázavši na svém smyslu, s odstrčením rady pana vladare, jinýho vzíti nežli Vlacha, přinessi k němu statku více než 30 000 kop míšeňských.“ J. Pánek, *Životy I*, s. 290.

měla řadu možností provdat se za domácího šlechtice, popřípadě nějakého urozeného pána z Polska, prosadila sňatek do vzdálené Itálie, což nesla její rodina značně nelibě.²⁹¹ Zároveň také vynesla ze země značnou částku peněz, která mohla skončit u některého z domácích rodu, a posílit tak sociální vazby.

Tím jsme se dostali k jednomu z důvodů, proč nebylo příliš v oblibě vdávat dcery do ciziny. Zvláště země mimo Habsburskou monarchii nebyly populární, protože navázání těsnějších vazeb s novými příbuznými bylo přes velkou vzdálenost obtížné a neplynul z něj žádný užitek. Navíc pokud vdával otec dceru do zahraničí, musel ji dát samozřejmě také věno. Ještě v polovině 16. století nesla česká šlechta nelibě, že věno bohaté nevěsty odchází spolu s ní ze země, když by se mohlo dostat do pokladny nějakého domácího rodu.²⁹² Na silný odpor zemské šlechty narazili bratři Jaroslav a Vojtěch z Pernštejna, když v roce 1550 provdávali sestru Kateřinu za rakouského hraběte Eka ze Salmu.

Kateřina byla totiž v dětství zaslíbena Vilémovi z Lipé,²⁹³ když však dovršila patnácti let a svatba se měla uskutečnit, bránila se.²⁹⁴ Bratr Jaroslav jí nakonec vybral jiného ženicha, mladého rakouského hraběte Eka ze Salmu. Vzhledem k tomu, že nový ženich nebyl vybrán z řad domácí šlechty, ale z ciziny, jevílo se zrušení smlouvy se starobylým moravským rodem jako urážka. Změnu ženichů vnímala moravská šlechta jako Jaroslavovu snahu urychlit svou dvorskou kariéru na úkor cti předního domácího rodu. A nešlo jen o čest, šlo i o pokutu, tedy částku 5 000 kop grošů českých za porušení smlouvy.

Sňatek domlouval Jaroslav z Pernštejna s Ekovým otcem a svým nevlastním švagrem Mikulášem ze Salmu, jedním z významných habsburských vojevůdců, který

²⁹¹ Srov. J. Janáček, *Ženy*, s. 40-56.

²⁹² M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 13.

²⁹³ Svatbu domluvili jejich otcové v době, kdy Kateřině bylo pět let. Svatba se měla uskutečnit, jakmile Vilém dovrší osmnácti let a Kateřině bude patnáct. V případě, že by jedna ze stran bez vážných důvodů od smlouvy odstoupila, měla zaplatit odškodné 5 000 kop grošů českých. O budoucnosti Kateřiny měli po smrti otce rozhodnout jen o něco málo starší bratři, zejména nejstarší Jaroslav. P. Vorel, Páni, s. 220-221.

²⁹⁴ Jako odstrašující příklad jí možná posloužil osud starší sestry Marie. Ta se jako šestnáctiletá provdala za knížete Václava Tešínského, kterého jí otec v dětství vybral. Manželství bylo nešťastné a po smrti otce Jana z Pernštejna roku 1548, dosáhla jejich krize zřejmě vrcholu. V roce 1549 se bratři z Pernštejna museli vydat do Těšína, aby pro starší sestru vymohli aspoň základní zabezpečení a společenský standart. Tamtéž, s. 221-222.

zastával významnou funkci na Vídeňském dvoře. V roce 1544 se Jaroslavův otec Jan oženil s vdovou Magdalenou z Ormosdu, jejíž dcera Markéta z Felső Lindva byla druhou manželkou Mikuláše. Je pravděpodobné, že iniciátorkou sňatku byla právě Kateřinina a Jaroslavova nevlastní matka Magdalena z Ormosdu. Navíc v té době již byl domluven sňatek mezi Jaroslavem a Magdaleninou mladší dcerou Alžbětou Thurzovou z Bethlenfalvy.²⁹⁵ Svatba se nakonec konala 1. června 1550 bez účasti moravského panstva, mezi hosty figurovali páni z Čech a pernštejnští věřitelé z řad rytířstva, jako zástupce krále se jí účastnil Jáchym z Hradce.²⁹⁶

Bratři z Pernštejna svým postojem narušili tradiční pořádky. Možná, kdyby po vypovězení smlouvy pánům z Lipé provdali svou sestru za jiného šlechtice z řad domácího panského stavu, nesetkali by se s takovým odporem, jako když dali přednost cizinci. Odmítavé postoje moravského panstva souvisely hlavně s obavami, že část obrovského pernštejnského majetku přejde po sňatku do rukou cizího rodu²⁹⁷. Navíc moravská stavovská obec sledovala s nevolí Jaroslavovy ambice u vídeňského dvora, které posílil právě výhodným sňatkem své sestry.²⁹⁸

Do stejně složité pozice jako domácí šlechtičny provdané do zahraničí se dostávaly i cizinky provdané do Čech. Díky neznalosti jazyka a kulturního prostředí narážely na nepochopení okolí. Roku 1574 se Adam II. z Hradce oženil s Kateřinou z Montfortu z významného rakouského hraběcí rodu. Kateřina, vychovávaná na kulturně vyspělém dvoře arcivévody Karla Štýrského, se za 22 let trvajících manželství nenaučila česky, ani o to nejevila zájem. Navíc měnila ustálený chod jindřichohradecké domácnosti, čímž se dostávala do sporů s tchýní Annou Hradeckou z Rožmberka. Neoblíbená byla i u poddaných díky svému fanatickému katolictví.²⁹⁹

Přestože se mezinárodní sňatky stávaly postupně běžnějšími,³⁰⁰ ještě na počátku 17. století se ozývaly hlasy proti takovýmto manželstvím. Jiří Homut z Harasova, který po sobě zanechal tři svobodné dcery, žádal v závěti své přátele, aby „*dcer jeho*

²⁹⁵ Příbuzenské vztahy mezi Pernštejnny, Salmu a uherskou šlechtu viz rodokmen v příloze č. 17.

²⁹⁶ P. Vorel, Páni, s. 232-233.

²⁹⁷ V. Bůžek – G. Pálffy, Integrace, s. 562.

²⁹⁸ Jak Jaroslavův švagr Ek ze Salmu, tak Ekův otec Mikuláš byly významnými dvořany Ferdinanda I.

²⁹⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 9-10. Srov. J. Janáček, Ženy, s. 86-88.

³⁰⁰ I když jejich počet významně nevzrostl, viz tabulka v příloze č. 18.

*k manželství za nějaké cizozemce zamlouvati nedopouštěli.*³⁰¹ Také jeho dcera Zuzana, provdaná za Jana Černína z Chudenic, se obává ještě roku 1649, aby se její zeť, Zikmund Myslík z Hyršova, po smrti manželky Elišky neoženil s Němkou: „*Strojí se pan nejvyšší (Zikmund Myslík z Hyršova) na každou hodinu do Vídně, velice se za něj bojím, aby se tam nákou Němkynou neoplištil, a věru, věru hrubě zle vedou našim milým Čechům ty Němkyně, máme čerstvých příkladů několik, jak sobě svých manželů váží.*“³⁰²

4.6. Manželství a kariéra

Výhodným sňatkem si muž mohl pomoci nejen k majetku, ale také ke kariéře. Během 16. století to byly především zemské úřady, které nabízely šlechticům možnost budovat vlastní kariéru. Během zkoumaných sto padesáti let³⁰³ se v nejvyšších zemských úřadech³⁰⁴ vystříдалo 67 úředníků,³⁰⁵ kteří uzavřeli celkem 109 manželství. Všichni tito úředníci pocházeli dohromady z 28 panských rodin a až na tři výjimky³⁰⁶ se jednalo o rodiny starožitné.³⁰⁷ Zajímavé také je, že 61 % nejvyšších úředníků se narodilo jako prvorozených, dá se tedy předpokládat, že pro zemskou kariéru byl předurčen většinou nejstarší syn v rodině. Nejvyšší zemské úředníky jmenoval panovník

³⁰¹ František Dvorský (ed.), Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století, Praha 1886, s. 8.

³⁰² Tamtéž, s. 223.

³⁰³ Jedná se o období vlády Vladislava II. a Ludvíka Jagelonského, Ferdinanda I., Maxmiliána II., Rudolfa II., Matyáše II., Ferdinanda II. a Ferdinanda III. Nejsou zahrnuti úředníci z vlády Fridricha Falckého, kteří byli v úřadě necelý rok, protože se většinou nejednalo o představitele panského stavu a navíc za tak krátký časový úsek nelze hovořit o strategiích, které provázely nástup do úřadu.

³⁰⁴ Jedná se o úřad nejvyššího purkrabí, nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího komoří, nejvyššího soudce, nejvyššího kancléře, dvorského sudí a purkrabí karlštejnského za panský stav. V. Bůžek, Urozenec, s. 102.

³⁰⁵ Zařazeni jsou pouze ti úředníci, kteří se mezi léty 1500-1650 aspoň jednou oženili. František Palacký, Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků, in: Jaroslav Charvát (ed.), Dílo Františka Palackého, I, Práce historické, Praha 1941, s. 360-390.

³⁰⁶ Výjimkou je Heřman Černín z Chudenic, Sezima z Vrtby a Hanuš Pluh z Rabštejna.

³⁰⁷ Jednalo se o 1 Rožmberka, 2 pány z Hradce, 2 Pernštejny, 10 Lobkoviců, 4 Švamberky, 2 Slavaty z Chlumu a Košumberka, 2 Talmberky, 1 Zajíce z Házmburka, 6 Martiniců, 1 Šelmberka, 1 Švihovského z Rýzmburka, 7 pánů z Kolovrat, 4 Šternberky, 1 Sezimu z Ústí, 1 pána z Donína, 2 Krajře z Krajku, 5 pánů z Lipé, 5 Berků z Dubé, 1 pána z Rožmitálu, 4 Valdštejny a 1 Vartemberka.

a základě doporučení české královské rady³⁰⁸ a byli jmenováni právě především z řad přisedících zemského, dvorského a komorního soudu. Proto pro muže, který se chtěl uplatnit v zemské správě a chtěl budovat kariéru, bylo důležité zajistit si kontakty s vlivnými úředníky, kteří mohli jeho úsilí podpořit. Nejsnadnější cesta k těmto kontaktům vedla právě přes výhodný sňatek.

Mezi manželkami nejvyšších zemských úředníků najdeme podstatně méně žen z řad rytířstva, než je tomu v panském stavu jako celku, kde rytířky tvoří 30 % manželek. U nejvyšších úředníků je to pouze 19 %, 60 % žen je z panského stavu a poměrně hodně, 11 %, pochází z hraběcích rodin.³⁰⁹ Mnohem více jsou také zastoupeny ženy ze zahraničí, tvoří 24 % manželek nejvyšších zemských úředníků.³¹⁰ To souvisí především s tím, že muži, kteří se věnovali kariéře v zemském úřadě, měli pravděpodobnější šanci k seznámení s cizinkou. Pohybovali se v okolí panovnického dvora v Praze nebo později ve Vídni, kde byla větší možnost navazovat takovéto kontakty než na venkovském sídle rodiny.

Nejlepší cestou, jak se dostat do společnosti vysokých zemských úředníků, se zdá oženit se s jejich blízkou příbuznou. Z jedné z 28 úřednických rodin pocházelo 39 % všech manželek nejvyšších zemských úředníků.³¹¹ Z toho 14 mužů se oženilo přímo s dcerou nejvyššího zemského úředníka a 7 z nich bylo do úřadu jmenováno do pěti let od svatby. Jako příklad může sloužit kariéra Sezimy z Vrtby, jeho rodina nepatřila mezi úřednické, panský stav jim byl obnoven až roku 1584. Svou kariéru začínal jako komoří, později hejtman Nového Města pražského. Poté, co byl roku 1624 povýšen do hraběcího stavu, oženil se roku 1630 s Barborou Eusebií z Martinic,³¹² dcerou nejvyššího sudí Jaroslava Bořity z Martinic. O pár let později je už nejvyšším sudím Sezima, zatímco jeho tchán se dostal mezi úředníky na první místo, stal se nejvyšším purkrabím.

³⁰⁸ Královskou radu tvořili přisedící zemského soudu, v širším pojetí pak i přisedící dvorského a komorního soudu, dohromady asi tři desítky osob. P. Mařa, Svět, s. 335.

³⁰⁹ Viz tabulka v příloze č. 19. U celého panského stavu pochází z hraběcích rodin jen 4 % manželek, srov. tabulka v příloze č. 2.

³¹⁰ Viz tabulka v příloze č. 20.

³¹¹ 42 z celkového počtu 109 uzavřených manželství.

³¹² Barbora Eusebie byla jeho třetí manželka, poprvé se oženil Dorotou z Řičan a podruhé s Juditou Španovskou z Lisova.

Druhou možností kariéry pro šlechtu bylo uplatnit se na panovnickém dvoře. Tato forma uplatnění začala být pro šlechtu populární především za místodržitelství Ferdinanda Tyrolského a později za vlády Rudolfa II., když sídlil císařský dvůr v Praze. K navázání kontaktů na panovnickém dvoře se dal nejlépe využít právě vhodný sňatek, přesto byly postoje k zahraničním sňatkům ještě v polovině 17. století značně rezervované.³¹³ Na počátku vlády Ferdinanda I. spočíval jejich přínos spíše v prohloubení jazykových a kulturních znalostí, postupně však vyústil ve snahu panovníka vytvořit nadnárodní šlechtu plně oddanou habsburskému domu. Pro české šlechtice tak s postupným úpadkem zemských úřadů vznikala stále větší možnost uplatnit se ve službě u panovnického dvora. Při budování dvorské kariéry bylo pak navazování kontaktů s panovníkovými dvořany jedním z předpokladů úspěchu a k tomuto účelu se daly sňatkové aliance velice dobře využít.³¹⁴

Podle údajů v databázi se během zkoumaných sto padesáti let ve dvorském úřadě objevuje 85 českých pánů,³¹⁵ z toho 63 % jich pochází ze starobylých panských rodin, 54 % z nich je zároveň z rodin nejvyšších zemských úředníků. To je více než jedna polovina, dá se tedy říct, že rodiny, které v Čechách tradičně držely nejvyšší zemské úřady, se začaly po nástupu Habsburků na český trůn uplatňovat rovněž u panovnického dvora. Na rozdíl od zemské kariéry, která byla určena většinou pro jednoho až dva členy rodu, poskytovala dvorská kariéra možnost uplatnění většímu počtu mužů z jedné rodiny a v 55 % se nejedná o prvorozené syny. Zatímco pro nejstaršího syna byla tedy určena zemská kariéra, ti mladší se naopak snažili ve větší míře uplatnit u dvora.

Mezi manželkami dvořanů najdeme z 56 % ženy z panského stavu, 22 % je z rytířského a 12 % je hraběnek. Dalo by se tedy předpokládat, že muži toužící po kariéře u dvora se ve větší míře ženili s dámami z rakouských, nejlépe hraběcích rodin. Zdá se ale, že tomu tak nebylo, protože ze zahraničí pochází jen 14 % manželek.³¹⁶

³¹³ Podíl zahraničních nevěst mezi manželkami českých pánů se za celé sledované období téměř nezměnil, viz tabulka v příloze č. 18.

³¹⁴ Ke dvorské kariéře šlechty více P. Maťa, Svět, 364-439.

³¹⁵ Opět se jedná pouze o muže, kteří se objevují v databázi, to znamená že se během zkoumaných let aspoň jednou oženili.

³¹⁶ To je více než u celého panského stavu (10 %), ale mnohem méně než u zemských úředníků (24 %).

Jako jedna z nejjednodušších cest, jak se dostat do společnosti dvorských úředníků, se jeví sňatek s dvorní dámou. Dvorními dámami se totiž často stávaly neprovdané dcery nebo sestry významných dvořanů.³¹⁷ A zdaleka to neznamenal, že se muž musel oženit s cizinkou, protože ke dvoru se dostávaly i dívky z Čech.³¹⁸ Například Benigna Kateřina Libštejnská z Kolovrat se stala roku 1611 první dvorní dámou císařovny Anny poté, co sloužila několik let ve francimoru její matky v Innsbrucku. Ve svých 29 letech se provdala za Jana Kryštofa Popela z Lobkovic, komořího arcivévodů Albrechta a Leopolda.³¹⁹

Významný sňatek pomohl ke kariéře u císařského dvora Janu Oktaviánu Kinskému, který se roku 1628 oženil s dvorní dámou Markétou Magdalenou z Portia a Brugnara, která byla sestrou příštího vychovatele a prvního ministra budoucího císaře Leopolda I.³²⁰ Tímto sňatkem začal vzestup do té doby celkem nevýznamné rodiny Kinských mezi přední rody monarchie. Jan Oktavián se stal tajným radou a prvním komořím Ferdinanda III. a jeho synové František Oldřich a Václav Norbert Oktavián se vystřídali v úřadě nejvyššího dvorského kancléře. V další generaci byl pak rod povýšen do stavu říšských knížat.³²¹

4.7. Druhá a další manželství

Pokud zemřel jeden z manželů, bylo pravidlem, že se ten druhý znovu oženil. Zvláště muži, pokud neměli z předchozího manželství mužského dědice, hledali brzy po svatbě novou nevěstu. Vybrat si mohli zpravidla ze dvou skupin potenciálních nevěst. Tou první byly dosud neprovdané dívky a tou druhou vdovy, které byly většinou přitažlivé díky svému majetku nabytému v předchozím manželství. Muži dávali většinou přednost svobodným dívkám, ať se jednalo o první nebo další sňatek. Vdovy se prvními manželkami stávaly spíše výjimečně a hlavní motivací k takovému sňatku býval především jejich majetek. V Čechách byly vdovy prvními manželkami pouze v 8 % manželství.³²²

³¹⁷ K. Keller, Hofdamen, s. 33-65.

³¹⁸ Mezi léty 1611-1657 se na seznamech dvorních dam Habsburského dvora vyskytuje 13,8 % dam ze zemí Koruny české. Tamtéž, s. 57.

³¹⁹ Manželství však trvalo pouhé dva roky, protože Jan Kryštof již roku 1613 zemřel.

³²⁰ P. Mařa, Svět, s. 632.

³²¹ Ke vzestupu rodu Kinských A. Valenta, Dějiny, s. 61-86.

³²² Viz tabulka v příloze č. 21.

Karl-Heinz Speiss uvádí ve své práci, že v průměru 75% šlechticů ze stavu říšských knížat zanechalo po sobě vdovu díky vysokému rozdílu mezi věkem snoubenců. Většina mužů si totiž jako další partnerku vybírala opět svobodné dívky, u kterých byla větší pravděpodobnost, že porodí následníka a tím vznikal velký věkový rozdíl mezi manžely.³²³

Podle Richarda van Dülmena býval při prvním sňatku mezi snoubenci věkový rozdíl v průměru 2-3 roky,³²⁴ u druhého a dalšího sňatku se často zvyšoval. Jak vyplývá z databáze, situace v Království českém byla trochu odlišná. Především tím, že se mezi nevěstami vyskytuje velké procento těch, které byly starší než jejich manžel. U prvních manželství je to 22 % a u druhých 16 %.³²⁵ Takže teorie, že muži se obecně ženili s výrazně mladšími ženami, nemůže být na české prostředí plně aplikována.³²⁶

U prvních manželství byly ženy nejčastěji mladší o méně než pět let než jejich manželé (28 %), 25 % z nich bylo mladší o 6 až 10 let a 17 % o 11 až 15 let.³²⁷ Muž, který si jako první manželku vybral ženu mladší o více než 20 let, se v databázi objevuje pouze jednou.

Teorii obou výše zmíněných autorů, že v případě dalších manželství se věkový rozdíl mezi partnery zvyšoval, protože si jako manželky vybírali opět svobodné dívky, potvrzují i zjištěné údaje. U druhých manželství tvoří ženy mladší o více než 20 let 37 % manželek.³²⁸ U třetích manželství je 29 % manželek mladších o více než 30 let, u čtvrtých je o více než 30 let mladších 50 % žen.³²⁹

Například Vilém z Rožmberka se poprvé ženil ve svých 22 letech s o rok starší Kateřinou z Brunšviku, podruhé o čtyři roky později s o šest let mladší Žofií Braniborskou, třetí manželka Anna Marie z Bádenu byla už o 27 let mladší a poslední Polyxena z Pernštejna dokonce o 31 let mladší. Pokračovatele rodu mu však nezajistila

³²³ Karl-Heinz Speiss, *Witwenversorgung im Hochadel. Rechtlicher Rahmen und praktische Gestaltung im Spätmittelalter und zu Beginn der Frühen Neuzeit*, in: Martina Schattowsky (Hrsg.), *Witwenschaft in der Frühen Neuzeit. Fürstliche und adelige Witwen zwischen Fremd- und Selbstbestimmung*, Leipzig 2003, s.87.

³²⁴ R. van Dülmen, *Kultura I*, s. 139.

³²⁵ Viz tabulka v příloze č. 22.

³²⁶ Častým motivem věkově nerovného manželství v dobové literatuře a umění, kdy si starší muži brali nepřiměřeně mladé manželky, se zabývá např. Beatrix Bastlová. B. Bastl, *Tugend*, s. 358-359.

³²⁷ Viz tabulka v příloze č. 22.

³²⁸ 21 % jich je mladších o 21 až 30 let a 16 % o více než 30 let. Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

ani jedna z nich.³³⁰ Druhá manželka Ladislava IV. Popela z Lobkovic Anna Marie ze Salm-Neuburgu, sestra jeho první manželky Alžběty Marie, byla dokonce o 32 let mladší než její muž.

4.7.1. Vdovy

Vdovy³³¹ měly mezi raně novověkými šlechtickými ženami mimořádné postavení. Žena byla ve společnosti bezvýhradně podřízena mužské autoritě. Od dětství to byl otec nebo poručník, kterého po svatbě zpravidla vystřídal manžel. Když žena ovdověla, stala se poprvé v životě téměř svobodnou a mohla se rozhodnout, jestli tomu tak zůstane nebo jestli se znovu vdá.³³²

Vdovy byly také jedny z mála žen, které disponovaly vlastním majetkem. Ten měly většinou stanovený už svatební smlouvou ve formě obvěnění, které měly často zajištěné i v testamentu manželů,³³³ kde jim bývalo vyhrazené i vdovské sídlo. Kromě peněz dostávaly vdovy věnem nemovitý majetek, který mohly nabýt také, zemřel-li manžel bez mužských potomků (většinou to bylo stanoveno závětí), díky kterému se stávaly atraktivními nevěstami, přesto se téměř polovina žen po smrti manžela znova neprovdala.³³⁴ V Čechách tvořily vdovy pouze 10 % všech nevěst.³³⁵

Jedna z nejznámějších vdov přelomu 16. a 17. století Polyxena Rožmberská z Pernštejna získala po smrti Viléma z Rožmberka panství Roudnici nad Labem, které jí manžel ještě za života daroval, navíc sumu 25 tisíc zlatých³³⁶ a díky sňatku s nejvýznamnějším šlechticem království se dostala do centra tehdejšího dění. V předbělohorské době se vlivná vdova stala jednou z opor katolické, prošpanělsky orientované strany v Čechách, udržovala kontakty například se španělským vyslancem

³³⁰ J. Pánek, *Der böhmische Vizekönig* s. 271-300.

³³¹ Ke vdovám více Sandra Cavallo (Hrsg.), *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Harlow 1999; Alison Levy (Hrsg.), *Widowhood and visual culture in early modern Europe*, Ashgate 2003; M. Schatowsky (Hrsg.), *Witwenschaft*; B. Bastl, *Tugend*, s. 76-83.; Pavel Král, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: T. Lengyelová (ed.), *Žena a právo*, s. 142-152.

³³² L. Tupá, *Šlechtična*, s. 88-89.

³³³ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 22.

³³⁴ Že muži dávali v manželství přednost svobodným dívkám před vdovami uvádí i: P. Horská. – M. Kučera – E. Maur – M. Stloukal, *Dětství*, s. 237.

³³⁵ Viz tabulka v příloze č. 21.

³³⁶ J. Janáček, *Ženy*, s. 80.

donem Guillénem de San Clemente nebo s pražským arcibiskupem Zbyňkem Berkou z Dubé.³³⁷

4.7.2. Intervaly mezi úmrtím manžela/manželky a novým sňatkem

Intervaly mezi úmrtím manželky a novým sňatkem byly poměrně krátké, zvláště pokud bylo první manželství neplodné, byl další sňatek v co nejkratší době žádoucí. Celých 56 % mužů se znovu oženilo do dvou let od smrti své manželky, 3 až 5 let čekalo s dalším sňatkem 29 % mužů, více než 6 let 12 % a více než 10 let už jen 3% ovdovělých mužů.³³⁸ Nebylo výjimkou, že mezi novou svatbou a smrtí předchozí manželky uplynul pouze rok, protože tento časový úsek byl nejčastěji dodržovanou dobou smutku.³³⁹

Případy, kdy muž čekal s dalším sňatkem delší dobu jsou spíše ojedinělé. Jednou z výjimek byl Vilém z Rožmberka, který se podruhé ženil dva roky po smrti první ženy, ale se třetím sňatkem otálel 14 let.³⁴⁰

Překvapivé je vysoké procento mužů, kteří se po smrti manželky už neoženili (53 %).³⁴¹ Jako nejlepší vysvětlení se nabízí, že pokračování rodu zajistili tito muži se zesnulou manželkou. Měli tak dostatek mužských potomků, hlavní úkol manželství tedy splnili a nepotřebovali se proto znovu ženit. Roli hospodyně ve šlechtické domácnosti pak v takovýchto případech přebíraly šlechticovy neprovdané příbuzné, popřípadě starší dcery.

Ženy, na rozdíl od mužů, zůstávaly častěji ve vdovském stavu. Pokud se však rozhodly znova vdát, udělaly to většinou do pěti let od úmrtí manžela. Více než deset let čekaly už pouze ojediněle. U žen hrálo roli především to, že zatímco prvního manžela jim vybrala rodina a okruh „pánů a přátel“, vdá-li se podruhé a koho si vezme, už bylo její rozhodnutí.³⁴² Eva z Rožmberka, nejmladší sestra Viléma a Petra Voka z Rožmberka, se znovu vdávala až 12 let po smrti manžela Mikuláše Zrinského ze Serynu. Za manžela si, přes odpor bratrů prosadila nevýznamného cizince, italského

³³⁷ Více tamtéž, s. 85-92, 103-111.

³³⁸ Viz tabulka v příloze č. 24.

³³⁹ L. Tupá, s. 87.

³⁴⁰ J. Pánek, *Der böhmische Vizekönig*, s. 289.

³⁴¹ Viz tabulka v příloze č. 23.

³⁴² L. Tupá, *Šlechtična*, s. 89.

šlechtice Pavla z Gassolda. Také Polyxena z Pernštejna se znovu provdala až 11 let po smrti prvního manžela Viléma z Rožmberka.

Nebylo také výjimkou, že žena stihla ovdovět během života několikrát. Trojnásobnou vdovou se stala Grizelda Popelová z Lobkovic. Poprvé ovdověla v osmnácti letech. Druhý manžel Adam ze Švamberka na Třebli a Přimdě, za nějž se provdala po dvou letech vdovského stavu, zemřel po deseti letech manželství. Třetí manžel Jaroslav II. Libštejnský z Kolovrat zemřel po dvouletém svazku. Když to shrneme, Grizelda se dožila 44 let, z toho, když budeme předpokládat, že se vdávala kolem 15 let,³⁴³ byla 15 let vdaná a 14 let vdovou. Ze tří manželství se jí narodily nejméně čtyři děti.

4.8. Role náboženství

V raném novověku hrála víra důležitou roli v životě každého jedince. Ale náboženské vyznání nebylo už od husitských válek jednotné. V patnáctém století se od katolíků oddělili utrakvisti a Jednota bratrská a ve století šestnáctém přibyli luteráni a kalvinisté. Přesto se v Čechách naučila žít různá vyznání vedle sebe bez vážnějších problémů, což se však začalo měnit po polovině 16. století v souvislosti s procesem konfesionalizace.³⁴⁴

K příslušníkům protestantské církve patřily tradičně i některé starobylé panské rody,³⁴⁵ proto se při sňatku mohlo stát, že každý ze snoubenců byl stoupencem jiného vyznání, i když takových sňatků nebylo mnoho. Obecně můžeme říci, že více konfesijně smíšených sňatků se konalo v první polovině 16. století. Po Tridentuském koncilu sílily totiž v Českých zemích rekatolizační tendence a panovník nebyl nábožensky smíšeným sňatkům nakloněn.

³⁴³ Datum prvního sňatku s Albrechtem Berkou z Dubé na Jestřebí není známo.

³⁴⁴ Proces konfesionalizace začal jako čistě církevní. Během 15. a 16. století se katolická církev rozštěpila na několik konfesí, z nichž každá si postupem času dělala nárok na absolutnost vyznání. Z toho vznikala zákonitě konkurenční tlak mezi jednotlivými konfesemi. Na tuto církevní konfesionalizaci navázal postupně celkový společenský proces, během kterého působilo organizační upevnění církve jako vůdčí událost pro politický a společenský vývoj. Konfesionalizace bývá datována léty 1550-1650, přičemž za vrchol je považováno rozmezí let 1570-1620. Více A. Ohlidal, „Konfessionalisierung“, s. 19-28. Srov. V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 141-156.

³⁴⁵ Na počátku 17. století tvořili protestanti 9/10 všech zúčastněných na českém zemském sněmu. T. Winkelbauer, Konfese, s. 479.

Vzhledem k nedostatku informací ohledně náboženského vyznání³⁴⁶ není možné použít závěry databáze na celý panský stav. U řady šlechtických rodů máme k dispozici pouze údaj, že rod byl například tradičně katolický, to ovšem není záruka, že všichni mužští členové rodu vyznávali právě katolickou víru. Stejně tak, pokud bylo manželství nábožensky smíšené, nedá se s jistotou určit, v jaké víře byli vychováváni potomci.

Aby bylo možné učinit závěry z databáze, je potřeba znát vyznání obou manželů. To je známo u 95 uzavřených manželství, z nichž 35 bylo nábožensky smíšených.³⁴⁷ Protože zkoumané období je dlouhé a zahrnuje události, které mohly výběr partnera z hlediska náboženství ovlivnit, je rozděleno na několik období. Celé šestnácté století lze v Čechách charakterizovat jako nábožensky tolerantní, téměř 40 % nevěst bylo jiného vyznání než jejich budoucí manželé. Situace se částečně změnila po roce 1599, kdy císař Rudolf II. dosadil do většiny důležitých zemských úřadů muže z řad radikální katolické šlechty.³⁴⁸ Protestantské křídlo se tak cítilo v ohrožení a politická scéna se začala radikálně konfesionalizovat. Přesto v té době nebyla nábožensky smíšená manželství výjimečná, tvořila celých 35 % všech sňatků.

Počet smíšených sňatků z hlediska náboženství poklesl až po roce 1627, kdy bylo vydáno Obnovené zřízení zemské a jediným státem uznaným náboženstvím se stalo katolictví. Přesto páry odlišného vyznání tvoří čtvrtinu všech manželství.³⁴⁹ To jistě souvisí s tím, že ačkoli Obnovené zřízení bylo vydáno roku 1627, trvalo ještě pár let než bylo uvedeno v praxi. Byla by chyba si myslet, že již roku 1627 se všichni, bez výjimky, hlásili ke katolické víře.³⁵⁰

Pokud byla nevěsta jiného vyznání než její manžel, bývala její víra uvedena ve svatební smlouvě a ženich se zaručoval vydržovat jí kněze příslušného vyznání. To se stalo například při uzavírání prvních dvou manželství Viléma z Rožmberka. Vilém jako příslušník tradičně katolického rodu se ve svatební smlouvě zavázal svou první

³⁴⁶ Především u žen, ale týká se to i řady mužů.

³⁴⁷ Viz tabulka v příloze č. 25.

³⁴⁸ V 90. letech 16. století vymřeli nejvyšší zemští úředníci jako Vilém z Rožmberka a Adam II. z Hradce, kteří se řadili k umírněným katolíkům. Na jejich místa dosadil císař radikálně smýšlející členy katolické obce v čele se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic. T. Winkelbauer, *Konfese*, s. 482.

³⁴⁹ Po roce 1627 se vyznání u obou manželů podařilo zjistit jen v osmi případech, takže tou zmíněnou čtvrtinou jsou dva manželské páry.

³⁵⁰ K rekatolizaci české šlechty Jiří Mikulec, 31.7.1621. *Rekatolizace šlechty v Čechách (čí je země, toho je i náboženství)*, Praha 2005, s. 115-124.

manželku Kateřinu Brunšvicovou zanechat „při náboženství evangelistském, jmajíc svýho predikanta, aby překážky netrpěla“.³⁵¹ Evangelického faráře platil i pro druhou manželku Žofii Braniborskou.³⁵² Svými dvěma prvními sňatky však vzbudil Vilém nelibost krále Ferdinanda I., kterému se nelíbily Vilémovi sílící vazby k německé luteránské šlechtě.³⁵³

Naproti tomu poslední Vilémův sňatek s katoličkou Polyxenou z Pernštejna se stal o několik let později velkou demonstrací převahy katolického vlivu na české politické scéně.³⁵⁴ To souviselo právě se sílící konfesionalizací, jejíž vlivy se postupně začaly dostávat do českého království a narušovaly do té doby tolerantní soužití různých náboženských vyznání.

Jedním z takovýchto aktů posilující postavení katolíků v Čechách byla i svatba Polyxeniných rodičů, Vratislava z Pernštejna a šlechtičny z přísně katolického Španělska Marie Maxmiliány Manrique de Lara³⁵⁵ nebo i Polyxenina druhá svatba s nejvyšším kancléřem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic.

Náboženské rozdíly se mohly stát i předmětem neshod mezi manžely. Katolík Adam mladší z Valdštejna se roku 1591 oženil se svou vzdálenou příbuznou, luteránkou Alžbětou Brtnickou z Valdštejna. Vztah byl zpočátku harmonický, ale čím více stoupal Adam na politickém žebříčku, tím horlivějším katolíkem se v nábožensky rozjitřené době stával. Když jeho žena začala později podporovat protestanty na panství, vedlo to k ostrým sporům s manželem, které ukončila Alžbětina náhlá smrt roku 1614.³⁵⁶ Zajímavé je, že druhou Adamovou manželkou se stala také protestantka, členka českobratrské církve Johanka Emílie ze Žerotína.

4.8.1. Náboženské konverze

Výjimečně, pokud byli snoubenci jiného vyznání, stávalo se, že nevěsta konvertovala k víře svého budoucího manžela. Pro většinu žen to ale v době raného novověku znamenalo značnou dávku sebezapření, když musela odstoupit od víry ve

³⁵¹ J. Pánek, *Životy I*, s. 152.

³⁵² Týž, *Der böhmische Vizekönig*, s. 279 a 285.

³⁵³ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 85.

³⁵⁴ J. Janáček, *Ženy*, Praha, s. 23-24. Tímto sňatkem došlo ke spojení dvou starobylých katolických panských rodů.

³⁵⁵ Ch. Fritzová – J. Růžička, *Španělský sňatek*, s. 63-64.

³⁵⁶ Více J. Janáček, *Ženy*, s. 166-184.

kteřé byla vychována, navíc vyznání byla jedna z mála oblastí života, kde nebyla žena podřízená vůli otce nebo manžela.

Přesto nebyly konverze ojedinělé. Například Eva z Rožmberka, ač z tradičně katolického rodu, konvertovala před svým prvním manželstvím k víře svého nastávajícího Mikuláše Zrinského ze Serynu, před svým druhým manželstvím s italským katolickým šlechticem Pavlem z Gassolda se však opět vrátila roku 1578 k víře svých předků.³⁵⁷

Alžběta Marie ze Salm-Neuburgu se roku 1597 jako protestantka vdávala za katolíka Ladislava IV. Popela z Lobkovic, když se však za stejného muže vdávala po Alžbětině smrti roku 1616 její mladší sestra Anna Marie, byla nucena konvertovat ke katolictví.³⁵⁸

Ke katolictví konvertovala před svým druhým sňatkem i Anna Salomena Hradištská z Hořovic. Jejím prvním manželem byl protestant Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic, který byl roku 1621 za účast v povstání popraven na Staroměstském náměstí. Podruhé se provdala za Kryštofova přítele z mládí, katolíka Heřmana Černína z Chudenic. Před svatbou s ním přestoupila na katolickou víru, ve které vychovávala i děti z prvního manželství.

Výjimečně se mohlo stát, že muž konvertoval k víře své manželky, to se stalo roku 1582, kdy se stal Petr Vok z Rožmberka po dvou letech manželství s Kateřinou z Ludanic stoupencem Jednoty bratrské, se kterou však sympatizoval již v době před uzavřením manželství.³⁵⁹

³⁵⁷ B. Němec, Rožmberkové, s. 23.

³⁵⁸ P. Mžyková – P. Mašek – S. Kasík, Lobkoviczové, s. 36.

³⁵⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s.14, 92.

5. Závěr

Cílem práce bylo zkoumat, jak fungovaly manželské strategie u raně novověké šlechty, tedy jaké aspekty především ovlivňovaly výběr budoucí nevěsty. Časové období bylo vymezeno léty 1500-1650 především proto, aby bylo možné sledovat změny ve strategiích v delším časovém úseku. Hlavně v souvislosti s nástupem Habsburků na český trůn a bělohorskými událostmi. Hlavními otázkami byly požadavky na majetek a urozenost, okruh výběru nevěsty, tedy především domácí a zahraniční sňatky a jejich význam pro rodinu, věk při vstupu do manželství a otázka druhých a dalších sňatků vzhledem k potřebě zajistit kontinuitu rodu. Práce vychází z dostupné literatury a vydaných pramenů. Jejím základem je databáze 1 317 šlechtických manželství, která vznikla vložением dat z rodokmenů jednotlivých panských rodů. Ty byly vytvořeny na základě použité literatury. Posléze byla provedena analýza těchto manželství.

Jak vyplývá z databáze, v českém šlechtickém prostředí jak ženy, tak i muži vstupovali do manželství ve věku nižším, než byl evropský průměr. Téměř polovina nevěst se vdávala ve věku 15 až 20 let. Narozdíl od manželek pocházejících ze zahraničí se mezi domácími vyskytuje vysoké procento těch, které se provdaly před patnáctým rokem života. Muži se nejčastěji ženili ve věku 21-25 let.

Důležitým kritériem výběru nevěsty byl dostatečně urozený původ. Polovinu nevěst českých pánů tvořily ženy z panských rodin. Méně se vyskytovaly rytířky a hraběnky, které upřednostňovaly především nejbohatší rody v království. Snahu potvrdit si nový sociální status sňatkem je možné sledovat u rodů povýšených během sledovaných let z rytířského do panského stavu, nebo později do stavu hraběcího. Dokud rod setrval mezi rytíři, ženili se jeho členové s ženami z rytířských rodin, ale po povýšení do panského stavu dávali přednost panským nevěstám. Jedním z důležitých požadavků na budoucí manželku byl majetek. V souvislosti s rostoucími náklady na vlastní reprezentaci rostlo zadlužení šlechtických rodů. Jedinou nadějí, jak uniknout věřitelům, se stával sňatek s bohatou nevěstou, především takovou, která neměla mužské sourozence. Takovými nevěstami se často stávaly i ženy z bohatých rytířských rodin.

Zpravidla prvním místem, kde muži vybírali své budoucí nevěsty, byl okruh „pánů a přátel“. Proto se často nevyhnuli sňatkům s příbuznými, které byly v Království českém dvakrát častější než například v Rakousku. Největší procento takovýchto sňatků

se objevilo v úzké skupině nejbohatších panských rodů. Kromě domácího prostředí mohli muži vybírat své nevěsty i v zahraničí, i když ještě počátkem 17. století se v pramenech objevuje nevole k takovýmto sňatkům. Ženy provdané do ciziny se totiž často těžko sžívaly s novým prostředím a narážely na rozdíly nejen jazykové, ale i kulturní. Pokud se muž rozhodl pro manželku-cizinku, v naprosté většině pocházela z jedné ze sousedních zemí. Ze vzdálenějších oblastí se ženy do Čech vdávaly výjimečně.

Ve skupině mužů zastávajících nejvyšší zemské úřady se objevilo podstatně méně nevěst z řad rytířstva, než u panského stavu jako celku, ale mnohem více nevěst ze zahraničí. To souvisí s vyšší šancí úředníků pohybujících se v okolí panovnického dvora navázat kontakty s cizími šlechtici. Více než třetina nevěst zemských úředníků pocházela z rodin zastávajících zemské úřady. Zatímco do zemských úřadů byli často jmenováni prvorození synové, pro ty další se nově naskytla možnost uplatnit se ve službě u panovnického dvora. Ke kariéernímu vzestupu zde byly důležité kontakty s významnými dvořany, které se daly získat sňatkem. Přesto bylo mezi dvořany méně zahraničních sňatků než mezi zemskými úředníky.

Hlavním úkolem manželství bylo zplodit mužské potomky. Pokud se tak nestalo a muž ovdověl, hledal si brzy po smrti ženy novou manželku. Protože si muži jako další manželky vybírali opět svobodné dívky, vznikaly velké rozdíly ve věku manželů. Zatímco první manželky byly většinou mladší o méně než pět let, u dalších manželství se věkový rozdíl zvyšoval často až na dvacet a více let. Pokud se muž rozhodl po smrti své ženy znovu oženit, učinil tak nejčastěji do dvou let po ovdovění. Polovina mužů se již znova neoženila.

Původním cílem práce bylo také sledovat změny v otázkách náboženství především v souvislosti s nábožensky smíšenými manželstvími. To se ale ukázalo jako nemožné vzhledem k nedostatku informací o vyznání především u nevěst. Z malého vzorku manželství, u kterých je známé vyznání obou partnerů, je zřejmé, že vyznání nehrálo klíčovou roli při volbě partnerky. Více než třetina nevěst byla jiného vyznání než jejich budoucí manželé. Počet těchto smíšených manželství poklesl až po roce 1627.

Jak tedy vyplývá z práce, důležitými kritérii při výběru nevěsty byly především dostatečně urozený původ a majetek, který však nehrál vždy klíčovou roli. Nejčastěji se nevěsty vybíraly z nejbližšího okruhu pánů a přátel. Sňatkem se stejně urozenou, popřípadě urozenější nevěstou potvrzoval muž svůj sociální status a tím, že naplnil očekávání společnosti se zároveň hlásil k tradici svých předků. Další důležitý úkol,

který ho nyní čekal, bylo zplození mužského potomka, aby tradice rodu mohla pokračovat.

5.1. Databáze

Součástí práce je databáze, která obsahuje údaje o všech pánech, kteří se oženili mezi léty 1500-1650. Databáze byla vytvořena na základě údajů z použité literatury. Obsahuje 1 029 datových listů,³⁶⁰ z nichž každý je věnován jednomu muži z celkem 80 panských rodů žijících v Čechách. Vzhledem k opakovaným sňatkům u některých mužů je počet všech manželství 1317.

Veškeré informace je možné vyhledávat v tabulce, nebo ve formulářích, což je přehlednější. Čísla jednotlivých formulářů lze nalézt v tabulce na prvním místě. Data je možné třídit pomocí filtrů, nebo vyhledat pomocí příkazu „najít“. Už teď jsem si vědoma nedostatků, hlavně u zadávání životních dat jednotlivých osob, ale snad je mi omluvou, že se jedná o první samostatně zpracovanou databázi s pomocí průvodce pro začátečníky.³⁶¹

Jako pomůcku k vyplňování databáze jsem vypracovala rodokmeny všech 80 zkoumaných panských rodů.³⁶² Tyto rodokmeny, vytvořené v programu RodokmenPro jsou přiloženy k práci, především pro účely dalšího zkoumání, popřípadě doplnění. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že rodokmeny nejsou ani pro vymezené období kompletní, protože řada manželek se nepodařila zařadit do své rodiny jako něčí dcera, přesto jsem se snažila o co nejkompletnější zpracování na základě dostupné literatury.

³⁶⁰ Viz příloha č. 26, ukázka formulářů jednotlivých mužských příslušníků rodu pánů z Hradce.

³⁶¹ Slavoj Písek, Access 2002. Podrobný průvodce začínajícího uživatele, Praha 2002.

³⁶² Viz příloha č. 27. Rodokmen pánů z Hradce.

6. Použité prameny a literatura

6.1. Vydané prameny

- BLAŽEK, Konrad – KADICH, Heinrich von (edd.), J. Siebmacher's grosses Wappenbuch. Der mährische Adel, Nürnberg 1899. (Reprodukce originálu Klub pro českou genealogii a heraldiku, Praha 1999.)
- DVORSKÝ, František (ed.), Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštejna II. Dopisy z roku 1634 a 1635, Praha 1895.
- DVORSKÝ, František (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869.
- DVORSKÝ, František (ed.), Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století, Praha 1886.
- JIREČEK, Hermenegild (ed.), Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého 1627, Praha 1888.
- JIREČEK, Josef – Jireček, Hermenegild (ed.), Zřízení Zemská království Českého XVI. věku, Praha 1882.
- JIREČEK, Josef (ed.), Paměti nejvyššího kancléře království Českého Viléma hraběte Slavaty I-II, Praha 1866-1868.
- KIRCHBAUER VON ERZSTÄTT, Johann Evangelist (ed.), J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Niederoesterreichischer Adel I, Nürnberg 1909.
- KIRCHBAUER VON ERZSTÄTT, Johann Evangelist – STARKENFELS, Alois von (edd.), J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Oberoesterreichischer Adel I-II, Nürnberg 1885-1904.
- KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633, Praha 1997.
- KOLLMANN, Josef (ed.), Berní rejstříky a berně z roku 1567, Sborník archivních prací 13, 1963, s.16-246.
- KVĚT, František Bolemír (ed.), Urozeného Pána Pana Jana z Lobkovic na Hasištejně správa a naučení jeho synu Jaroslavovi o tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má, Praha 1851.
- MARAT, František (ed.), Soupis poplatnictva 14 krajů v Království českém z roku 1603, Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1898, Praha 1899, s. 1-130.
- MAREK, Pavel (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence

- Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005.
- MERAVIGLIA-CRIVELLI, Rudolf Johann (ed.), J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der böhmische Adel, Nürnberg 1885. (Reprodukce originálu Klub pro českou genealogii a heraldiku, Praha 1998.)
- PALACKÝ, František (ed.), Popis staropanských rodů v Čechách roku 1500, Časopis českého muzea 2, 1831, s. 172-3.
- PALACKÝ, František (ed.), Swolení stawu panského o řád swůj co do rodůw panských i nowých, in: Archiv český 6, Praha 1872, s.231-232.
- PALACKÝ, František (ed.), Zřízení zemské království českého za krále Wladislawa roku 1500 vydané, in: Archiv český 5, Praha 1862, s.2-266.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985.
- PEŠÁK, Václav (ed.), Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha 1953.
- POLIŠENSKÝ, Josef (ed.), Bartoloměj Paprocký z Hlohol. Zrcadlo Čech a Moravy, Praha 1941.
- RATAJOVÁ, Jana (ed.), Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti, Praha 2002.
- SEDLÁČEK, August (ed.), Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné, Praha 1869.
- ÚLOVEC, Jiří, Seznam šlechty z doby kolem roku 1517, Jihočeský sborník historický 76, 2007, s. 202-212.
- VOREL, Petr (ed.), Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551, Pardubice 1997.
- VRĚTÁTKO, Antonín Jaroslav (ed.), Ludvíka z Perštýna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, Časopis musea království českého 38, 1864, s. 63-186.
- WITTING, Johann Baptist (ed.), J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Niederoesterreichischer Adel 2, Nürnberg 1918.

6.2. Literatura

- BALETKA, Tomáš, Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa, Praha 2004.
- BASTL, Beatrix, Manželstvo a výběr partnera v Rakúsku v ranom novoveku, in: Lengyelová, Tünde (ed.), Žena a právo: právne a spoločenské postaveni žien v minulosti, Bratislava 2004, s. 164-176.
- BASTL, Beatrix, Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit, Wien – Köln – Weimar 2000.

- BÍLEK, Tomáš Václav, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I-II, Praha 1882-3.
- BOLOGNE, Jean-Claude, Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě, Praha 1997.
- BORŮVKA, Václav, Rodopis rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000.
- BRANDL, Vincenc, Stav panský a rytířský, Časopis Matice Moravské 1, 1869, s. 145-184.
- BUBEN, Milan M., Wratislavové z Mitrowicz, Střední Evropa 7, 1991, č. 18, s. 151-156.
- BUBEN, Milan M., Czernínové z Chudenic, Střední Evropa 7, 1991, č. 19, s. 143-148.
- BURMEISTER, Karl Heinz, Die Grafen von Montfort. Geschichte, Recht, Kultur, Konstanz 1996.
- BŮŽEK, Václav, Die private Welt der böhmischen adeligen Familien in ihren Selbstzeugnissen des 16. und 17. Jahrhunderts, in: Heimann, Hanz-Dieter (Hrsg.), Adelige Welt und familiäre Beziehungen (Aspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen von 14. bis 16. Jahrhunderts), Potsdam 2000, s. 17-41.
- BŮŽEK, Václav, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků, České Budějovice 2006.
- BŮŽEK, Václav, Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách, Hospodářské dějiny 14, 1986, s. 175-197.
- BŮŽEK, Václav, "Páni a přátelé" v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, Český časopis historický 100, 2002, č.2, s.229-264.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce, Praha 1997.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef, Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence, in: Bůžek, Václav (ed.), Poslední páni z Hradce (= Opera historica 6), České Budějovice 1998, s. 145-272.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie, Časopis Matice moravské 122, 2003, s. 375-409.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, Věk urozených, Praha a Litomyšl 2002.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Paměť urozenosti, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – PÁLFFY, Géza, Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke

- dvoru Ferdinanda I., Český časopis historický 101, 2003, č. 3, s. 542-581.
- DÜLMEN, Richard van, Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly, Praha 2002.
- DÜLMEN, Richard van, Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století).
I. Dům a jeho lidé, Praha 1999.
- DVORSKÝ, František Ivan, O starožitném panském rodě Benešoviců. Část I. O Benešovicích – vyjímaje rod pánů z Kravař, Brno 1907.
- DVORSKÝ, František Ivan, O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař, Brno 1910.
- DURDÍK, Tomáš, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2002.
- EMLER, Josef, Berně r. 1615 svolená a počet obyvatelů v Čechách před válkou třicetiletou, Památky archeologické a místopisné VIII, r. 1868-1869, Praha 1870, s. 177-188.
- FIALOVÁ, Ludmila, Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století, Demografie 37, 1995, s. 9-21.
- FRANCEK, Jindřich, Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál, Praha 2005.
- FRITZOVÁ, Charlotte – RŮŽIČKA, Jindřich, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna (1555), Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63-77.
- GEJDOŠ, Jindřich, Mezi hradem, zámkem a tvrzí. Sídla české šlechty v 16. a 17. století, České Budějovice 2002 (diplomová práce).
- GOODY, Jack, Proměny rodiny v evropské historii, Praha 2006.
- GRULICH, Josef, Historická demografie a dějiny rodiny v Evropě a v České republice po roce 1950, Historická demografie 26, 2002, s. 123-146.
- GRULICH, Josef, Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století, České Budějovice 2008.
- GRULICH, Josef, „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. poloviny 17. století), Historická demografie 23, 2000, s. 49-82.
- HALADA, Jan, Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I-III, Praha 1992-1994.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jan – NOVÝ, Rostislav, Vademecum pomocných věd historických, Praha 2002.
- HOFMAN, Václav, Sezónní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století,

- Historická demografie 26, 2002, s. 81-100.
- HOLÝ, Martin, Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650, *Historická demografie* 27, 2003, s. 5-35.
- HONC, Jaroslav, Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502-1794, *Historická demografie*, 1969, s.20-51.
- HORNÍČEK, Ignác, *Kniha o rodopisu. Praktické uvedení do rodopisu s přílohou o obecních kronikách*, Vyškov na Moravě 1939.
- HORSKÁ, Pavla – KUČERA, Milan – MAUR, Eduard – STLOUKAL, Miroslav, *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*, Praha 1990.
- JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.
- JÁNSKÝ, Jiří, *Páni ze Švamberka – pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.
- KAPRAS, Jan, *Manželské právo majtkové dle českého práva zemského*, Praha 1908.
- KASÍK, Stanislav, *Nejvyšší číšník Království českého v rodě pánů z Vartemberka*, *Heraldická ročenka 1999-2000*, s. 58-71.
- KELLER, Katrin, *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*, Wien-Köln-Weimar 2004.
- KLOBAS, Oldřich, *Václav hrabě Kounic. Šlechtic nejen rodem*, Brno 1993.
- KOLÁŘ, Martin, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892.
- KOLÁŘ, Martin, *Rozrod Drslavicův, Památky archeologické a místopisné VIII, r. 1868-1869*, Praha 1870, s. 81-94.
- KOBLASA, Pavel, *Czerninové z Chudenic. Stručné dějiny rodu a schematismus rodových panství*, České Budějovice 2000.
- KOLDINSKÁ, Marie, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha a Litomyšl 2004.
- KOTLÁROVÁ, Simona, *Bavorové erbu střely*, České Budějovice 2004.
- KOTLÁROVÁ, Simona, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008.
- KRÁL, Pavel, *Das Aussterben böhmischer Adelsgeschlechter an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert*, in: Wrede, Martin – Carl, Horst, *Zwischen Schande und Ehre. Erinnerungsbrücke und die Kontinuität des Hauses*, Mainz 2007, s. 387-398.
- KRÁL, Pavel, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10), s. 439-456.

- KRÁL, Pavel, Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650, České Budějovice 2002.
- KRÁL, Pavel, Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku, České Budějovice 2004.
- LEMBERGOVÁ, Margret, Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického, Dějiny a současnost 16, 1994, č. 6, s. 15-18.
- LESEMANN, Silke, Liebe und Strategie. Adelige Ehen im 18. Jahrhundert, Historische Anthropologie 8, 2000, s. 189-207.
- LOCH, Jan, Heraldika a soukromý život Albrechta z Valdštejna a Frýdlantu, Heraldická ročenka 2003-2004, s. 3-72.
- MACEK, Josef, Česká středověká šlechta, Praha 1996.
- MACEK, Josef, Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) I-IV, Praha 2001-2002².
- MAŤA, Petr, Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra, Dějiny a současnost 18, 1996, č. 6, s. 11-15.
- MAŤA, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.
- MAUR, Eduard – ŠTOREK, Václav, K demografii české šlechty v 16.století. (Hynek Krabice z Weitmile a jeho pět manželek), Historická demografie 26, 2002, s. 5-27.
- MIKULEC, Jiří, 31. 7. 1621. Rekatolizace šlechty v Čechách (čí je země, toho je i náboženství), Praha 2005.
- MRÁZKOVÁ, Jana, „Přislibujou sobě věrnost, lásku a upřímnost až do smrti zachovati.“ Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera – panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století, Historická demografie 29, 2005, s. 53-107.
- MYSLIVEČEK, Milan, Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě I-II, Praha 1993-7.
- MYSLIVEČEK, Milan, Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české I-II, Plzeň 2005-2006.
- MŽYKOVÁ, Petra – MAŠEK, Petr – KASÍK, Stanislav, Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002.
- NÁCOVSKÁ, Pavla, Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historicko-demografického poznání (Kutná Hora 1550-1600), Historická demografie 21, 1997, s. 39-72.
- NĚMEC, Bohumír, Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu, České

- Budějovice 2001.
- OHLÍDAL, Anna, „Konfessionalisierung“- ein Paradigma der historischen Frühneuzeitforschung und die Frage seiner Anwendbarkeit in Böhmen, *Studia Rudolphina* 3, 2003, s. 19-28.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ I-XXVIII, Praha 1888-1909.
- PALACKÝ, František – STERNBERG, Zdeněk, *Dějiny rodu Sternbergů*, Brno 2001.
- PALACKÝ, František, Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků, in: Charvát, Jaroslav (ed.), *Dílo Františka Palackého I, Práce historické*, Praha 1941.
- PÁNEK, Jaroslav, Česká a rakouská šlechta v počátcích habsburské monarchie, *Dějiny a současnost* 12, 1990, č. 3, s. 26-33.
- PÁNEK, Jaroslav, Der böhmische Vizekönig Wilhelm von Rosenberg und seine deutschen Ehen, in: Tanz, Sabine (Hrsg.), *Mentalität und Gesellschaft im Mittelalter*, Frankfurt am Main 1993, s. 271-300.
- PÁNEK, Jaroslav, Politický systém předbělohorské českého státu, *Folia historica Bohemica* 11, 1987, s. 41-69.
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.
- PÁNEK, Jaroslav, Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století, *Folia Historica Bohemia* 4, 1982, s. 179-210.
- PÁNEK, Jaroslav, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: Bůžek, Václav (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= *Opera historica* 5), s. 19-46.
- PÁNEK, Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice 2003².
- PÁNEK, Jaroslav, Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století, *Československý časopis historický* 31, 1983, s. 855-884.
- PAPAJÍK, David, *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*, Praha 2005.
- PETRÁČKOVÁ, Věra – KRAUS, Jiří a kol., *Akademický slovník cizích slov*, Praha 2001.
- PETRÁŇ, Josef, *Staroměstská exekuce*, Praha 1985.
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny hmotné kultury II. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, sv.1, Praha 1995.
- PILNÁČEK, Josef, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.
- PÍSEK, Slavoj, *Access 2002. Podrobný průvodce začínajícího uživatele*, Praha 2002.
- PLAČEK, Miroslav – Futák, Peter, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě*

- k trůnu, Praha 2006.
- PLACHT, Otto, Odhad majetku stavů Království českého z roku 1557, Věstník královské české společnosti nauk, třída filozoficko-historicko-filologická, 1947, Praha 1950, s. 1-114.
- RYANTOVÁ, Marie, Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku. České Budějovice 2007.
- SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze království Českého, I-XV, Praha 1882-1998³.
- SEDLÁČEK, August, Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův, Praha 1914.
- SCHRÖTER, Michael, „Wo zwei zusammenkommen in rechter Ehe...“, Sozio- und psychogenetische Studien über Eheschließungsvorgänge vom 12. bis 15. Jahrhundert, Frankfurt am Main 1985¹.
- SIEDER, Reinhard, Ehe, Fortpflanzung und Sexualität, in: Mitterauer, Michael – Sieder, Reinhard (Hrsg.), Vom Patriarchat zum Partnerschaft. Zum Strukturwandel der Familie, München 1997, s. 21-87.
- SKALICKÁ, Eva, Šlechtické rody na Rakovnicku, Rakovník 1998.
- SLABOVÁ, Ilona, Konstrukce ženskosti v raném novověku, České Budějovice 2008 (diplomová práce).
- SPIESS, Karl-Heinz, Witwenversorgung im Hochadel. Rechtlicher Rahmen und praktische Gestaltung im Spätmittelalter und zu Beginn der Frühen Neuzeit, in: Schattowsky, Martina (Hrsg.), Witwenschaft in der Frühen Neuzeit. Fürstliche und adelige Witwen zwischen Fremd- und Selbstbestimmung, Leipzig 2003, s. 19-37.
- ŠMAHEL, František, Obrisy českého stavovství od konce 14. století do počátku 16. století, Český časopis historický 90, 1992, s. 161-187.
- ŠVARŤÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století, Praha 2007.
- TUPÁ, Linda, Šlechtična a sňatek v raném novověku ve světle svatebních smluv, České Budějovice 2002 (diplomová práce).
- URBAN, Jan, Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003.
- URFUS, Valentin, Rodinný fideikomis v Čechách, Sborník historický 9, 1962, s. 193-237.
- VALENTA, Aleš, Dějiny rodu Kinských, České Budějovice 2004.

- VINAŘ, Ota, Pět století Šliků, Praha 1998.
- VOREL, Petr, Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd), Slavnosti a zábavy na dvorech a v renesančních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 191-205.
- VOREL, Petr, Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999.
- VVYBÍRAL, Zdeněk, Politická komunikace aristokratické společnosti Českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005.
- VYBÍRAL, Zdeněk, Zánik rodu Ludaniců, Časopis Matice moravské 115, 1996, s. 225-251.
- WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold, Markvartici. Z historie nejstarší české šlechty z ranné doby vlády Přemyslovců, Praha 2000.
- WINKELBAUER, Thomas, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s.476-540.

7. Přílohy

1. Tabulka 1. Sezónní rozvrstvení svateb českých šlechticů.
2. Tabulka 2. Věk mužů a žen při vstupu do prvního manželství, u žen je navíc zohledněna země původu, tedy, zda nevěsta byla z Čech nebo z ciziny.
3. Tabulka 3. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek českých pánů.
4. Tabulka 4. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek českých pánů vzhledem k pořadí, v jakém se muž narodil svému otci.
5. Tabulka 5. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů, kteří během sledovaného období ještě nebyli povýšeni do panského stavu a náležel jim titul rytíř.
6. Rodokmen 1. Rod Leskovců z Leskova.
7. Tabulka 6. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů, kteří byli během sledovaného období povýšeni do hraběcího nebo knížecího stavu.
8. Rodokmen 2. Ukázka sňatkové aliance mezi šesti starobylými panskými rody, které patřily zároveň mezi deset nejbohatších rodů v Čechách během 16. století.
9. Tabulka 7. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů z nejbohatších rodů v Čechách.
10. Rodokmen 3. Zkrácený rodokmen pánů z Talmberka, červeně jsou vyznačeny nevěsty z Lobkovického rodu.
11. Tabulka 8. Procentuální zastoupení příbuzenských sňatků.
12. Tabulka 9. Procentuální zastoupení příbuzenských sňatků mezi nejbohatšími rody v zemi.
13. Rodokmen 4. Zjednodušený rodokmen Popelů z Lobkovic s vyznačenými příbuzenskými sňatky ve dvou po sobě jdoucích generacích rodu.
14. Tabulka 10. Procentuální zastoupení země původu manželek vzhledem k pořadí manželství.
15. Tabulka 11. Procentuální zastoupení země původu manželek-cizinek.
16. Tabulka 12. Procentuální zastoupení země původu manželek u nejbohatších rodů v Království.
17. Rodokmen 5. Aliance mezi pány z Pernštejna, rakouskými hrabaty ze Salmu a uherskou šlechtou.
18. Tabulka 13. Změny zastoupení země původu manželek ve vývoji let 1500-1650.

19. Tabulka 14. Procentuální zastoupení titulů manželek u mužů zastávajících dvorský nebo zemský úřad, v posledním sloupci jsou uvedeny vdovy jako manželky u mužů-úředníků.
20. Tabulka 15. Procentuální zastoupení země původu manželek u mužů zastávajících dvorský nebo zemský úřad.
21. Tabulka 16. Procentuální zastoupení vdov jako manželek.
22. Tabulka 17. Věkové rozdíly mezi manžely vzhledem k pořadí manželství.
23. Tabulka 18. Procentuální zastoupení mužů, kteří se po smrti své manželky znovu oženili.
24. Tabulka 19. Intervaly mezi úmrtím manželky a novým sňatkem.
25. Tabulka 20. Procentuální zastoupení nábožensky smíšených manželství.
26. Databázové formuláře pánů z Hradce.
27. Rodokmen pánů z Hradce
28. CD-ROM s rodokmeny českých panských rodů a databází Panský stav.

Tabulka 1. Sezónní rozvrstvení svateb českých šlechticů.³⁶³

Měsíc	Uzavřená manželství
I.	18 (16 %)
II.	21 (19 %)
III.	3 (3 %)
IV.	3 (3 %)
V.	9 (8 %)
VI.	8 (7 %)
VII.	6 (5 %)
VIII.	4 (4 %)
IX.	10 (9 %)
X.	13 (12 %)
XI.	14 (13 %)
XII.	1 (1 %)
Celkem	110 (100 %)

³⁶³ Tabulka zahrnuje pouze takové svatby, u kterých je znám aspoň měsíc a rok, kdy se konaly. Z celkového počtu 1317 manželství je datum svatby známo u 110 manželství.

Tabulka 2. Věk mužů a žen při vstupu do prvního manželství, u žen je navíc zohledněna země původu, tedy, zda nevěsta byla z Čech nebo z ciziny.³⁶⁴

	Muži	Ženy		
		celkem	Češky	cizinky
Do 15 let	2 (2 %)	8 (14 %)	8 (19 %)	0
15 – 20 let	10 (13 %)	30 (52 %)	20 (46 %)	10 (67 %)
21 – 25 let	27 (35 %)	11 (19 %)	9 (21 %)	2 (13 %)
26 – 30 let	18 (23 %)	6 (10 %)	3 (7 %)	3 (20 %)
31- 35 let	10 (13 %)	3 (5 %)	3 (7 %)	0
Po 35 letech	11 (14 %)	0	0	0
Celkem	78 (100 %)	58 (100 %)	43 (100 %)	15 (100 %)

³⁶⁴ Do tabulky jsou zahrnuti pouze muži a ženy, u nichž je znám aspoň rok narození a rok vstupu do prvního manželství.

Tabulka 3. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek českých pánů.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný³⁶⁵	Neznámý³⁶⁶
1. manželka	474 (46 %)	311 (30 %)	40 (4 %)	30 (3 %)	174 (17 %)
2. manželka	131 (55 %)	72 (31 %)	12 (5 %)	4 (2 %)	17 (7 %)
3. manželka	25 (56 %)	12 (27 %)	2 (5 %)	3 (7 %)	2 (5 %)
4. manželka	4 (57 %)	3 (43 %)	0	0	0
Celkem	634 (48 %)	399 (30 %)	54 (4 %)	37 (3 %)	193 (15 %)

³⁶⁵ Jedná se většinou o tituly svobodná paní nebo kněžna.

³⁶⁶ Titul neznámý je uveden u žen, u kterých se nepodařilo najít v dostupné literatuře nic o její rodině, tedy ani titul, jaký užívala.

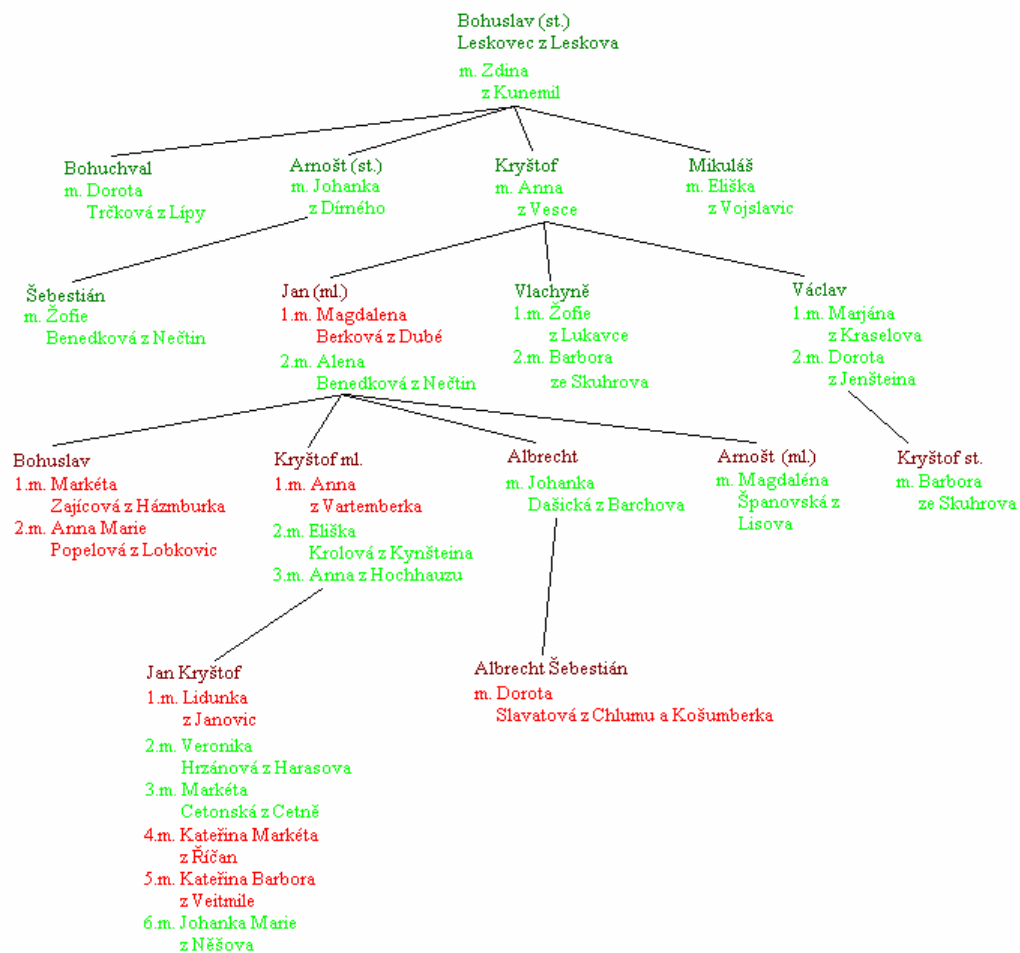
Tabulka 4. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek českých pánů vzhledem k pořadí, v jakém se muž narodil svému otci.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný	Neznámý
1. syn	227 (47 %)	144 (30 %)	24 (5 %)	17 (3 %)	70 (15 %)
2. syn	107 (42 %)	78 (30 %)	9 (4 %)	8 (4 %)	55 (20 %)
3.-8. syn	140 (48 %)	89 (30 %)	7 (3 %)	5 (2 %)	49 (17 %)
Celkem	474 (46 %)	311 (30 %)	40 (4 %)	30 (3 %)	174 (17 %)

Tabulka 5. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů, kteří během sledovaného období ještě nebyli povýšeni do panského stavu a náležel jim titul rytíř.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný	Neznámý
1. manželka	19 (13 %)	99 (69 %)	0	1 (1 %)	25 (17 %)
2. manželka	7 (27 %)	17 (65 %)	0	0	2 (8 %)
3. manželka	1 (33 %)	2 (67 %)	0	0	0
4. manželka	1 (50 %)	1 (50 %)	0	0	0
Celkem	28 (16 %)	119 (68 %)	0	1 (1 %)	27 (15 %)

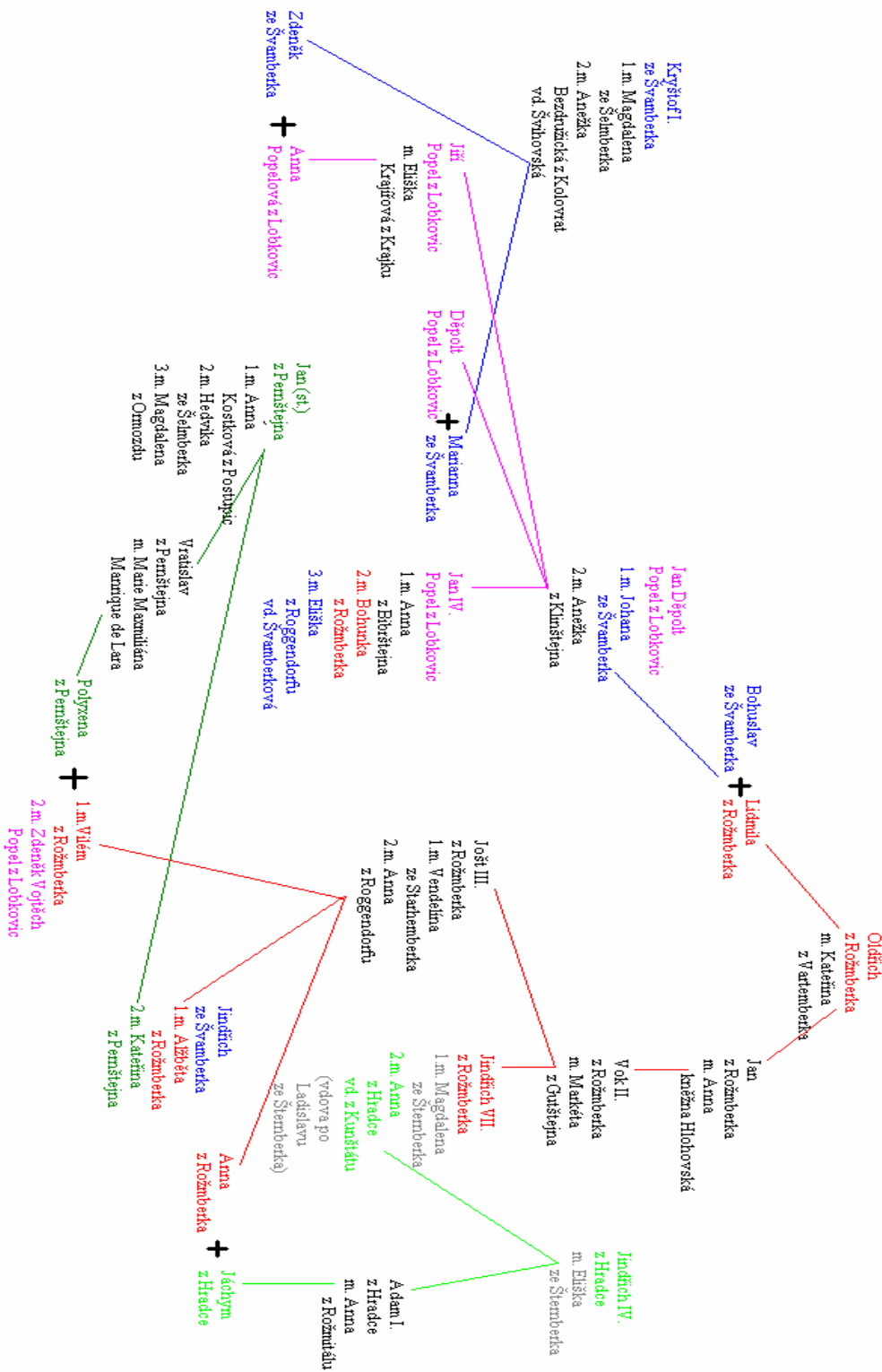
Rodokmen 1. Rod Leskovců z Leskova. Jsou zde uvedeni ženatí muži mezi léty 1500-1650 s manželkami. Příslušníci panského stavu jsou v červené barvě (muži v tmavě červené a ženy ve světlé) a rytířského v zelené.

Tabulka 6. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů, kteří byli během sledovaného období povýšeni do hraběcího nebo knížecího stavu.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný	Neznámý
1. manželka	20 (43 %)	9 (19 %)	6 (15 %)	7 (15 %)	4 (8 %)
2. manželka	6 (43 %)	2 (14 %)	5 (36 %)	0	1 (7 %)
3. manželka	0	1 (25 %)	2 (50 %)	0	1 (25 %)
4. manželka	0	1 (100 %)	0	0	0
Celkem	26 (40 %)	13 (20 %)	13 (20 %)	7 (10,5 %)	6 (9,5 %)

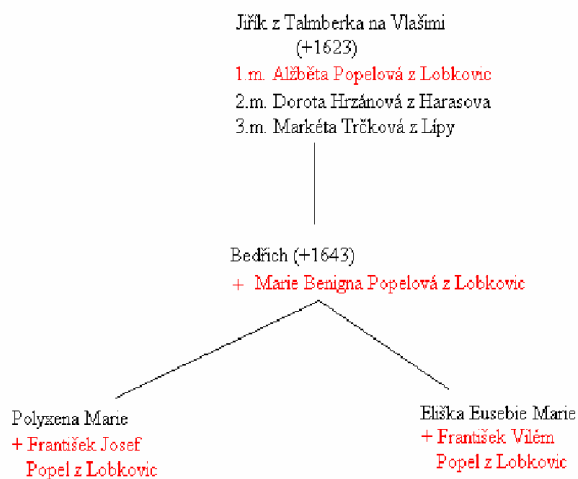
Rodokmen 2. Ukázka sňatkové aliance mezi šesti starobylymi panskými rody, které patřily zároveň mezi deset nejbohatších rodů v Čechách během 16. století. Pro lepší orientaci jsou příslušníci jednotlivých rodů vyznačeni různými barvami.

Tabulka 7. Procentuální zastoupení šlechtických titulů manželek u mužů z nejbohatších rodů v Čechách.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný	Neznámý	Z nejbohatších rodů
Starobylé rody	312 (63 %)	78 (16 %)	37 (7 %)	20 (4 %)	49 (10 %)	167 (34 %)
Novožitné rody	23 (34 %)	30 (45 %)	2 (3 %)	2 (3 %)	10 (15 %)	12 (18 %)
Celkem	335 (60 %)	108 (19 %)	39 (7 %)	22 (4 %)	59 (10 %)	179 (32 %)

Rodokmen 3. Zkrácený rodokmen pánů z Talmberka, červeně jsou vyznačeny nevěsty z Lobkovického rodu.

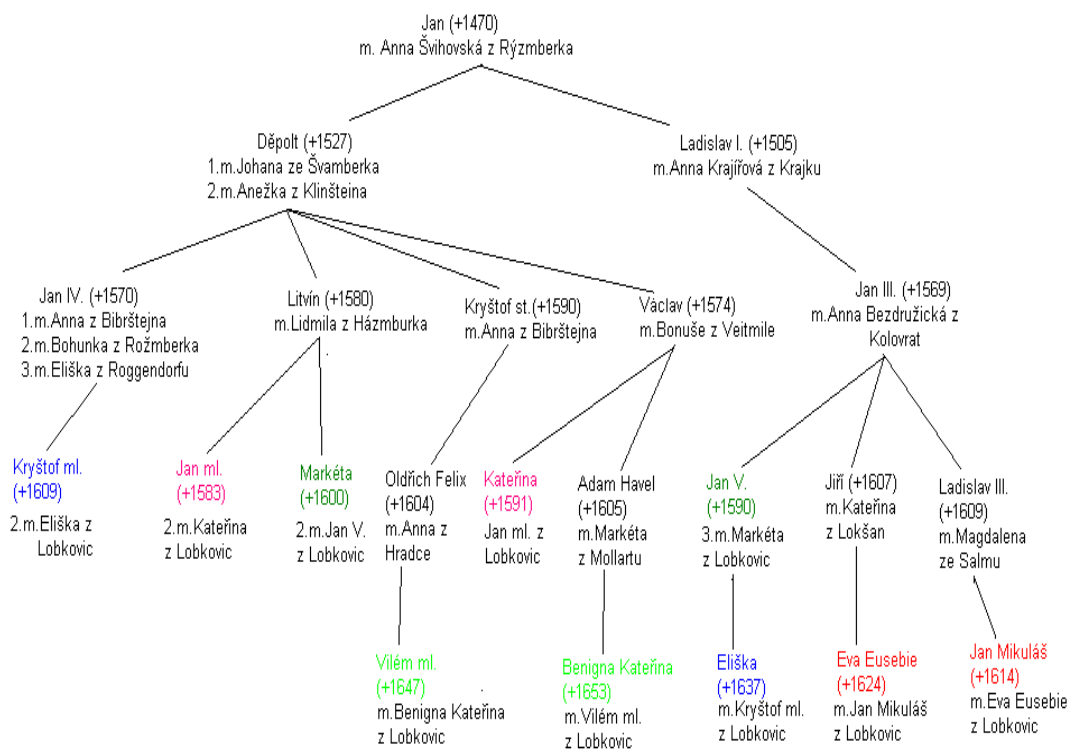
Tabulka 8. Procentuální zastoupení příbuzenských sňatků.

	Příbuzní	Pokrevní	Sešvagření
1. manželka	40 (4 %)	31 (3 %)	9 (1 %)
2. manželka	6 (2,5 %)	3 (1,25 %)	3 (1,25 %)
3. manželka	2 (4,5 %)	1 (2,25 %)	1 (2,25 %)
4. manželka	0	0	0
Celkem	48 (3,6 %)	35 (2,6 %)	13 (1 %)

Tabulka 9. Procentuální zastoupení příbuzenských sňatků mezi nejbohatšími rody v zemi.

	Příbuzní	Z nejbohatších rodů
Starobylé rody	35 (7 %)	167 (34 %)
Novožitné rody	1 (1,5 %)	12 (18 %)
Celkem	36 (6 %)	65 (12 %)

Rodokmen 4. Zjednodušený rodokmen Popelů z Lobkovic s vyznačenými příbuzenskými sňatky ve dvou po sobě jdoucích generacích rodu.³⁶⁷

³⁶⁷ Nejedná se o celý rodokmen Popelů z Lobkovic. V grafu jsou uvedeny pouze ty osoby, kterých se příbuzenské sňatky týkají. Pro lepší orientaci jsou manželé vyznačeni stejnou barvou.

Tabulka 10. Procentuální zastoupení země původu manželek vzhledem k pořadí manželství.

	Čechy	Morava	Není známo	Jiné země³⁶⁸
1. manželka	679 (66 %)	95 (9 %)	153 (15 %)	102 (10 %)
2. manželka	172 (72 %)	24 (10 %)	18 (8 %)	24 (10 %)
3. manželka	33 (77 %)	4 (9 %)	1 (2 %)	5 (12 %)
4. manželka	6 (86 %)	1 (14 %)	0	0
Celkem	890 (68 %)	124 (9 %)	172 (13 %)	131 (10 %)

³⁶⁸ Země původu jsou zastoupeny v tabulce v příloze č. 13.

Tabulka 11. Procentuální zastoupení země původu manželek-cizinek.³⁶⁹

	Celkem cizinky	Německé země	Rakouské země	Slezská knížectví	Uhry	Španělsko	Jiné země³⁷⁰
1. manželka	102 (10 %)	46 (45 %)	30 (29 %)	14 (14 %)	1 (1 %)	3 (3 %)	8 (8 %)
2. manželka	24 (10 %)	12 (50 %)	10 (42 %)	1 (4 %)	0	0	1 (4 %)
3. manželka	5 (12 %)	1 (20 %)	2 (40 %)	0	1 (20 %)	0	1 (20 %)
4. manželka	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	131 (10 %)	59 (45 %)	42 (32 %)	15 (12 %)	2 (1 %)	3 (2 %)	10 (8 %)

³⁶⁹ V prvním sloupci jsou uvedena procenta manželek – cizinek z celkového počtu manželství, u jednotlivých zemí pak procenta z počtu manželek-cizinek (z prvního sloupce).

³⁷⁰ Jedná se o země, které jsou v databázi zastoupeny výjimečně, většinou pouze jednou nebo dvakrát, např. Belgie, Anglie, Itálie ap.

Tabulka 12. Procentuální zastoupení země původu manželek u nejbohatších rodů v Království.

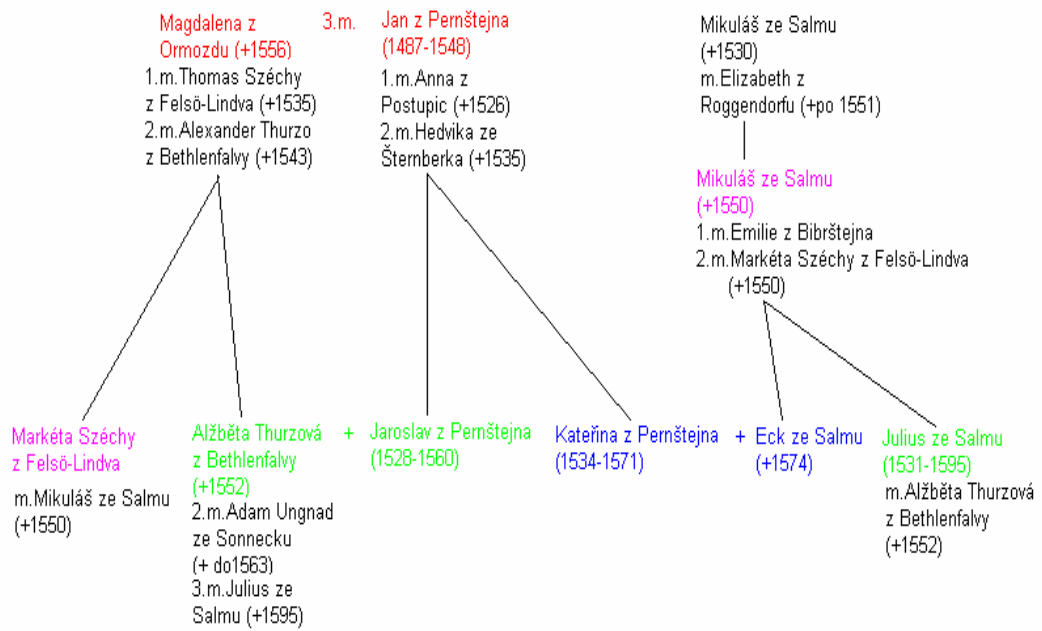
	Čechy	Morava	Cizí země	Neznámé	Celkem manželství
Pernštejnové	5 (55 %)	0	4 (45 %)	0	9 (100 %)
Rožmberkové	3 (33 %)	1 (11 %)	5 (56 %)	0	9 (100 %)
Kolovratové³⁷¹	72 (77 %)	3 (3 %)	9 (9 %)	10 (11 %)	94 (100 %)
Lobkovicové³⁷²	54 (70 %)	2 (3 %)	21 (27 %)	0	77 (100 %)
z Rožmitálu	3 (38 %)	4 (50 %)	0	1 (12 %)	8 (100 %)
Šlikové z Pasounu a Holejče	31 (52 %)	2 (3 %)	24 (40 %)	3 (5 %)	60 (100 %)
Švamberkové	30 (83 %)	1 (3 %)	5 (14 %)	0	36 (100 %)
Slavatové z Chlumu a Košumberka	15 (71 %)	1 (5 %)	4 (19 %)	1 (5 %)	21 (100 %)
Šternberkové	28 (67 %)	7 (17 %)	1 (2 %)	6 (14 %)	42 (100 %)
Švihovští z Rýzmburka	15 (83 %)	1 (6 %)	2 (11 %)	0	18 (100 %)
Krubicové z Veitmile	4 (80 %)	1 (20 %)	0	0	5 (100 %)
Vartemberkové	20 (69 %)	2 (7 %)	1 (3 %)	6 (21 %)	29 (100 %)
Krajířové z Krajků z Hradce	7 (59 %)	1 (8 %)	1 (8 %)	3 (25 %)	12 (100 %)
Kostkové z Postupic	4 (67 %)	0	2 (33 %)	0	6 (100 %)
Kostkové z Postupic	1 (25 %)	2 (50 %)	0	1 (25 %)	4 (100 %)
Berkové z Dubé	36 (65 %)	6 (11 %)	3 (6 %)	10 (18 %)	55 (100 %)
Smiřičtí ze Smiřic	7 (64 %)	3 (27 %)	1 (9 %)	0	11 (100 %)
Trčkové z Lípy	12 (92 %)	1 (8 %)	0	0	13 (100 %)
Vchynští ze Vchynic (Kinští)	19 (76 %)	0	3 (12 %)	3 (12 %)	25 (100 %)
Hzánové z Harasova	13 (81 %)	0	0	3 (19 %)	16 (100 %)
Hodějovští z Hodějova	6 (46 %)	4 (31 %)	0	3 (23 %)	13 (100 %)
Celkem	385 (68 %)	42 (8 %)	86 (15 %)	50 (9 %)	563 (100 %)

Rodokmen 5. Aliance mezi pány z Pernštejna, rakouskými hrabaty ze Salmu a uherskou šlechtou.³⁷³

³⁷¹ Dohromady všechny žijící větve, tedy Bezdrůžičtí, Mašťovští, Novohradští, Libštejnští a Krakovští z Kolovrat.

³⁷² Dohromady větve Hasištejnských a Popelů z Lobkovic.

³⁷³ V grafu opět nejsou uvedeni všichni příslušníci rodů, ale pouze členové, kterých se aliance týká. Manželé jsou vyznačeni stejnou barvou.

Tabulka 13. Změny zastoupení země původu manželek ve vývoji let 1500-1650.³⁷⁴

	Čechy a Morava	Zahraničí
Do 1526	26 (84 %)	5 (16 %)
1527-1582	115 (83 %)	24 (17 %)
1583-1650	168 (86 %)	28 (14 %)
Celkem	308 (84 %)	57 (16 %)

³⁷⁴ V úvahu jsou brány pouze sňatky, u kterých se ví datum, proto se procenta liší od předchozí tabulky, kde není datum sňatku potřeba. Důležitější než samotná čísla je vývoj poměru v jednotlivých časových úsecích. Jako mezníky jsou brány roky 1526, tedy nástup Habsburků na český trůn a rok 1583, kdy se Rudolf II. přestěhoval se dvorem na Pražský hrad.

Tabulka 14. Procentuální zastoupení titulů manželek u mužů zastávajících dvorský nebo zemský úřad, v posledním sloupci jsou uvedeny vdovy jako manželky u mužů-úředníků.

	Paní	Rytířka	Hraběnka	Jiný	Neznámý	Celkem manželství	Vdova
Zemští úředníci	65 (60 %)	21 (19 %)	12 (11 %)	5 (5 %)	6 (5 %)	109 (100 %)	18 (17 %)
Dvorští úředníci	60 (56 %)	23 (22 %)	12 (11 %)	6 (5 %)	7 (6 %)	108 (100 %)	12 (11 %)
Celkem	125 (58 %)	44 (20 %)	24 (11 %)	11 (5 %)	13 (6 %)	217 (100 %)	30 (14 %)

Tabulka 15. Procentuální zastoupení země původu manželek u mužů zastávajících dvorský nebo zemský úřad.

	Čechy	Morava	Není známo	Jiné země
Zemští úředníci	73 (67 %)	7 (6 %)	3 (3 %)	26 (24 %)
Dvorští úředníci	79 (74 %)	7 (6 %)	7 (6 %)	15 (14 %)
Celkem	152 (70 %)	14 (7 %)	10 (5 %)	41 (18 %)

Tabulka 16. Procentuální zastoupení vdov jako manželek.

	vdova
1. manželka	85 (8 %)
2. manželka	40 (17 %)
3. manželka	10 (22 %)
4. manželka	2 (28 %)
Celkem	137 (10 %)

Tabulka 17. Věkové rozdíly mezi manžely vzhledem k pořadí manželství.

Manželství	Žena starší	Muž starší						Celkem manželství 375
		Méně než 5 let	6-10 let	11-15 let	16-20 let	21-30 let	Více než 30	
1.	8 (22 %)	10 (28%)	9 (25 %)	6 (17%)	2 (5 %)	1 (3 %)	0	36 (100%)
2.	3 (16 %)	3 (16%)	4 (21 %)	1 (5 %)	1 (5 %)	4 (21 %)	3 (16 %)	19 (100%)
3.	0	0	1 (14 %)	1 (14%)	2 (29 %)	1 (14 %)	2 (29 %)	7 (100%)
4.	1 (50 %)	0	0	0	0	0	1 (50 %)	2 (100%)
Celkem	12 (19 %)	13 (20%)	14 (22 %)	8 (13%)	5 (8 %)	6 (9 %)	6 (9 %)	64 (100%)

³⁷⁵ Tabulka počítá pouze s takovými manželstvími, ve kterých je známo datum narození u obou manželů.

Tabulka 18. Procentuální zastoupení mužů, kteří se po smrti své manželky znovu oženili.³⁷⁶

	Svatba ano	Svatba ne	Celkem
Po smrti 1. ženy	56 (47%)	62 (53%)	118 (100%)
Po smrti 2. ženy	10 (45%)	12 (55%)	22 (100%)
Po smrti 3. ženy	3 (43%)	4 (57%)	7 (100%)
Celkem	69 (47%)	78 (53%)	147 (100%)

Tabulka 19. Intervaly mezi úmrtím manželky a novým sňatkem.³⁷⁷

	Do 2 let	3-5 let	6-10 let	Více než 10 let	Celkem
2. sňatek	35 (62%)	15 (27%)	5 (9%)	1 (2%)	56 (100%)
3. sňatek	3 (30%)	5 (50%)	1 (10%)	1 (10%)	10 (100%)
4. sňatek	1 (33%)	0	2 (67%)	0	3 (100%)
Celkem	39 (56%)	20 (29%)	8 (12%)	2 (3%)	69 (100%)

³⁷⁶ Tabulka počítá pouze s muži, kteří přežili svou poslední manželku a u kterých jsou známy potřebné údaje. Jedná se o jejich datum úmrtí a datum úmrtí manželky/manželek.

³⁷⁷ Tabulka vychází z té předchozí. Zkoumá, jak dlouho po smrti své manželky se muži znovu oženili. Počítá pouze s těmi, u nichž je známo jejich datum úmrtí, datum úmrtí manželky/manželek a datum další svatby/svateb.

Tabulka 20. Procentuální zastoupení nábožensky smíšených manželství.

	Oba manželé stejného vyznání	Nábožensky smíšená manželství	Celkem manželství ³⁷⁸
Do 1599	41 (61 %)	26 (39 %)	67 (100 %)
1600 – 1627	13 (65 %)	7 (35 %)	20 (100 %)
Po 1627	6 (75 %)	2 (25 %)	8 (100 %)
Celkem	60 (63 %)	35 (37 %)	95 (100 %)

³⁷⁸ Tedy manželství, u kterých je známo vyznání obou manželů.

Databázové formuláře pánů z Hradce.

formulář1

jméno	Adam I. z Hradce		region	Čechy
narození	1493	otec	Jindřich IV. z Hradce	
úmrtí	25.1.1531	matka	Anna z Münsterberka	
pořadí	první	kariéra	zemská	úřad 1523-1531 nejvyšší kancléř
titul	pán	nemovitý majetek	Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Strmilov, Kunžak, ...	
vyznání	katolík	poznámky		
manželka 1	Anna z Rožmitálu		region	Čechy
datum svatby	1515	otec	Zdeněk Lev z Rožmitálu	
narození	1500	matka	Kateřina Švihovská z Rýzmburka	
úmrtí	1563	příbuzní	☐	druh <input type="text"/> vztah <input type="text"/>
titul	paní	nemovitý majetek		
vyznání	katolička	poznámky		
manželka 2			region	
datum svatby		otec		
narození		matka		
úmrtí		příbuzní	☐	druh <input type="text"/> vztah <input type="text"/>
titul		nemovitý majetek		
vyznání		poznámky		
manželka 3			region	
datum svatby		otec		
narození		matka		
úmrtí		příbuzní	☐	druh <input type="text"/> vztah <input type="text"/>
titul		nemovitý majetek		
vyznání		poznámky		
manželka 4			region	
datum svatby		otec		
narození		matka		
úmrtí		příbuzní	☐	druh <input type="text"/> vztah <input type="text"/>
titul		nemovitý majetek		
vyznání		poznámky		

Záznam: 5 z 1029

formulář1

jméno	Jáchym z Hradce			region	Čechy
narození	14.7.1526	otec	Adam I. z Hradce		
úmrť	12.12.1565	matka	Anna z Rožmitálu		
pořadí	první	kariéra	zemská	úřad	1551 - purkrabí karlíštejnský
títul	pán	nemovitý majetek	Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Vinperk, Hluboká		
vyznání	katolík	poznámky	1561 - Řád zlatého rouna		
manželka 1	Anna z Rožmberka			region	Čechy
datum svatby	2.3.1546	otec	Jošt III. z Rožmberka		
narození	26.1.1530	matka	Vendelína (Bohunka) ze Starhemberka		
úmrť	16.12.1580	příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
títul	paní	nemovitý majetek			
vyznání	katolička	poznámky			
manželka 2				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
títul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			
manželka 3				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
títul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			
manželka 4				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
títul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			

Záznam: 6 z 1029

formulář1

jméno	Zachariáš z Hradce	region	Morava
narození	1527	otec	Adam I. z Hradce
úmrť	6.2.1589	matka	Anna z Rožmitálu
pořadí	druhý	kariéra	zemská
úřad	1558 - nejvyšší moravský k		
títul	pán	nemovitý majetek	Telč, Strmilov, Kunžak
vyznání	katolík	poznámky	
manželka 1	Kateřina z Valdštejna	region	Čechy
datum svatby	1553	otec	Karel z Valdštejna na Hrubé Skále
narození	1535	matka	Eliška Kostková z Postupic
úmrť	23.9.1571	příbuzní	☐ druh
títul	paní	vztah	
vyznání	není známo	nemovitý majetek	
poznámky			
manželka 2	Anna Hedvika ze Šlejníc	region	Čechy
datum svatby	1593/1594	otec	neznámý
narození	1576	matka	neznámá
úmrť		příbuzní	☐ druh
títul	paní	vztah	
vyznání	není známo	nemovitý majetek	
poznámky			
manželka 3		region	
datum svatby		otec	
narození		matka	
úmrť		příbuzní	☐ druh
títul		vztah	
vyznání		nemovitý majetek	
poznámky			
manželka 4		region	
datum svatby		otec	
narození		matka	
úmrť		příbuzní	☐ druh
títul		vztah	
vyznání		nemovitý majetek	
poznámky			

Záznam: 7 z 1029

jméno		Adam II. z Hradce		region	Čechy
narození	1549	otec	Jáchym z Hradce		
úmrť	24.11.1596	matka	Anna z Rožmberka		
pořadí	první	kariéra	zemská	úřad	1585 - nejvyšší kancléř, 159
titul	pán	nemovitý majetek	Jindřichův Hradec, Stráž, Nová Bystřice, Pluhový Žďár, I		
vyznání	katolík	poznámky			
manželka 1		Kateřina z Montfortu		region	Rakousko
datum svatby	21.9.1574	otec	Jahann VIII. hrabě z Montfortu-Tettnang-Bregenzu		
narození	1556	matka	Sibylla z Fuggeru-Kirchberg-Weissenhornu		
úmrť	31.3.1631	příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
titul	hraběnka	nemovitý majetek			
vyznání	není známo	poznámky			
manželka 2				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
titul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			
manželka 3				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
titul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			
manželka 4				region	
datum svatby		otec			
narození		matka			
úmrť		příbuzní	☐	druh	<input type="text"/>
titul		nemovitý majetek			
vyznání		poznámky			

Záznam: ⏪ ⏩ 8 ⏴ ⏵ ⏶ ⏷ z 1029

formulář1			
jméno	Jáchym Oldřich z Hradce	region	Čechy
narození	24.1.1579	otec	Adam II. z Hradce
úmrť	23.1.1604	matka	Kateřina z Montfortu
pořadí	první	kariéra	zemská
titul	pán	úřad	1602 - purkrabí karlíštejnský
vyznání	katolík	nemovitý majetek	Jindřichův Hradec, Stráž, Nová Bystřice, Pluhový Žďár
poznámky	narozen jako druhý, starší bratr Zachariáš Vilém zemřel předčasně (1575 - 1589), poslední člen rodu pánů z Hradce		
manželka 1	Marie Maxmiliána z Hohenzollernu	region	Německo
datum svažby	25.1.1598	otec	Karel z Hohenzollernu
narození	1583	matka	neznámá
úmrť	11.9.1649	přibuzní	☐ druh ☐ vztah
titul	hraběnka	nemovitý majetek	
vyznání	není známo	poznámky	2 manžel Adam st. ze Šternberka
manželka 2		region	
datum svažby		otec	
narození		matka	
úmrť		přibuzní	☐ druh ☐ vztah
titul		nemovitý majetek	
vyznání		poznámky	
manželka 3		region	
datum svažby		otec	
narození		matka	
úmrť		přibuzní	☐ druh ☐ vztah
titul		nemovitý majetek	
vyznání		poznámky	
manželka 4		region	
datum svažby		otec	
narození		matka	
úmrť		přibuzní	☐ druh ☐ vztah
titul		nemovitý majetek	
vyznání		poznámky	

Záznam: 9 z 1029

z Hradce

